Gheorghe Moldovan Emilia Hauszar

# PRIMA CARTE DE LOGOPEDIE TIPĂRITĂ ÎN ROMÂNIA

## - TIMIȘOARA – 1900 -

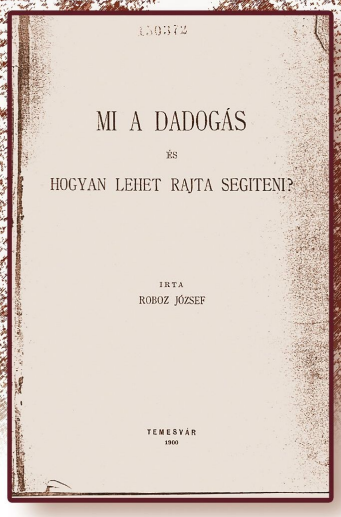


EDITURA POLITEHNICA

https://biblioteca-digitala.ro

Colecția "SINTEZE"

# PRIMA CARTE DE LOGOPEDIE TIPĂRITĂ ÎN ROMÂNIA

- TIMIŞOARA – 1900 -

https://biblioteca-digitala.ro

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României**
**MOLDOVAN, GHEORGHE**

**Prima carte de logopedie tipărită în România : Timişoara - 1900 /** prof. Gheorghe Moldovan, prof. Emilia Hauszar. - Timişoara: Editura Politehnica, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-554-489-5

I. Hauszar, Emilia

02:376.36

https://biblioteca-digitala.ro

Prof. Gheorghe MOLDOVAN Prof. Emilia HAUSZAR

# PRIMA CARTE DE LOGOPEDIE TIPĂRITĂ ÎN ROMÂNIA

- TIMIŞOARA – 1900 -

Colecția „SINTEZE“

EDITURA POLITEHNICA
TIMIŞOARA – 2012

https://biblioteca-digitala.ro

**Copyright © Editura Politehnica, 2012**

Toate drepturile sunt rezervate editurii. Nici o parte din această lucrare nu poate fi reprodusă, stocată sau transmisă prin indiferent ce formă, fără acordul prealabil scris al autorului Gheorghe Moldovan şi al Editurii Politehnica.

**EDITURA POLITEHNICA**
Bd. Republicii nr. 9
300159 Timişoara, România

**Tel.** 0256/403.823
**Fax** 0256/403.823
**E-mail:** editura@edipol.upt.ro

**Consilier editorial:** Prof.dr.ing. Sabin IONEL
**Redactor:** Claudia MIHALI

**Bun de imprimat:** 28.05.2012
**Coli de tipar:** 8.5
**C.Z.U.** 02:376.36
**ISBN** 978-606-554-489

Tiparul executat la S.C. URC XEDOS S.R.L. Timişoara

https://biblioteca-digitala.ro

*MOTTO:*

*”Oamenii mari nu apar în istorie aduși de voința lor supraumană, ei sunt solicitați de evenimente pentru a le da sigiliul personalității lor.”*

*Talleyrand*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

# PREFAŢĂ

Această carte despre învăţământul special din Timişoara, a dascălilor timişoreni Gheorghe Moldovan şi Emilia Hauszar, aduce noi şi importante contribuţii la istoria şi dezvoltarea acestui tip de învăţământ. Pe 1 octombrie 1885 se deschideau concomitent la Arad şi Timişoara două şcoli speciale pentru surdomuţi. Cea din Timişoara era creaţia învăţătorului german Karl Schäffer, iar cea din Arad a învăţătorului israelit Roboz József.

Aplecaţi cu dăruire şi pasiune, autorii reconstituie viaţa şi activitatea lui Roboz József, acest fiu al pustei, care şi-a dedicat întreaga viaţă şcolarizării surdomuţilor, orbilor, bâlbâiţilor şi debililor mintali, dar şi a modernizării acestui tip de învăţământ. De-a lungul vieţii, Roboz a scris şi publicat un număr de patrusprezece cărţi destinate învăţământului pentru deficienţi. Dintre acestea şapte au fost pentru învăţământul surdomuţilor, cinci pentru corectarea vorbirii bâlbâiţilor, una pentru orbi şi una pentru debilii mintali. Cu ajutorul acestora învăţământul special pentru deficienţi din regatul maghiar de dinaintea Primului Război Mondial a cunoscut o reală dezvoltare, reuşind să socializeze mii de copii atinşi de diferite deficienţe.

Activitatea profesională a lui Roboz s-a desfăşurat în localităţile Arad, unde a publicat şapte cărţi, Budapesta (inspector ministerial) şi Vác, timp în care a publicat şase cărţi şi spre sfârşitul vieţii a poposit la Timişoara, unde şi-a publicat ultima carte.

Dintre realizările acestui adevărat om al şcolilor speciale putem menţiona, aşa cum fac autorii, câteva jaloane: în anul 1891 a înfiinţat la Arad primul Institut Ortofonic din regatul maghiar şi de pe actualul teritoriu al României; între anii 1894-1899 a fost unul din artizanii reformelor de modernizare a învăţământului pentru deficienţi din regatul maghiar; în anul 1898 a înfinţat revista de specialitate Pedagogia terapeutică, care apare şi azi. Dar de importanţa deosebită a activităţii acestui titan vă puteţi da seama doar citind paginile acestei cărţi.

În anul 1899 Roboz József s-a stabilit la Timişoara şi în 1900 a publicat prima carte de logopedie de pe actualul teritoriu al României : *Mi a*



https://biblioteca-digitala.ro

*dadogás és hogyan lehet rajta segiteni?* (Ce este bâlbâiala şi cum poate fi ajutată?). Lucrarea de 32 de pagini, este în limba maghiară, a apărut la Editura timişoreană Csendes Jakab şi era destinată publicului larg. La acea dată, lucrarea era necesară pentru ca populaţia să cunoască cauzele care provoacă apariţia bâlbâielii şi, mai ales, posibilităţole remedierii acesteia.

În cartea de faţă, autorii reproduc întreaga lucrare apărută la 1900, atât în forma originală (în limba maghiară), cât şi în traducere românească. Citiţi şi vă veţi convinge de actualitatea problematicii.

Cartea aceasta, a treia a neobositului dascăl Gheorghe Moldovan, este o repunere în drepturi a vieţii şi activităţii marelui pedagog care a fost Roboz József. După ani întregi de căutări, autorul şi colega Domniei sale Emilia Hauszar ne oferă o frescă a vieţii reale a omului şi pedagogului Roboz, înserând citate şi imagini menite să ne aducă aminte faptul că datorăm prinos de recunoştinţă tuturor acelora care s-au aplecat cu dăruire spre copiii noştri defavorizaţi de soartă. Cinste antecesorilor şi mulţumiri celor ce azi se preocupă de restituirea imaginii acestora.

**Dr. Ioan Haţegan**

Cercetător ştiinţific principal 1

Academia Română Timişoara

Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”



https://biblioteca-digitala.ro

# CUVÂNT ÎNAINTE

Printre cețurile răspândite de trecerea timpului, se prevăd uneori umbre triste, aparținând unor vremuri de mult apuse. Patetismul lor îi incită pe scormonitorii muzei Clio, iubitori împătimiți a podoabelor de glorie a trecutului.

Spirite ilustre, în scurta lor peregrinare printre oameni, au alunecat, odată cu trecerea timpului, spre o demonică uitare. Lumina răspândită de munca lor fără odihnă, penetrează și azi, anonimă și blândă, aducând sporuri de înțelepciune celor ce îndrăznesc să pătrundă cu dragoste, în templul laic pe care l-au clădit cu trudă.

Din izvoarele limpezite de ei în veacurile trecute, sorbim și azi Apa Vie a științei, fără a ne obosi să cătăm la spiritele ce le străjuiesc și le grijesc să nu se tulbure.

Stihiile stârnite de Cronos, s-au înfrățit cu nepăsarea sufletelor de acum, îngropând încă odată pe cei care, la vremea lor, au stat cu demnitate, precum brazii, nu s-au încovoiat și au înfruntat cu vitejie crivățul ignoranței.

Altarele, care li s-ar cuveni pentru închinare, au fost ocupate de alte zeități, mult mai tinere, purtătoare azi a bijuteriilor făurite demult.

Fiecare domeniu științific își are proprii săi demiurgi. Domeniul despre care discutăm, îmbrățișat de puțini iubitori, este cel al învățământului special. Pentru el, la fel ca pentru multe altele, clocotitorul secol al XIX-lea a născut o serie de personalități care au pus bazele cunoștințelor psihopedagogice de azi. Unul dintre aceștia, posesor al unui destin apostolic, și-a lăsat amprenta pe toate domeniile acestui tip de învățământ : surdologie, logopedie, tiflologie și oligofrenologie. Din fărâmele muncii sale de Sisif, câteva nestemate s-au răspândit și în provinciile românești ale Ardealului și Banatului. Astfel, în 1891 a înființat la Arad primul Institut Ortofonic din Ungaria și România, precursor al centrelor logopedice de azi, iar în 1900 tipărea la Timișoara prima carte de logopedie din România.

Cartea de față este dedicată memoriei acestui mare precursor, care a fost cunoscut, la vremea sa, sub numele de ***Roboz József***.

Autorii.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 1.
# PE MALURILE DUNĂRII.

Puțin câte puțin pantele munților Bükk și Mátra obosesc și curând totul se topește într-o câmpie largă și roditoare. Este marea pustă maghiară care se revarsă spre miazăzi ajungând până în Serbia. Înspre apus, se sprijină pe malul solid al Dunării, iar spre răsărit pătrunde adânc în Ardeal și Banat, adăpându-se însetată din apele Mureșului, a celor trei Crișuri și a Someșului. Coloana ei vertebrală o constituie însă, Tisa, râu bogat și liniștit, care îi fertilizează cu dărnicie pământurile prin care trece.

De-a lungul secolelor, pe întinsurile pustei s-au stabilit diferite popoare. Primitoare și ocrotitoare, pusta i-a hrănit pe toți aceia care au respectat-o și au îngrijit-o. La sfârșitul secolului IX, aici s-au stabilit ungurii și încet, încet, pusta a fost împânzită de cirezile de vite cu coarne lungi și de hergheliile cailor de rasă. Acestea, alături de cerealele cultivate, sunt bogățiile oferite de marea câmpie care se întinde în toate zările.

Dacă vom părăsi Budapesta urmând malul stâng al Dunării, după aproximativ 110...115 kilometri spre sud, vom afla o comună frumoasă care depășește cu puțin 6000 de locuitori. Numele ei este ***Dunapataj***[1] (Fotografia 1) și de la înființare a fost locuită, în special, de unguri. Ocupația principală a locuitorilor este și a fost întotdeauna, agricultura.

În secolele XVIII...XIX, bogăția recoltelor obținute aici a atras, pe lângă agricultori, și o mică comunitate evreiască de aproximativ 150 de suflete. Ca peste tot, ocupațiile principale ale evreilor au fost comerțul și cămătăria, dar au existat și meseriași, medici, avocați și funcționari. În toate zonele în care s-au stabilit, prezența evreilor a constituit un catalizator al dezvoltării econonice și sociale a societății. Cu ajutorul capitalului pus la dispoziție de evrei, angrosiștii exportau produsele agricole și localnicii câștigau din vânzarea mărfurilor. Nu trebuie să ne imaginăm o populație evreiască foarte bogată, dominată de marii bancheri. Fiecare individ era o rotiță într-un vast angrenaj comercial, care oferea fiecăruia un câștig onest și mulțumitor. În acest fel, ne putem imagina modul de conviețuire a celor două etnii, în care interesele agricultorilor maghiari se împleteau cu cele ale comunității evreiești, oferind fiecăruia câștigul dorit.



https://biblioteca-digitala.ro

***1. <u>DUNAPATAJ – strada principală.</u>***
(www.profila.hu)

***2. <u>Școala elementară publică de stat din Dunapataj.</u>***
(www.profila.hu)



https://biblioteca-digitala.ro

În anul 1864, în sânul acestei mici comunități evreiești din Dunapataj s-a născut un prunc, aparținând familiei ***Rosenberg,*** și care a primit numele de ***József*** [2].

Despre primii douăzeci de ani din viața sa nu s-au păstrat nici un fel de informații. Nu se cunoaște nici dacă familia Rosenberg era originară din Dunapataj, sau se aflau în vizită la o rudă, exact în momentul în care s-a născut micul József. De asemenea, vicisitudinile istorice, care au urmat, au distrus documentele și arhivele și ne-au pus în imposibilitatea de a lămuri ziua și luna în care s-a născut, cum se numeau părinții, unde locuiau, cu ce se ocupau și dacă mai avea frați sau surori.

În această situație suntem obligați să dăm frâu liber imaginației și să încercăm a ghici care ar fi fost traseul educațional al acestui tânăr evreu din Ungaria, până în anul 1884 când apare la Arad ca învățător la o școală publică.

Localitatea Dunapataj dispunea de o școală elementară de stat (Fotografia 2) la care erau primiți toți copiii, băieți și fete, domiciliați pe raza comunei. Este foarte posibil ca aici să fi făcut și tânărul József primii pași pe calea științei. Se pare că, în timpul școlii elementare József s-a remarcat cu capacități intelectuale deosebite căci, la încheierea acestui ciclu a fost înscris la o școală normală de învățători.

***3. <u>Gara căii ferate din Dunapataj</u>***
***(***www.vasutallomasok.hu)



https://biblioteca-digitala.ro

Din acest moment, tânărul József a părăsit localitatea natală. A urcat în unul din trenurile care treceau prin Dunapataj (Fotografia 3) și a plecat să-și urmeze destinul.

Comunitatea evreilor din Ungaria își deschisese la Budapesta un Institut Național Israelit (Fotografia 4), care avea diferite domenii de perfecționare, inclusiv pe aceea de formare a învățătorilor destinați învățământului public.

Fiecare evreu din Ungaria putea urma cursurile acestui institut de învățământ și se putea califica în specialitatea pe care o dorea. Din anul 1878, în cadrul acestui institut s-a deschis și o școală pentru surdomuți, care a funcționat până după Primul Război Mondial.

***4. Institutul Național Israelit din Budapesta.***
(http://hu.wikipedia.org/wiki/Országos_Rabbiképzö_Intézet)



https://biblioteca-digitala.ro

Este posibil ca Rosenberg József să fi urmat acest institut deoarece, în anul 1884, când împlinea douăzeci de ani, avea atât calificarea de învățător pentru învățământul public, cât și pe aceea de profesor pentru școlile de surdomuți. Doar Institutul Israelit din Budapesta putea să-i ofere posibilitatea de a se califica concomitent în ambele domenii și, în plus, a face și practică pedagogică cu copiii surdomuți din același institut.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 2.

# PE MALURILE MUREȘULUI.

Așezat pe cursul inferior al Mureșului, Aradul [3] (fotografia 5) a beneficiat de o poziție strategică importantă, ce a dus la numeroase lupte, fiind disputat atât de Poarta Otomană, cât și de Imperiul Habsburgic. Turcii au fost definitiv alungați din Arad în 1687 și din acest moment orașul a început să se dezvolte continuu.

***5. Vedere din Arad (sfârșitul sec. XIX– începutul sec XX)***
*(www.profila.hu)*

Pentru a-i asigura o deplină siguranță, austriecii au construit pe malul stâng al Mureșului o cetate de tip Vauban. Orașul a continuat să se dezvolte pe malul drept. Aici, în anul 1817 s-a construit un teatru permanent, în 1833 s-a înființat cel de al șaselea conservator de muzică din Europa și în 1890 a luat ființă Societatea Filarmonică. De asemenea, orașul dispunea de o filială a Academiei de Științe, un muzeu, o rețea completă de



https://biblioteca-digitala.ro

școli, spitale, hoteluri, etc. Pe ansamblu, putem spune că populația arădeană forma o societate rafinată, iubitoare de frumos și receptivă la tot ce era nou.

Din punct de vedere economic, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea Aradul a beneficiat de avantajele oferite de calea ferată, care în acea perioadă era cea mai ieftină și mai rapidă modalitate de transport. La scurt timp după construirea primei linii ferate din Transilvania (1866), Aradul a devenit un important nod feroviar, transformându-se astfel într-o placă turnantă a transportului de mărfuri și de persoane. Toate acestea au dus la creșterea populației arădene, care spre sfârșitul secolului al XIX-lea se cifra la aproximativ 35 – 40.000 de locuitori.

În acest oraș cosmopolit a sosit, în toamna anului 1884, tânărul Rosenberg József. Oficial era înarmat cu o diplomă de învățător și sarcina sa era de a se ocupa cu copiii unei școli publice elementare din oraș. Însă, nimeni din Arad nu știa că acest nou învățător mai avea ”un As în mânecă”. Acest „As” era a doua sa specializare, aceea de profesor pentru copiii surdomuți.

Aradul a fost orașul în care Rosenberg József s-a lansat, de la nivelul unui simplu învățător, până spre vârful ierarhiei învățământului terapeutic (special) din Ungaria. Însă lumea nu l-a cunoscut sub numele de Rosenberg deoarece, aici la Arad, prin 1887, a renunțat la acest nume de familie și l-a ales pe cel de Roboz (fotografia 6) [4].

## 2.1. EDUCAREA COPIILOR SURDOMUȚI.

Anul școlar 1884-85 a fost primul an din activitatea sa didactică, dar și perioada în care s-a remarcat ca un învățător ce posedă cunoștințe deosebite, mult superioare față de cele stăpânite de confrații săi. Roboz József (pe atunci, încă Rosenberg) și-a desfășurat activitatea de învățător la școala din oraș, însă în afara acestei activități ***și-a luat 8 (opt) elevi surdomuți*** [5] de care s-a ocupat în mod particular. Câteva luni mai târziu, mai exact în luna aprilie 1885, în tot Aradul se povestea, cu uimire, despre **un lucru de necrezut : *”un tânăr învățător a reușit să-i facă pe surdomuți să vorbească cu viu grai”.***

Vestea a ajuns și la oficialitățile Aradului și domnul Máday Mátyás, președintele ”Asociației învățătorilor din teritoriile arădene”, a inițiat discuții cu alți cetățeni de vază ai orașului despre o eventuală dezvoltare a acestui domeniu al învățământului. La aceste discuții a participat și primarul Aradului, domnul Sallacz Gyula și cu toții au hotărât că este cazul ca în acel an să se înființeze o școală de sine stătătoare care să-i cuprindă pe toți copiii surdomuți din Arad. Pentru aceasta, s-a înființat o comisie formată din 21 de membri, care era condusă de următorii cetățeni ai orașului:



https://biblioteca-digitala.ro

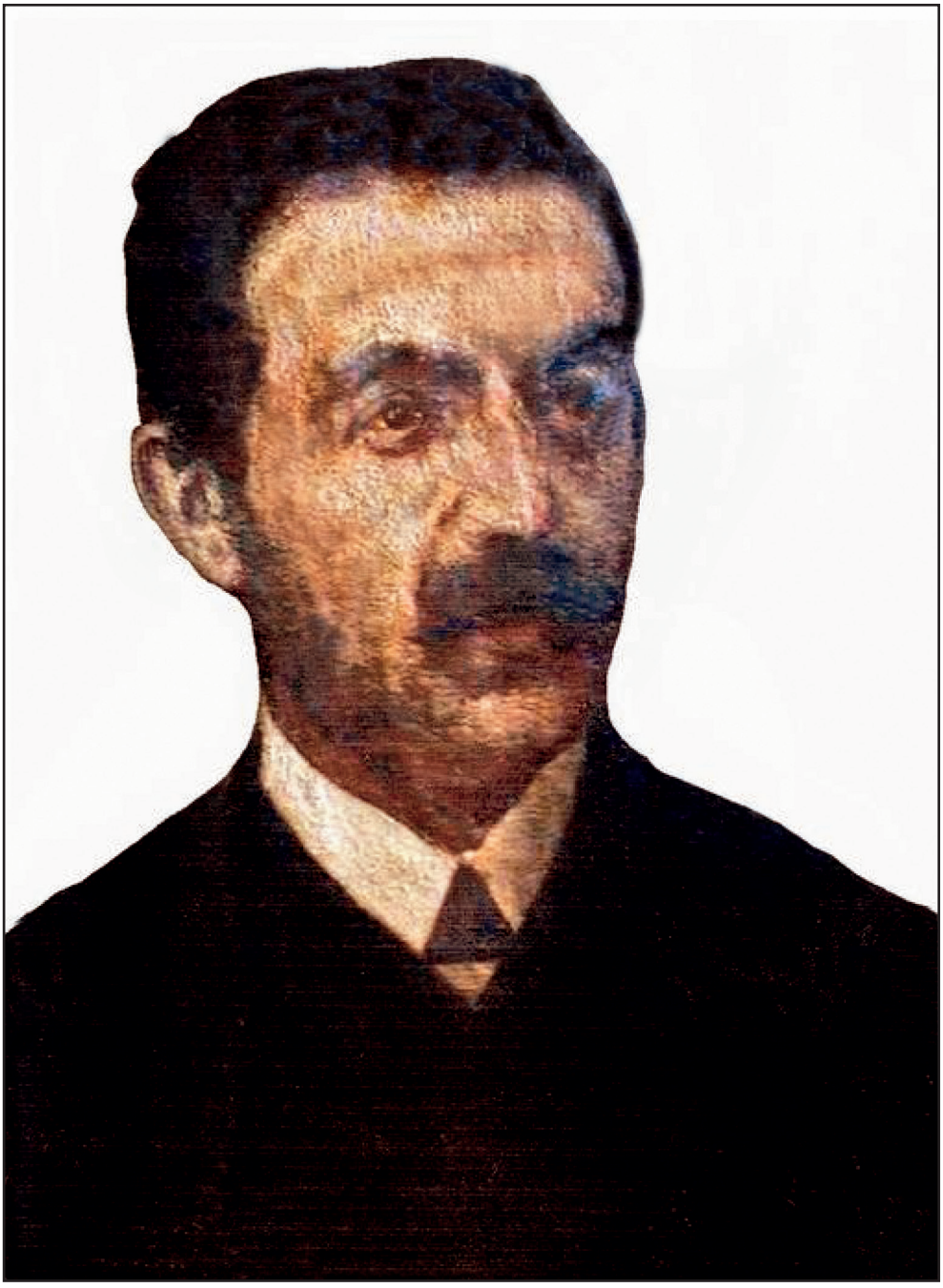

## *6. ROBOZ JÓZSEF (ROSENBERG)*



https://biblioteca-digitala.ro

-Președinte : dr. Jánosy Demjén – conducătorul ordinului minoriților din Ungaria
-Vicepreședinte : dr. Schuster Illés - medic
-Secretar : Györgyössy Rudolf-director de școală comunală.
-Casier : Máday Mátyás – învățător la școala orășenească.

Este de la sine înțeles că, pentru conducerea acestei școli nu exista o altă persoană mai potrivită decât Rosenberg (Roboz) József, deoarece era singurul care avea cunoștințele necesare.

Primăria a închiriat un local corespunzător. Acesta era luminos, avea curent electric și era parțial mobilat. De asemenea, primăria a stabilit pentru întreținerea școlii o subvenție anuală de 400 de koroane. Cu timpul, această subvenție a crescut la 600 de koroane și apoi la 1000 de koroane.

În aceste condiții, ***la data de 1 octombrie 1885 s-a deschis oficial Școala de Surdomuți din Arad.*** În momentul înființării, în Ungaria erau doar două școli permanente pentru surdomuți. Prima școală se afla în localitatea Vác (situată la nord de Budapesta) și funcționa din anul 1802, iar a doua fusese înființată în anul 1878 în cadrul Institutului Israelit din Budapesta. La aceeași dată, 1 octombrie 1885, se deschidea și la Timișoara o școală pentru surdomuți, care funcționează și azi.

Inițial, numărul de copii surdomuți a fost de 10 elevi, pe parcurs s-au mai înscris încă doi, ajungând la un efectiv de 12 elevi. Aceștia erau :

1.Avramov János
2.Csobán Miklós
3.Kűhn György
4.Makai Ilka
5.Mayer Anna
6.Nagy-Gaal Juliska
7.Nyiga Juszti
8.Paraizs-Nagy Juliska
9.Reich József
10.Reiner Ede
11.Udvari Berta
12.Winkelmayer E.

Problema întreținerii școlii nu era simplă. Primăria făcea mari eforturi financiare pentru a asigura tuturor școlilor din oraș plata cheltuielilor curente. Referitor la Școala de Surdomuți, la 27 mai 1888 s-a organizat o petrecere câmpenească, la care s-a ținut și un concert. Cu această ocazie s-a vândut cartea ”Hephata”, scrisă de Roboz, care cuprindea cuvântările a 17 personalități despre surdomuți și rolul lor în societate. În anul 1892 Fundația filantropică Rökk a subvenționat Școala de Surdomuți cu suma de 1000 de koroane, iar în anul 1893, Consiliul Orășenesc a instituit un Fond de Ajutor care colecta anual de la diferiți sponsori, sume mai mari sau mai mici, care cumulate reușau să ajute Școala de Surdomuți.

Până în anul 1894 Roboz József a predat singur la această școală, având în permanență o clasă care cuprindea elevi din diferiți ani de studiu. Efectivul a crescut, inițial, până la 16 (anul școlar 1889-90), după care a început să scadă la 11 elevi în anul școlar 1893-94. Dintre aceștia, 5 elevi au absolvit. În toamna anului 1894, când a predat școala unui înlocuitor, au mai



https://biblioteca-digitala.ro

rămas ... 6 elevi [6].

Pe toată perioada în care Roboz a predat la Școala de Surdomuți din Arad, pentru sediul școlii s-a utilizat o clădire închiriată. Azi nu se mai cunoaște locul acestei clădiri. Prin urmare, nu putem oferi cititorului o imagine a acesteia. Școlii i s-a construit un sediu propriu în perioada de directorat a lui Eliás Jakab, cel care l-a înlocuit pe Roboz după 1894.

Din punctul de vedere al metodei utilizate, la fel ca și confrații săi din Imperiul Austro Ungar, Roboz a utilizat sistemul oral de proveniență germană. Procedeul consta într-un program de demutizare a surzilor, adică fiecare copil era învățat să pronunțe sunete, silabe, cuvinte și în final propoziții, fără ca să le audă. Recepționarea mesajelor rostite de cei din jur se făcea prin labiolectură, adică citirea de pe buze. Metoda orală era opusă metodei gestuale de proveniență franceză, care considera ca definitivă pierderea capacității de a vorbi și o înlocuia cu un limbaj mimico-gestual.

Paralel cu activitatea didactică, Roboz a publicat și la revista de specialitate Kalauz, pe care o edita Scherer István la Budapesta. Această colaborare a început din anul 1888, al doilea an de existență a revistei. În această revistă, din 1888, la pagina 40, Roboz amintește despre unele lucrări realizate de către ***”poeți și artiști surdomuți”***, care ar fi fost publicate în anul 1887. Nu se specifica locul publicaţiei, posibil într-o publicație arădeană , însă această informație ne dă șansa să remarcăm faptul că Roboz, pe lângă activitatea sa didactică, desfășura cu surdomuții și activități artistice extrașcolare [7].

## 2.2. EDITAREA UNOR CĂRȚI CU CONȚINUT SURDOLOGIC.

Reputaţia lui Roboz nu s-a născut numai din faptul că s-a ocupat cu educarea copiilor surdomuți. În cei zece ani, cât a stat în Arad, Roboz a scris și a publicat cinci cărți cu conținut surdologic. Prima carte, publicată în anul 1886, a fost semnată cu numele Rosenberg. Începând cu cea de a doua, publicată în anul 1888, toate cărțile au fost semnate cu numele Roboz. Înseamnă că schimbarea numelui s-a produs aproximativ în anul 1887. Cele cinci cărți de surdologie scrise în această perioadă sunt [8]:

**1.** ***”A siketnéma-oktatás és ennek megalapitói: De L'Épée Mihály és Heinicke Sámuel”*** (Învățământul surdomuților și întemeietorii acestuia : De L'Épée Mihail și Heinicke Samuel) – 39 de pagini. Editura Szécheny Arad 1886.



https://biblioteca-digitala.ro

**2.** ***"Hephata"*** - culegere de cuvântări despre surdomuți, ținute de diferite personalități din țară. Arad 1888.

**3.** ***"A csoport- kép mint a szemléltető-oktatás segédeszköze. Tanulmány"*** (Grup de imagini pentru a putea fi folosite ca ajutor în educație. Studiu) – 46 de pagini. Editura Gyulai István Arad 1888.

**4.** ***"Elsö oktatás a bibliai történet- és erkölcstanban"*** (Prima carte de învățare a istoriei și moralei biblice) – 48 de pagini. Litografiată. Arad 1888.

**5.** ***"Az álom. A siketnémák és vakok álmai"***(Visul. Visul surdomuților și orbilor) – 70 de pagini. Editura Aigner Lajos Budapesta 1894.

Dacă facem o istorie a învățământului special din România, ar fi corect ca să analizăm evoluția acestui învățământ în toate provinciile care compun azi țara noastră. După cum știm, înaintea Primului Război Mondial, Ardealul și Banatul făceau parte din Imperiul Austro-Ungar. În domeniul învățământului special ele au avut o evoluție care astăzi trebuie așezată alături de cea din celelalte provincii românești. Doar astfel vom putem avea o imagine corectă a întregului ansamblu al acestui tip de învățământ.

Este adevărat că în aceste provincii, înaintea anului 1918, limba română nu era limbă oficială, ci germana și maghiara. Cu toate acestea, ar fi incorect să tratăm că acest învățământ și literatura de specialitate scrisă și publicată în aceste zone geografice, sunt lucruri care nu ne interesează, doar pentru faptul că nu erau scrise în limba română.

Din punctul de vedere al literaturii surdologice, Vechiul Regat, compus din Țara Românească și Moldova, a avut în aceeași perioadă două producții editoriale. În anul 1884, *E. Baican și E. Ionescu* au publicat lucrarea *"Noțiuni de articulație sau instrucțiuni pentru a face să vorbească surdomuții"*. Cea de a doua lucrare a apărut în anul 1896, a fost scrisă de *E. Bălteanu* și era traducerea lucrării lui Goguillot, care apăruse la Paris în anul 1889. În românește se intitula *"Cum îi facem să vorbească pe surdomuți"*. Până la sfârșitul Primului Război Mondial nu au mai apărut alte cărți cu conținut surdologic.

Comparându-le cu lucrările scrise de Roboz József la Arad, putem să concluzionăm că toate cele cinci cărți se încadrează în aceeași perioadă cu cele apărute la București. Dintre ele vom lua în considerare doar primele patru cărți, care au fost editate la Arad. Cea de a cincea a apărut la Budapesta, fiind editată în afara granițelor de azi ale României.

Din această analiză vom exclude cărțile referitoare la istoria învățământului de surdomuți și apărute în secolul XIX. Două asemenea



https://biblioteca-digitala.ro

istorii au apărut în 1890 și 1896, au fost scrise de Karl Schäffer și se refereau la evoluția acestui învățământ în Timișoara, iar alte trei tratau învățământul pentru surdomuți din Cluj. Acestea din urmă au apărut în anii 1894, 1895 și 1896 și au fost scrise de Taritzky Ferencz și Szvacsina Géza.

În concluzie, pe teritoriul de azi al României, în secolul al XIX-lea au fost publicate șase cărți cu conținut surdologic. Două dintre acestea au apărut la București, în limba română, iar patru la Arad în limba maghiară, scrise de Roboz József.

Referitor la cărțile scrise de Roboz, se mai cuvine încă o precizare. **Cea de a patra carte, cea referitoare la învățarea istoriei și moralei biblice, este un manual școlar destinat atât profesorilor, cât și elevilor surzi. Este primul manual școlar, pentru surdomuți, apărut pe teritoriul de azi a României.** (Primul manual școlar pentru surdomuți din România, scris în limba română, a apărut la Timișoara în anul 1931 și a fost scris de Gheorghe Atanasiu[9]).

## 2.3. ACTIVITATEA LOGOPEDICĂ [10].

Roboz József era o persoană dinamică, ce nu se putea acomoda cu munca obișnuită a unui învățător. Monotonia vieții de zi cu zi îl exaspera și din acest motiv era într-o permanentă căutare de noi preocupări. O perioadă, scrierea unor cărți de specialitate i-au consumat energia de care dispunea. Cu timpul însă, o nouă preocupare a început să-l pasioneze. Aceasta era legată de tulburările de vorbire pe care le-a observat, atât la surdomuții aflați în curs de demutizare, cât și la anumite persoane auzitoare din Arad. Dacă, referitor la surdomuți pronunțările deficitare erau scuzabile, datorită lipsei controlului auditiv, în cazul persoanelor auzitoare apăreau probleme datorate atitudinii nepăsătoare și intolerante a societății. Cei care aveau defecte de vorbire erau batjocoriți și în acest fel deveneau retrași, se simțeau jenați, timizi și uneori prezentau chiar anumite tulburări psihice. Se impunea, în mod cert, corectarea acestora și Roboz s-a angajat cu tot sufletul în această nouă activitate.

Pentru a realiza aceast lucru a studiat literatura de specialitate, în special cea de limbă germană care îi era la îndemână, și s-a pus la curent cu tot ce se descoperise. Nu s-a mulțumit doar cu acumularea de cunoștințe, ci a dorit să le și verifice. Pentru aceasta a luat legătura cu laringologul arădean Székely I (István ?) și împreună au studiat defectele de vorbire întâlnite,



https://biblioteca-digitala.ro

aplicând și teoriile propuse în cărți pentru vindecarea acestora. După mai multe studii, cei doi ajung la concluzia că au de a face cu probleme de natură psihologică care trebuiesc tratate cu metode speciale.

**În anul 1890** Roboz face o investigație printre elevii școlilor din Arad. Cu această ocazie examinează un număr de 3153 de elevi și printre ei descoperă 247 cu defecte de vorbire, ceea ce reprezintă un procent de 7,84%. Acesta este **primul recensământ din România care are ca obiectiv depistarea defectelor de vorbire**[11], iar rezultatele lui detaliate se pot urmări în Tabelele nr. 1 și 2.

**Tabelul nr. 1.**

| ȘCOALA | Total examinați | Din care: cu defecte de vorbire | | Din cei examinați: | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | | Băieți | | | Fete | | |
| | | | | Examinați | Cu defecte de vorbire | | Examinate | Cu defecte de vorbire | |
| | | Nr. | % | | Nr. | % | | Nr. | % |
| Școli publice | 649 | 30 | 4,63 | 442 | 24 | 5,42 | 207 | 6 | 2,60 |
| Școli elementare confesionale | 1036 | 99 | 9,56 | 510 | 55 | 10,78 | 526 | 44 | 8,36 |
| Școala elementară ”Kossuth” | 210 | 25 | 11,9 | 210 | 25 | 11,90 | _ | _ | _ |
| Școala elementară ”Sf. Petru” | 457 | 38 | 8,31 | 254 | 21 | 8,26 | 203 | 17 | 8,37 |
| Școala israelită | 352 | 30 | 8,52 | 208 | 17 | 8,17 | 144 | 13 | 9,02 |
| Școala din str. Kapa. | 281 | 15 | 5,30 | 55 | 2 | 3,64 | 226 | 12 | 5,31 |
| Șc. elem. de fete din B-dul. Mare | 77 | 3 | 3,89 | _ | _ | _ | 77 | 3 | 3,89 |
| Școala profesion. de fete | 23 | 1 | 4,34 | _ | _ | _ | 23 | 1 | 4,34 |
| Institutul de fete ”Nagy Antonia” | 30 | 2 | 6,66 | _ | _ | _ | 30 | 2 | 6,66 |
| Institutul de fete ”Varosy” | 38 | 4 | 10,52 | _ | _ | _ | 38 | 4 | 10,52 |
| **TOTAL** | **3153** | **247** | **7,84** | **1679** | **145** | **8,63** | **1474** | **102** | **6,91** |



https://biblioteca-digitala.ro

**Tabelul nr. 2.**

| **DENUMIREA DEFECTELOR DE VORBIRE PREZENTE LA CEI 247 DE ELEVI DEPISTAȚI** | | **Numărul elevilor depistați** | **Procentul din totalul celor depistați** |
|---|---|---|---|
| 1 | Bâlbâială | 26 | 10,52 |
| 2 | Dislalia literalis | 2 | 0,82 |
| 3 | Pelticism (Sigmatism) | 100 | 40,48 |
| 4 | Rotacism | 67 | 27,12 |
| 5 | Gamacism și paragamacism | 6 | 2,42 |
| 6 | Vorbire pe nas (rinonalie, dislalie nazală și palatină) | 7 | 2,83 |
| 7 | Vorbire repede și neclară (sermonis tumultus și battarismus) | 2 | 0,82 |
| 8 | Vorbire împiedecată, ”cu noduri” (aftongie) | 1 | 0,41 |
| 9 | Bâlbâire combinată cu pelticism | 1 | 0,41 |
| 10 | Bâlbâire combinată cu rotacism | 1 | 0,41 |
| 11 | Bâlbâire combinată cu paragamacism și cu pelticism | 1 | 0,41 |
| 12 | Pelticism combinat cu rotacism | 12 | 4,84 |
| 13 | Pelticism combinat cu vorbire pe nas | 1 | 0,41 |
| 14 | Pelticism combinat cu rotacism și cu lambdacism | 8 | 3,23 |
| 15 | Pelticism combinat cu paragamacism | 3 | 1,21 |
| 16 | Pelticism combinat cu paragamacism și cu rotacism | 2 | 0,82 |
| 17 | Pelticism combinat cu paragamacism, rotacism și lambdacism | 2 | 0,82 |
| 18 | Rotacism combinat cu vorbire pe nas | 1 | 0,41 |
| 19 | Rotacism combinat cu lambdacism | 2 | 0,82 |
| 20 | Rotacism combinat cu paragamacism | 2 | 0,82 |
| **T O T A L** | | **247** | -------- |



https://biblioteca-digitala.ro

Bazându-se pe acești 247 de elevi cu deficiențe de vorbire la care se adăugau și unii adulți, **Roboz și Székely înființează la Arad, în data de 15 septembrie 1891, primul Institut Ortofonic din Ungaria și România** , destinat corectării defectelor de vorbire întâlnite la diferite persoane. Acest institut a funcționat la Arad, neîntrerupt, până în anul 1894, când Roboz s-a mutat la Budapesta.

Amănunte despre activitatea acestui institut, nu s-au păstrat. Nu știm câte persoane cu deficiențe de vorbire, au fost tratate și nici ce rezultate s-au obținut. De asemenea, nu știm dacă acest institut a avut, sau nu, un sediu stabil.

Nu a fost singura activitate logopedică, desfășurată de Roboz la Arad. În această perioadă a scris și două cărți cu conținut logopedic[12]. Acestea au fost:

**1. "*Az irva-olvasás modszere phsycológiái alapon vizgálva"*** (Predarea scris-cititului pe baza metodelor psihologice de examinare). Cartea a fost tipărită la Budapesta în anul 1891, ca un supliment al revistei Kalauz și avea un număr de 45 de pagini. **Această carte reprezintă primul manual de logopedie tipărit în Ungaria.** Din păcate, astăzi acest "act de naștere al logopediei maghiare" este deosebit de greu de găsit. Încă din anul 1920, cartea era declarată "rară" [13].

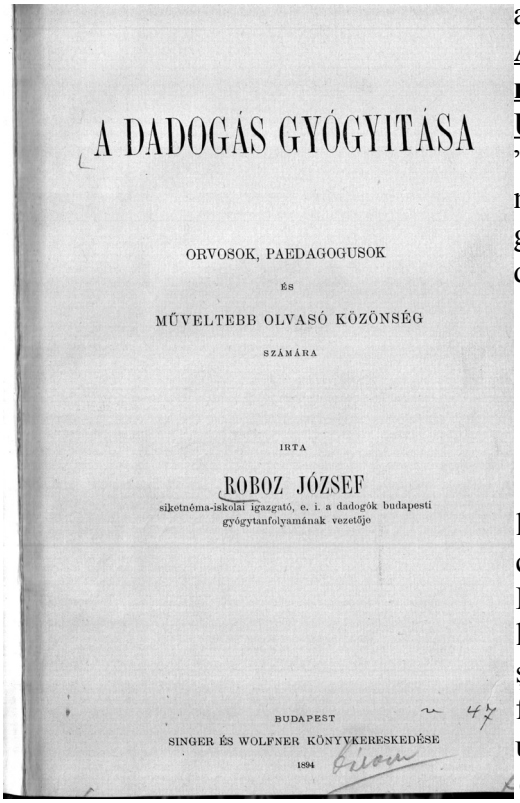
A DADOGÁS GYÓGYITÁSA

ORVOSOK, PAEDAGOGUSOK

ÉS

MŰVELTEBB OLVASÓ KÖZÖNSÉG

SZÁMÁRA

IRTA

ROBOZ JÓZSEF

siketnéma-iskolai igazgató, c. i. a dadogók budapesti gyógytanfolyamának vezetője

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE

1894

*7. Vindecarea bâlbâielii.*

**2.*"A dadogás gyógyitása"*** (Vindecarea bâlbâielii) – 109 pagini. Editura Singer și Wolfner. Budapesta. 1894.

Ambele cărți au fost scrise la Arad pe baza experienței căpătate ca urmare a muncii depuse în cadrul Institutului Ortofonic. Conținutul lor era, însă, deosebit de important și din această cauză editarea lor s-a făcut la Budapesta. Dacă ne vom uita la numărul de pagini al celor două cărți, vom vedea că în cazul celei de a doua volumul este mai mult decât dublu. Cu alte cuvinte,



https://biblioteca-digitala.ro

în perioada dintre anii 1891 – 1894 experiența căpătată a dus la un plus de cunoștințe și un plus de concluzii certe, dobândite cu persoanele cărora li se aplicau procedee de terapie logopedică. Pentru a înțelege mai bine ce conțineau aceste cărți, vom arăta din ce se compunea ultima carte, cea referitoare la vindecarea bâlbâiților. Astfel, exceptând ”dedicația” , ”cuvântul înainte” și ”cuprinsul”, cartea are următoarele cinci capitole :

- Cap.I. - Defectele de vorbire și sistemul nervos central. (10 pag.)
- Cap.II. -Bâlbâiala și cauzele acesteia. (Patologia). (20 pag.)
- Cap.III. -Etiologia bâlbâielii; răspândirea bâlbâielii; diagnoză și prognoză. (18 pag.)
- Cap.IV. -Metode vechi și noi de tratare a bâlbâielii. (Terapia) (17 pag.)
- Cap.V. - Metode generale pentru urmat. (35 pag.)

Începând cu anul 1891, legăturile lui Roboz József cu Budapesta, în general, și cu Ministerul Învățământului, în special, se amplifică. Din acel moment, Roboz nu-și mai editează cărțile la Arad, ci la Budapesta. De asemenea, informează autoritățile ministeriale despre activitatea Institutului Ortofonic și face propuneri referitoare la viitorul logopediei în Ungaria. Conducerea Ministerului Învățământului a fost receptivă la aceste activități și în primăvara anului 1894 îl numește pe Roboz ***conducător al cursului de vindecare a bâlbâiților din Budapesta***.

Este momentul în care se pune în discuție transferarea sa în capitala maghiară.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 3.

# INSPECTOR MINISTERIAL ȘI CONDUCĂTOR AL CURSURILOR PENTRU VINDECAREA BÂLBÂIȚILOR.

Cu zece ani în urmă Roboz era un tânăr anonim care absolvise de curând Liceul Pedagogic și părăsea Budapesta pentru a-și urma destinul. În 1894 avea deja 30 de ani și se întorcea aureolat de atâtea succese încât cu greu poți să-ți imaginezi că au fost realizate doar în zece ani. Înființase a treia școală pentru surdomuți, primul institut ortofonic și publicase șapte manuale în domeniul învățământului special. Toate acestea îi asigurau prestigiul unui specialist care, în plus, dădea dovada unei persoane dinamice și cu putere de muncă. Înțelegând acest lucru, Ministerul Învățământului nu a ezitat să se folosească de capacitățile sale și l-a numit ***inspector ministerial și conducătorul cursurilor pentru vindecarea bâlbâiților.***

*8. BUDAPESTA – Palatul parlamentului. (www.profila.hu)*



https://biblioteca-digitala.ro

Începând din acest an și până în 1899, Roboz a parcurs o perioadă deosebit de aglomerată, în care a deținut diferite funcții, pe care le-a exercitat atât la Budapesta, cât și la Vác (localitate situată la 30 km. spre nord de Budapesta), unde din anul 1895 a devenit directorul Institutului Național de Surdomuți. Pentru a păstra o claritate a expunerii, vom analiza pe rând activitățile desfășurate în fiecare funcție pe care a deținut-o.

## 3.1. CONDUCĂTOR AL CURSURILOR PENTRU VINDECAREA VORBIRII BÂLBÂIȚILOR [14].

A fost prima funcție ministerială, primită de Roboz mult înaintea celei de inspector ministerial, mai exact în cursul iernii 1893-94, când încă mai funcționa la Arad. În sprijinul acestei afirmații vom oferi următoarele dovezi:

- La 1 decembrie 1893, Fundația Cultural-Filantropică Rökk Szilárd stabilea subvențiile sale anuale. Printre diferitele școli, internate, biblioteci, ziare și asociații culturale, care primeau ajutoare, se număra și ”cursul de vindecarea bâlbâiților ținut de Roboz József” căruia îi oferea 150 frt.[15]. Din acest anunț se desprind două concluzii. În primul rând, deși era încă director la școala din Arad, Roboz era deja numit în funcția de conducător al cursului. În al doilea rând, faptul că o fundație care oferea ajutoare în întreaga țară era interesată de acest curs, arată interesul favorabil pe care societatea l-a avut față de această acțiune logopedică.

- La începutul anului 1894 era editată cartea Vindecarea Bâlbâiților. Pe coperta cărții Roboz se prezentă ca ”director al școlii de surdomuți și conducător al cursului de vindecarea bâlbâiților din Budapesta”[16]. Cu alte cuvinte, Roboz avea însărcinarea de a conduce acest curs în perioada în care se mai afla la școala din Arad.

- Ultima dovadă a acestui fapt ne-o oferă chiar Monitorul Oficial al Ministerului Învățământului și Cultelor de la Budapesta[17]. În acesta este înserat un anunț din care aflăm că ministerul ”a aprobat regulamentul de desfășurare a unui curs pentru tratarea vorbirii bâlbâiților, organizat de Roboz József *conducătorul școlii de surdomuți din Arad”*. Deci, în luna iunie 1894 când se anunța deschiderea acestui curs, Roboz era încă director la Arad și nu deținea funcția de inspector ministerial. Acesta a fost ***primul curs de vindecarea vorbirii bâlbâiților ținut de Roboz la Budapesta.*** Anunțul ministerial mai oferea și alte amănunte. La curs puteau participa un număr de 20 de bâlbâiți. Cursul care urma să se desfășoare în perioada 30 iunie – 26 august 1894 în clădirea Institutului Național pentru Orbi din Budapesta, situat pe str. Király (Fotografia 10). În afara acestor date istorico-statistice, anunțul prezentat ne mai oferea încă o informație. Cursul



https://biblioteca-digitala.ro

nu putea să se desfășoare fără existența unui regulament aprobat de minister. Cum până la acea dată în Ungaria nu existaseră astfel de cursuri, Roboz a trebuit să întocmească un regulament, să îl susțină în fața conducerii ministerului și să obțină aprobarea acestuia. Este dovada unui sistem educațional bazat pe principii riguroase și foarte serioase.

***9. <u>Institutul Național pentru Orbi din Budapesta.</u>***
***(locul de desfăşurare al primului curs de vindecarea vorbirii bâlbâiţilor, ţinut de Roboz József la Budapesta)***
(http://hu.wikipedia.org/wiki/Baumgarten_Sándor)

Prima mențiune a funcției de inspector ministerial a apărut în Monitorul Oficial al Ministerului Învățământului și Cultelor Nr. 17/1 sept. 1894, pag. 203, când se anunța începerea, la 1 septembrie 1894, a celui de al doilea curs pentru vindecarea vorbirii bâlbâiților, ținut de ***inspectorul Roboz József.*** Condițiile cursului erau similare celor de la primul curs, erau primiți tot 20 de bâlbâiți. Deoarece localul Institutului Național pentru Orbi nu mai



https://biblioteca-digitala.ro

era disponibil, datorită începerii anului şcolar, cursurile urmau a se desfăşura într-o clădire situată în Budapesta, circ. V, str. Árpád nr. 8.

Oricine analizează situaţia persoanelor cu defecte de vorbire dintr-o ţară, îşi dă seama că un singur om, oricât de specialist ar fi şi oricâtă muncă ar depune, nu va putea să o rezolve singur. Se impunea formarea de noi specialişti care să preia munca de vindecare a acestei categorii de deficienţi. Ungaria însă, nu avea un sistem educaţional de calificare într-un astfel de domeniu. Era necesară instituirea unei forme de calificare care să dea specialişti în domeniul corectării defectelor de vorbire. Este exact soluţia pe care a susţinut-o Roboz în faţa conducerii ministerului, din momentul numirii sale ca inspector ministerial. Astfel, la 19 decembrie 1894 Ministerul Învăţământului şi Cultelor emite Ordinul nr. 62567[18] prin care *„încredinţează conducătorului învăţământului pentru surdomuţi, Roboz József, calificarea completă a învăţătorilor la cursurile speciale pentru bâlbâiţi de la Budapesta”.*

Aceasta reprezenta intenţia conducerii ministerului. De la ea şi până la aplicarea în practică era cale lungă. La 24 noiembrie 1895, la aproape un an de la precedenta hotărâre, a fost emis un alt Ordin cu nr. 63900[19] care preciza : *„deoarece în ţară există un număr mare de bâlbâiţi şi cu alte defecte de vorbire, este necesară calificarea unor specialişti din rândurile învăţătorilor şi al profesorilor; ...cursurile de calificare se vor afla sub supravegherea şi controlul Departamentului de Învăţământ Terapeutic din Ministerul Învăţământului; ...scopul acestei acţiuni este ca în fiecare şcoală să existe câte o persoană posesoare a unei diplome de calificare şi care să poată conduce cursuri de corectare a acelora cu defecte de vorbire; ...aceste cursuri se vor ţine după terminarea programului obişnuit al şcolii, sau în timpul vacanţelor; ...cursul de calificare urmează a se desfăşura în lunile iulie şi august 1896 la Institutul Naţional de Orbi din Budapesta”.* În afara acestor precizări, respectivul ordin mai specifica că „se încearcă” pentru primii zece, cei mai merituoşi dintre cursanţi, să se ofere un ajutor de câte 100 frt.

Dar cursul de calificare, planificat pentru vara anului 1896, nu putea să se desfăşoare fără un regulament adecvat. De asemenea, tot de un regulament avea nevoie şi examenul de absolvire care urma să se ţină la finalul cursului şi în baza căruia cursanţii urmau să primească o diplomă de calificare. Aceste regulamente nu au întârziat să apară. Ele au fost publicate tot în Monitorul Oficial al Ministerului Învăţământului şi făceau obiectul Ordinului ministerial nr. 5630/28 martie 1896[20]. Cele două regulamente erau doar provizorii. Pe măsură ce urmau să fie aplicate, regulamentele urmau a fi, eventual, corectate, completate, într-un cuvânt îmbunătăţite şi peste mai mulţi ani puteau deveni definitive.

Regulamentul de funcţionare al cursului de calificare cuprindea 11



https://biblioteca-digitala.ro

paragrafe. Dintre acestea am spicuit următoarele idei principale:

-denumirea cursului: „Cursul de calificare pentru vindecarea bâlbâiţilor”

-perioada de desfăşurare: 2 iulie – 14 august 1896.

-locul de desfăşurare: Institutul Naţional de Orbi din Budapesta.

-Numărul maxim de cursanţi: 35.

-toţi cursanţii vor primi un ajutor de câte 100 frt., iar celor din provincie li se va asigura cazarea gratuită (!!!)

-pentru curs nu se plăteşte nici o taxă (!!!)

-cursul va cuprinde atât ore teoretice, cât şi ore practice demonstrative.

-în timpul orelor teoretice se vor studia: „cauzele apariţiei defectelor de vorbire” şi „metode de vindecare ale defectelor de vorbire”.

-în timpul orelor practice urmau exemplificări practice pe zece copii cu defecte de vorbire la vârsta cuprinsă între 8 şi 16 ani.

-absenţele se puteau motiva doar de către un medic, la cinci absenţe nemotivate cursantul era exmatriculat.

Regulamentul de desfăşurare al examenului de absolvire cuprindea 17 paragrfe. Pe lângă faptul că fixa data începerii examenului la primul curs (17 august 1896 – ora 8), regulamentul mai preciza componenţa comisiei de examinare şi faptul că examenul urma să aibă trei probe: scris, oral şi practic. Am mai spicuit:

-cu două săptămâni înainte de începerea examenului scris, comisia de examen va trimite la minister propunerile de subiecte pentru proba scrisă; dintre acestea, conducerea ministerului va alege subiectele, le va pune într-un plic sigilat şi în ziua examenului plicul cu subiectele stabilite urma să fie deschis în prezenţa candidaţilor.

-la proba orală fiecare candidat va trage un bilet cu două subiecte, pe care urmează să le dezvolte; în mod excepţional, un candidat mai putea primi, de la examinator, un subiect suplimentar.

-la proba practică candidatul urmează să primească un copil cu defecte de vorbire pe care va trebui să-l examineze în maximum 10 minute; urma să se aprecieze dacă reuşeşte să diagnosticheze corect defectul de vorbire şi gravitatea acestuia, ce metode terapeutice alege şi de ce deprinderi personale dă dovadă.

-la fiecare probă se dădeau următoarele note: 1= excelent; 2= foarte bine; 3= bine; 4= suficient; 5= insuficient.

-nota finală va consta din media notelor obţinute la cele trei probe.

Am insistat asupra acestor ordine ministeriale datorită faptului că ele sunt ralizarea aceluiaşi Roboz József. La acea dată, el era unicul



https://biblioteca-digitala.ro

specialist în domeniul corectării defectelor de vorbire şi având funcţia de inspector ministerial, Roboz era cel care a trebuit să pregătească ordinele ministeriale, să întocmească regulamentele de funcţionare a cursurilor de calificare şi de desfăşurare a examenului de absolvire. Se înţelege că în redactarea lor, Roboz s-a consultat cu anumiţi jurişti din cadrul ministerului. Aceasta nu ştirbeşte uriaşa muncă pe care a depus-o şi care s-a adăugat aceleia de pregătire a cursurilor teoretice, de conferenţiere în faţa cursanţilor şi de susţinere, tot în faţa lor, a demonstraţiilor practice cu diferiţi bâlbâiţi. Ar fi bine, să adăugăm acest efort fizic şi intelectual, făcut de Roboz, la munca pe care o vom prezenta în continuare.

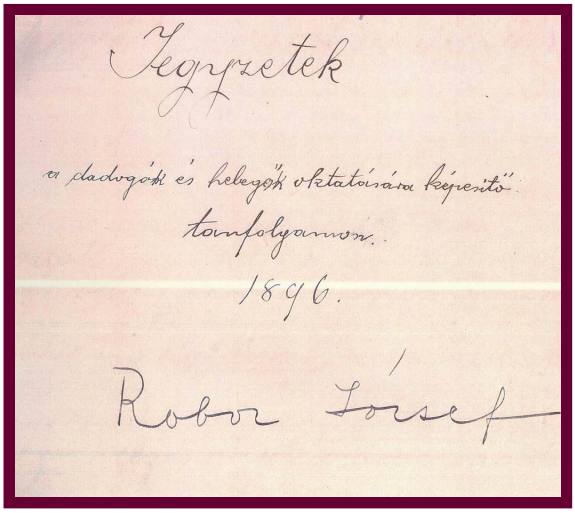
Jegyzetek
a siadvgók és hebegők oktatására képesítő
tanfolyamon.
1896.
Robor József

***10. <u>Fragment din însemnările făcute de Roboz pentru Cursul de Calificare în Educarea Bâlbâiţilor, ţinut în anul 1896.</u>*** [22]

Cursul s-a ţinut, iar la data de 23 septembrie 1896, ministerul emite Ordinul Nr. 44.860[21] prin care *„Excelenţa Sa Domnul Ministru al Învăţământului, Dr. Wlassics Gyula aduce laude şi aprecieri directorului Roboz József pentru silinţa dată şi pentru rezultatele obţinute în urma conducerii primului curs de calificare în educarea bâlbâiţilor, care s-a ţinut la Budapesta”*.(Oare aceste vremuri au existat cu adevărat, sau este doar un vis frumos care a fost plăsmuit de propria noastră imaginaţie?)

În anul următor, 1897, Cursurile de Calificare pentru Vindecarea Bâlbâiţilor s-au desfăşurat la Institutul Naţional pentru Surdomuţi din Vác unde, aşa cum vom vedea în capitolele următoare, Roboz devenise director. Şi aceste cursuri au fost organizate tot printr-un Ordin ministerial Nr. 15.859 din 27 aprilie 1897 [23]. În acesta se preciza că organizarea se face tot în baza Ordinului nr. 5630/1896, care stabilise regulamentele de desvăşurare. Numărul de cursanţi urmau să fie tot de 35 şi dintre aceştia, 28 urmau să beneficieze de gratuitate totală. Cursanţilor li se oferea gratuit transport, cazare şi masă la Institutul de Surdomuţi din Vác, dar puteau opta şi pentru o locuinţă în oraş, a cărei chirie urma să fie suportată de organizatori (!!!). Cursanţilor domiciliaţi în Budapesta, care doreau să facă naveta cu trenul, li se oferea un abonament de călătorie gratuit.



https://biblioteca-digitala.ro

În această muncă de calificare a specialiştilor, Roboz nu a uitat de soarta celor bâlbâiţi, pentru care el organizase două cursuri de corectare în anul 1894, la Budapesta. Odată calificaţi, noii specialişti trebuiau să-şi aplice cunoştinţele vindecând pe cei atinşi de deficienţele de vorbire. În societatea acelor ani lucrurile nu se puteau desfăşura haotic. Erau necesare precizări legislative pe baza cărora autorităţile din diferite localităţi să poată organiza cursuri în acest domeniu. Roboz cunoştea bine situaţia şi înţelegea că este de datoria lui să pregătească cadrul legislativ. Astfel, a întocmit şi elaborat Ordinul ministerial Nr. 5640/29 aprilie 1897[24] care explica necesitatea înfiinţării unor astfel de cursuri în toate localităţile, preciza Regulamentul de organizare al Cursurilor pentru Vindecarea Bâlbâiţilor, cuprinzând 13 paragrafe. În partea introductivă a ordinului, ni se oferă informaţia că la cursul de calificare ţinut la Budapesta în anul 1896, cei 35 de cursanţi au venit din 15 localităţi diferite. Aflăm că printre aceştia, unii erau din localităţile transilvănene: Cluj, Sibiu, Timişoara, Arad şi Sighetul Marmaţiei. Era de aşteptat ca în aceste localităţi să se dorească organizarea de cursuri pentru bâlbâiţi. Ordinul preciza modul de organizare, câţi elevi să fie cuprinşi într-o clasă, după ce orar să se desfăşoare cursurile terapeutice, ce bibliografie se va folosi, din ce fonduri se vor acoperi cheltuielile, cum vor fi remuneraţi profesorii şi cum se va ţine examenul de final, în care bâlbâiţii vor fi testaţi pentru a se vedea progresele obţinute.

Ne reamintim că la Arad, Roboz a scris două cărţi de logopedie, publicate la Budapesta în anii 1891 şi 1894. Între timp, el şi-a dat seama că acelea nu mai erau suficiente. Acum se cerea mai multă literatură de specialitate. Tot mai mulţi învăţători doreau să se califice în domeniul corectării defectelor de vorbire, iar cărţile de specialitate au fost cerute atât de cursanţi, cât şi de cei ce se ocupau efectiv cu munca de corectare a deficienţilor. Din această cauză, în anul 1896 Roboz a mai scris încă două cărţi menite să completeze informaţiile cuprinse în primele două. Aceste cărţi aveau următoarele titluri :

***1.„A beszéd hibáról”*** (Despre defectele de vorbire). A fost o lucrare litografiată la Vác în anul 1896 şi era destinată cursanţilor participanţi la specializare pentru corectarea bâlbâiţilor. Din păcate, nu am reuşit să găsesc această carte şi nu pot să o prezint cititorilor.

***2.„Módszeres beszéd- és olvasási gyakorlatok dadogók számára”*** (Metodici de vorbire şi exerciţii de citire pentru copiii bâlbâiţi). A fost cartea de căpătâi a lui Roboz, în domeniul logopediei. Ea a apărut în anul 1896 la Budapesta, fiind tipărită de Editura Academiei de Ştiinţe a Ungariei şi cuprindea ... 584 de pagini.

Succesul de care s-a bucurat această carte a dus şi la apariţia unor aprecieri oficiale. Astfel la 6 ianuarie 1897, prin Ordinul ministerial nr. 35[25], *„Excelenţa Sa Domnul Ministru al Învăţământului Wlassics Gyula aduce*



https://biblioteca-digitala.ro

*mulţumiri şi recunoştinţă directorului Roboz József pentru activitatea sa de specialitate şi efortul de a scrie cartea <Metodici de vorbire şi exerciţii de citire pentru copiii bâlbâiţi>"*

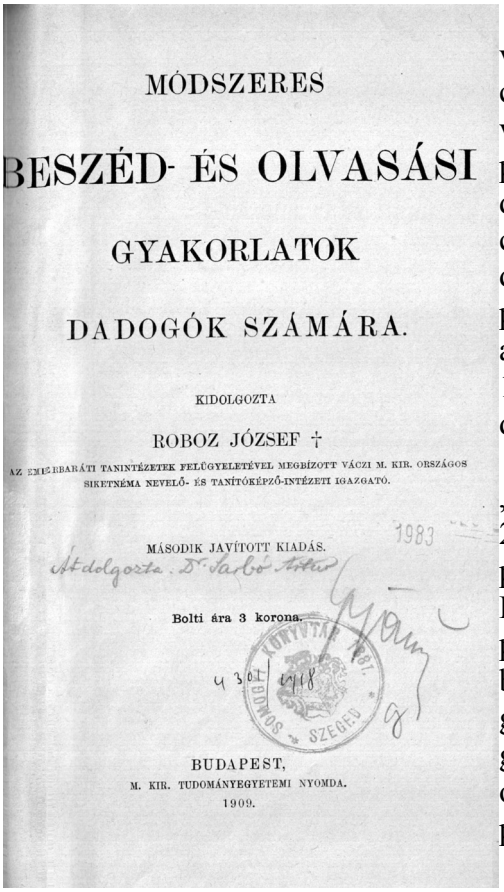
MÓDSZERES

BESZÉD- ÉS OLVASÁSI

GYAKORLATOK

DADOGÓK SZÁMÁRA.

KIDOLGOZTA

ROBOZ JÓZSEF †

AZ EMLÉKBARÁTI TANINTÉZETEK FELÜGYELETÉVEL MEGBÍZOTT VÁCZI M. KIR. ORSZÁGOS SIKETNÉMA NEVELŐ- ÉS TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI IGAZGATÓ.

MÁSODIK JAVÍTOTT KIADÁS.

1983

Bolti ára 3 korona.

BUDAPEST,
M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEMI NYOMDA.
1909.

***11. <u>Metodici de vorbire şi exerciţii de citire pentru copiii bâlbâiţi.</u>***

În imaginea nr. 11 cititorii pot vedea coperta celei de a doua ediţii a cărţii[26], apărută în anul 1909, când volumul ei a fost de doar 524 de pagini. Cum nu am găsit numai a doua ediţie, nu pot explica în ce constă deferenţa de volum între cele două ediţii. Totuşi, cititorii îşi vor putea face o impresie, chiar dacă voi arăta din ce se compune ediţia din 1909, considerând că ea nu poate diferi cu mult de ediţia originală.

Spre deosebire de cartea „Vindecarea bâlbâiţilor" (vezi cap. 2.3.), unde o mare parte era rezervată problemelor teoretice, în actuala carte Roboz se ocupă doar de metotele practice a muncii de vindecare a bâlbâiţilor, oferind celor interesaţi o gamă largă de exerciţii de pronunţie, grupate după criterii ştiinţifice şi ordonate în funcţie de dificultăţile de pronunţare.

Astfel, primele trei capitole, cuprinzând 104 pagini, sunt dedicate pronunţării vocalelor. Conform concepţiei sale, primul capitol cuprinde *„exerciţii de combinare a sunetelor prin aspiraţie"*, în al doilea se ocupă de *„trecerea de la combinarea sunetelor prin aspiraţie, la pronunţarea lor curată, limpede"* şi abia al treilea capitol este dedicat *„exersării pronunţării curate a sunetelor"*. Fiecare capitol are câte un subcapitol pentru fiecare vocală (în limba maghiară sunt nouă vocale) şi în cadrul lor se oferă o mulţime de exerciţii de pronunţie, începând de la cele mai simple şi încheind cu cele mai dificile.

În concepţia lui Roboz, abia după pronunţarea corectă a vocalelor, se recomandă trecerea la pronunţarea consoanelor. Acestora li se rezervă capitolele IV şi V (108 pagini). În capitolul IV se insistă pe *„pronunţarea combinaţiilor de vocale cu consoane şi cu grupuri de consoane"*, iar



https://biblioteca-digitala.ro

exerciţiile de pronunţie sunt grupate pe subcapitole, utilizând fiecare consoană în parte şi oferind exerciţii care încep cu fiecare consoană a alfabetului. Capitolul al V-lea este dedicat *„aglomerării consoanelor cu vocalele şi legarea lor corectă”*. Este dedicat expresiilor cu cele mai dificile pronunţări.

Partea a doua a cărţii este destinată lecturilor. Roboz a selectat din literatură, o serie de fragmente, care se potrivesc perfect scopului urmărit, acela de a perfecţiona pronunţia bâlbâiţilor, după ce acestea au dobândit o pronunţare corectă.

Şi aceste lecturi au fost grupate în trei capitole separate. La început, în capitolul VI (164 de pagini), lecturile au ca scop *„exersarea limpede a combinaţiilor de sunete”*. Apoi (capitolul VII – 53 de pagini) ni se oferă lecturi pentru *„pronunţarea lungă a vocalelor după inspirarea aerului”*, pentru ca la sfârşit (84 de pagini) să găsim un grup de *„lecturi finale”*. Toate aceste lecturi sunt grupate şi după alte criterii. Găsim lecturi pentru copii şi lecturi pentru adulţi, separat poezii şi separat fragmente de proză. Pentru fiecare exerciţiu de pronunţie, sau bucată de lectură, Roboz dă indicaţii referitoare la respiraţie, intonaţie, ritm şi uneori ataşază chiar şi un portativ cu note muzicale. Toate acestea au făcut ca această carte să fie deosebit de căutată şi apreciată, iar în anul 1909, când Roboz nu mai era printre cei vii, s-a simţit nevoia tipăririi unei a doua ediţii.

Din punctul de vedere al activităţii logopedice, Roboz a fost un adevărat *„deschizător de drumuri”*. Calitatea şcolii de logopedie creată de el în Ungaria a fost recunoscută şi pe plan internaţional. În anul 1904, profesorul H. Guzmann de la Universitatea din Berlin analiza situaţia tratării defectelor de vorbire şi arăta[27] : *„în special în străinătate unii oameni fac o muncă aşa de bună şi de un nivel intelectual atât de mare, încât au depăşit cu mult nivelul şcolii noastre. Mai ales institutele specializate din Danemarca şi Ungaria au ajuns la un astfel de nivel încât trebuie să le luăm exemplul”*.

## 3.2. INSPECTOR MINISTERIAL.

Aşa cum am arătat în capitolul precedent, prima menţiune a funcţiei de inspector ministerial, atribuită lui Roboz, a apărut în Monitorul Oficial (Hivatalos Közlöny) nr. 17/ 1 septembrie 1894, pagina 203, când i se ataşează cuvântul maghiar „***felügyelö”*** (în româneşte: supraveghetor, inspector).

La 19 decembrie 1894, în cadrul Ordinului ministerial nr. 62567 Roboz este numit ***„vezetősitett siketnémák oktatására”***, adică conducător al învăţământului pentru surdomuţi.



https://biblioteca-digitala.ro

În diferite documente provenite de la şcolile şi institutele din subordine, Roboz era numit ***„miniszteri biztos”***, ceea ce în româneşte ar corespunde cu funcţia de inspector (delegat, comisar) ministerial.

În anul 1894, când Roboz a primit această funcţie, învăţământul special (de pedagogie terapeutică) din Ungaria era slab organizat. Unităţile de învăţământ destinate diferitelor categorii de handicap erau puţine şi neuniform repartizate geografic. Acolo unde apăruseră, şcolile speciale nu au fost rezultatul unei politici guvernamentale, ci al iniţiatorilor locali şi, de obicei, aveau ca scop sprijinirea unor profesori care făceau o activitate de pionierat în acest nou domeniu. În 1894 exista un singur institut pentru orbi, înfiinţat la Budapesta în anul 1826, şi nici unul pentru debili mintali. Ceva mai bine stătea învăţământul pentru surdomuţi care dispunea de şapte unităţi de învăţământ (institute şi şcoli). Unul se afla în Croaţia, la Zagreb, trei în Transilvania (Timişoara, Arad şi Cluj) şi doar trei în Ungaria centrală (unul la Vác şi două la Budapesta). Acesta a şi fost motivul pentru care învăţământul pentru surdomuţi avea nevoie de un inspector. Zone întinse ale ţării nu aveau nici o şcoală specială. În afara acestui neajuns, nu exista un cadru legal care să reglementeze funcţionarea acestui tip de învăţământ şi modul în care să se facă finanţarea. Nu existau programe şcolare unitare şi literatura de specialitate era foarte săracă.

Activitatea lui Roboz, ca membru al guvernului, o putem aprecia prin turnura pe care o va lua politica guvernamentală în anii care au urmat, vis-a-vis de învăţământul de pedagogie terapeutică. Parţial am urmărit eforturile sale pentru realizarea unui sistem logopedic naţional şi performant. Nu a fost singurul domeniu pentru care s-a zbătut. În continuare vom face cunoştinţă cu alte iniţiative ale sale. Pe acestea nu le-a realizat singur ci, aşa cum vom vedea, Roboz a avut norocul să facă parte dintr-un colectiv format din persoane competente şi dornice de performanţă.

Primul pas spre o reformă în domeniu s-a făcut în anul 1896 când, în baza Ordinului ministerial nr. 24.201, în cadrul Ministerului Învăţământului şi Cultelor s-a înfiinţat un Departament pentru Învăţământul de Pedagogie Terapeutică. În fruntea acestui departament a fost numit Dr. Nárai Szabó Sándor, a cărui funcţie era echivalentă cu a unui „secretar de stat” şi care avea dreptul de a-şi numi inspectori pe specialităţi. Azi nu se mai cunoaşte ce discuţii au existat în favoarea înfiinţării acestui departament, însă putem fi convinşi că, ocupând o funcţie în minister, în perioada 1894-96 Roboz a insistat pentru începerea acestei reorganizări.

Referindu-ne strict la Roboz, vom aminti că în acea vreme un inspector ministerial nu trebuia să fie permanent în minister. Era chiar recomandat ca inspectorii să aibă o a doua funcţie stabilă, iar obligaţiile de inspector să le efectueze în paralel cu celelalte funcţii. Din acest motiv, toţi inspectorii ministeriali din cadrul învăţământului pentru deficienţi au fost



https://biblioteca-digitala.ro

directori, sau profesori ai diferitelor şcoli pentru deficienţi. Aşa cum vom arăta în capitolul următor, din anul 1895 Roboz a fost şi directorul Institutului Naţional pentru Surdomuţi din Vác, dar a desfăşurat în cadrul ministerului o intensă muncă de reformare a învăţământului de pedagogie terapeutică.

Timp de aproape doi ani, departamentul înfiinţat a analizat modul în care îşi desfăşoară activitatea învăţământul de pedagogie terapeutică şi, în final, a ajuns la concluzia că este necesară o reformă majoră care să rezolve toate problemele cu care se confruntă.

Departamentul pentru învăţământul de pedagogie terapeutică, înfiinţat în 1896, se dovedea insuficient pentru sarcina care şi-a propus-o. Era necesară transformarea lui într-o formă mult mai flexibilă şi cu o susţinere legislativă adecvată. În acest fel, în vara anului 1898, în baza Ordinului ministerial nr. 52.270[28] respectivul departament s-a desfiinţat şi în locul său s-a constituit **Consiliul de Stat în Domeniul Învăţământului de Pedagogie Terapeutică** (Á gyógypaedagogiai tanintézetek országos szaktanácsa). În fruntea acestuia era un preşedinte, cu rang de secretar de stat, în persoana aceluiaşi Dr. Nárai Szabó Sándor, iar ca membri permanenţi se stabileau:

-Directorul Institutului de Surdomuţi din Vác - *Roboz József.*
-Directorul Institutului de Surdomuţi din Budapesta - *Borbély Sándor.*
-Directorul Institutului de Orbi din Budapesta - *Pivár Ignácz.*
-Directorul Institutului de Debili Mintali din Budapesta - *Berinza János* (înfiinţat în anul 1896).
-Profesor la Institutul de Orbi din Budapesta – *Mihalik Lajos.*

Acesta reprezenta „consiliul permanent" şi toţi membrii săi aveau şi funcţia de „inspectori ministeriali". În funcţie de situaţie, ori de câte ori se credea de cuviinţă, acest consiliu putea să fie completat cu „membri externi", proveniţi de la şcolile şi instituţiile din ţară, care s-au remarcat ca buni specialişti. Datorită faptului că toţi membrii consiliului, permanenţi sau ocazionali, erau persoane de specialitate, această instituţie a fost numită neoficial ***„Consiliul specialiştilor"***. Sub îndrumarea sa, în 1898 a început o mare reformă a învăţământului de pedagogie terapeutică, care a dus în ajunul Primului Război Mondial, ca acest învăţământ să fie plasat printre cele mai performante din Europa. Voi cita doar câteva aspecte din domeniul învăţământului pentru surdomuţi, cel care era dirijat în mod direct de Roboz şi urmaşii săi. Dacă în 1894 existau doar şapte unităţi şcolare speciale, în 1905 ele au ajuns la şaptesprezece şi, în plus, s-a înfiinţat prima grădiniţă pentru surdomuţi. Literatura surdologică a fost încurajată şi în preajma războiului depăşise cincisute de titluri. S-au uniformizat programele şcolare şi regulamentele de funcţionare. De asemenea, s-au emis în toate sectoarele învăţământului acte legislative care, ofereau soluţii legale pentru rezolvarea



https://biblioteca-digitala.ro

tuturor problemelor ce apăreau.

Dar prezentarea acestei reforme nu face obiectul prezentei lucrări şi am amintit-o doar pentru a preciza aportul lui Roboz József la declanşarea ei. Din această cauză ne vom reîntoarce la personajul nostru şi vom aminti alte aspecte ale muncii sale ca inspector ministerial.

Între 30 septembrie şi 2 octombrie 1897 Roboz a condus delegaţia maghiară la *„al IV-lea Congres al profesorilor din şcolile pentru surdomuţi de la Drezda*"[29]. Din delegaţie mai făceau parte Borbély Sándor, directorul şcolii de surdomuţi din Budapesta şi Moussong Pál, profesor la institutul din Vác.

O altă preocupare a lui Roboz a fost îndreptată spre informarea tuturor profesorilor din ţară despre noutăţile apărute în domeniu pe care îl conduceau. În acest sens, una din marile sale dorinţe s-a materializat prin Ordinul ministerial nr. 2422/1898, care îi aprobau conducerea şi editarea unei noi reviste de specialitate[30]. Primul număr al revistei a apărut la 1 ianuarie 1898 la Vác, se numea ***„Magyar Gyógypaedagógia"*** (Pedagogia terapeutică în Ungaria). A fost planificat să apară anual în 6 fascicole la preţul de 8 koroane/an. Menţionăm că deşi au existat unele întreruperi, această revistă apare şi azi.

Ultima menţiune referitoare la activitatea sa ca inspector o găsim în Ordinul ministerial nr. 85.093/5 ianuarie 1899 [31], care stabilea componenţa a patru ***„Comisii de Critică"***. Este o traducere directă din limba maghiară, care nu are un înţeles similar în limba română. Aceste comisii erau stabilite pentru fiecare speciaitate din învăţământ. Scopul lor era de a analiza manuscrisele diferitelor manuale şcolare, sau a cărţilor de specialitate şi doar după ce autorul făcea îndreptările sesizate de comisie, cartea primea acceptul pentru tipărire. În limba română ar fi mai corectă denumirea de „Comisie de analiză". O dată cu demararea procesului de reformă, erau necesare şi comisii în domeniul pedagogiei terapeutice. Astfel, cele patru comisii stabilite de respectivul ordin, erau în domeniul surdomuţilor, orbilor, debililor mintali şi al tratării bâlbâiţilor. Fiecare comisie era formată din trei membri, iar Roboz făcea parte din trei comisiile pentru surdomuţi, debili mintali şi bâlbâiţi.

În sarcina sa de inspector ministerial era asigurarea tuturor şcolilor cu personal didactic calificat, rezolvarea problemelor litigioase care apăreau şi inspectarea şcolilor de cel puţin două ori într-un an şcolar. Tot lui i se datorează sporirea numărului şcolilor de surdomuţi şi răspândirea lor în mod uniform, pe toată aria geografică a ţării.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 4.
# DIRECTORUL INSTITUTULUI NATIONAL PENTRU SURDOMUȚI DIN VÁC ȘI A CURSURILOR DE FORMARE A SPECIALIȘTILOR ÎN PEDAGOGIA TERAPEUTICĂ DIN VÁC.

Localitatea Vác[32] (Fotografia nr. 12) se află la 34 de kilometri, spre nord de la Budapesta, situată exact în dreptul vestitului cot al Dunării. Este o localitate, relativ, mică. Abia în zilele noastre a ajuns la 35.000 de lucuitori. Aceasta însă, nu a împiedicat-o să fie considerată o localitate importantă. Poziţia ei geografică a impus-o ca un centru strategic şi economic, care a fost atestat documentar încă din anul 1074. Cu timpul, importanţa oraşului a făcut ca Biserica Romano-Catolică să înfiinţeze aici un scaun episcopal.

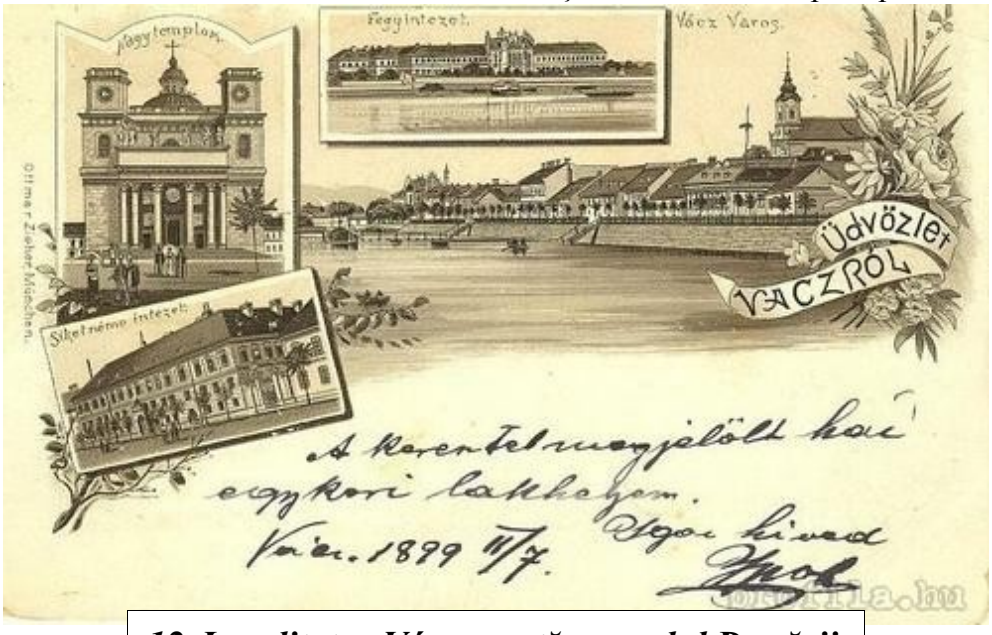


***12. <u>Localitatea Vác aşezată pe malul Dunării.</u> În imaginea din stânga, jos, se poate vedea faţada Institutului de Surdomuţi. (<u>www.profila.hu</u>)***



https://biblioteca-digitala.ro

În anul 1864 s-a inaugurat prima linie ferată din centrul Ungariei, care lega Vác-ul de Budapesta. Din acel moment localitatea a căpătat un nou avânt care a dus, cu timpul, la sporirea unităţilor economico-comerciale şi la sporirea numărului de locuitori.

În anul 1802, în urma unei donaţii a grofului Cházár András, un grup de profesori aduşi de la Viena au înfiinţat, la Vác, cea mai veche şcoală pentru surdomuţi din Ungaria[33]. A fost unica şcoală de surdomuţi din Ungaria, din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care funcţionează şi astăzi.

***13. <u>Localitatea Vác – Piaţa Constantin.</u>***

***Pe latura din stânga, se poate vedea faţada Institutului de Surdomuţi (în imagine, cea mai înaltă clădire).***

***(<u>www.profila.hu</u>)***

Deşi, la acea dată nu era instituit un sistem naţional de învăţământ pentru surdomuţi, această şcoală a găsit modalitatea de a se face remarcată, fapt care a dus la primirea mai multor donaţii filantropice din partea casei imperiale de la Viena, sau din partea unor persoane bogate. Cu timpul, şcoala a reuşit să-şi facă un depozit financiar însemnat care, fiind dirijat de persoane competente, a fost investit în diferite acţiuni cotate la bursă şi a sporit permanent. Legile din acea perioadă îi permiteau efectuarea de împrumuturi financiare pe termen lung, de pe urma cărora şcoala, devenită



https://biblioteca-digitala.ro

între timp institut, primea dobânzi care contribuiau la sporirea depozitelor bancare. În baza acestei practici, împrumuturile au fost făcute de unele oraşe importante. Au fost situaţii în care însuşi Ministerul Învăţământului s-a împrumutat de la institutul din Vác.

Din punctul de vedere al pedagogiei surzilor, colectivul de profesori de la Vác s-a angajat din primii ani la o muncă de cercetare ştiinţifică, care s-a concretizat în apariţia unor cărţi de surdologie, mult apreciate de specialiştii acelor ani. De asemenea, profesorii pregătiţi la Vác au fost printre cei mai buni în educarea surzilor.

## 4.1. ACTIVITATEA DE DIRECTOR.

Acest institut de prestigiu a fost preluat, la 22 octombrie 1895, de Roboz József şi a devenit astfel cel de al zecelea director. Ordinul ministerial nr. 54.161[34], emis cu această ocazie, a avut un conţinut care poate părea ciudat pentru modul de organizare al învăţământului din ziua de azi, pe de altă parte, ne demonstrează marea autonomie de care se bucura institutul din Vác. Să-i dăm citire : *„Ministerul Învăţământului şi Cultelor, în urma faptului că Roboz József i-a convins pe filantropii şi supraveghetorii Institutului Naţional pentru Surdomuţi din Vác de calităţile sale de specialist în domeniu, îl numeşte pe el director al acestui institut”*. Cu alte cuvinte, cei care testau şi alegeau persoana pe care să o numească pe funcţia de director erau acele persoane care se ocupau şi de finanţarea institutului. Din moment ce respectivele persoane erau convinse de valoarea unui candidat, ministerul nu mai avea altă opţiune decât să se conformeze.

Institutul de Surdomuţi din Vác era o unitate de învăţământ complex. Pe de o parte, era o şcoală pentru copiii surdomuţi, unde aceştia puteau să parcurgă clasele I...VIII ale învăţământului public şi apoi să urmeze cursurile unei şcoli profesionale, unde să înveţe o meserie.

Învăţământul public din cadrul institutului din Vác cuprindea în medie 160...180 de copii surdomuţi, grupaţi în aproximativ 15...16 clase. Din acest punct de vedere, era cea mai mare unitate şcolară, de acest profil, din ţară.

Pe de altă parte, la acelaşi institut funcţionau Cursurile de Formare a Cadrelor Didactice în Pedagogia Terapeutică, care aveau durata de 2 ani. Ambele forme de învăţământ erau conduse de acelaşi director. Cu alte cuvinte, între anii 1895 şi 1899, Roboz a condus aceste unităţi de învăţământ pe lângă Cursurile de Formare a Cadrelor în Vindecarea Bâlbâiţilor (care acum se mută la Vác) şi sarcinile ce-i reveneau din funcţia de inspector ministerial.

La cursurile de formare în domeniul pedagogiei terapeutice, în



https://biblioteca-digitala.ro

întreaga perioadă cât a funcţionat la Vác, Roboz a predat[35] : „metodica învăţământului surdomuţilor” şi „istoricul învăţământului surdomuţilor”. Se pare că a predat şi celor care se pregăteau în domeniul învăţământului pentru orbi şi debili mintali deoarece, aşa cum vom vedea în continuare, în această perioadă publică câte o carte pentru fiecare din aceste tipuri de învăţământ.

Cursurile de formare în pedagogia terapeutică se ţineau în perioada anului şcolar, paralel cu activitatea de educare a copiilor surdomuţi. Aceasta permitea ca toţi cursanţii să poată efectua practica pedagogică în cadrul institutului, în clasele cu elevii surdomuţi. În fiecare an, în baza unui ordin ministerial[36], se deschidea un nou curs. În cadrul institutului se găseau, în permanenţă, atât cursanţii anului I, cât şi cei din anul II. Învăţătorii se puteau înscrie la acest curs în următoarele condiţii : să aibă diploma de învăţător pentru învăţământul public, să aibă o recomandare din partea şcolii în care a profesat, să aibă sub 30 de ani şi să cunoască limba germană pentru a putea consulta bibliografia de specialitate. Se menţiona că perioada de şcolarizare, de 2 ani, va fi considerată ca vechime pentru pensie. Cei mai merituoşi primeau gratuitate totală şi o bursă de 15 frt. pe lună.

În ambele domenii ale institutului, Roboz se lansează, cu pasiune, într-o muncă obositoare şi creatoare. Tuturor celor din jur le pretinde acelaşi ritm şi aceeaşi pasiune, iar cei care nu reuşeau să ţină pasul cu el riscau să fie îndepărtaţi.

În privinţa învăţământului pentru copiii surdomuţi, Roboz a fost adeptul teoriei care susţinea că „nu se poate realiza cu succes, concomitent educaţia teoretico-spirituală cu cea profesional-industrială”. Drept urmare a susţinut desfiinţarea atelierelor industriale din incinta institutului şi înlocuirea lor cu exerciţii de îndemânare manuală prin modelarea lutului, hârtiei sau a lemnului. După lungi analize, făcute de reprezentanţii Ministerului Învăţământului, i s-a acceptat propunerea şi s-a pus în aplicare începând cu anul şcolar 1896-97[37].

A elaborat un nou Statut de Funcţionare al Institutului şi a unui nou Regulament de Calificare Profesională, care au intrat în vigoare în baza Ordinului ministerial nr. 29.348/15 iunie 1896[38].

A îmbunătăţit sistemul de evidenţă al donaţiilor filantropice. Până la venirea sa, ele erau trecute într-un caiet şi erau greu de urmărit. Roboz a propus, iar Ministerul Învăţământului a aprobat, înfiinţarea unui ***Comitet de Ajutorare*** care emitea Liste de Subscripţie nominalizate. Activitatea acestui comitet era coordonată de un regulament, aprobat prin Ordinul ministerial nr.70.706/2 februarie 1896[39].

Tot din iniţiativa lui Roboz, s-a întocmit un nou ***Regulament de Ordine Interioară***, aprobat prin Ordinul nr. 1.494/25 ianuarie 1897. Acelaşi ordin ministerial îl laudă pentru iniţiativa pe care a avut-o de a înfiinţa în institut sistemul *„házirend”* (ordinea interioară), care îi face pe copii să fie



https://biblioteca-digitala.ro

conştienţi de necesităţile igienice ale unui spaţiu de locuit[40].

Începând din anul şcolar 1898-99, Roboz a introdus „exerciţiile de dezvoltare a resturilor de auz" şi ele s-au aplicat şi în anii de după plecarea lui din institut[41].

S-a preocupat şi de soarta surdomuţilor adulţi, care au absolvit o formă de învăţământ şi aveau o meserie. Astfel, în urma demersurilor făcute de Roboz, la data de 13 martie 1898 Fundaţia Filantropică Lévay Henrik a iniţiat un concurs în urma căruia surdomutul câştigător primea suma de 500 frt[42]. Cei interesaţi trebuiau să se înscrie la Ministerul Învăţământului şi să îndeplinească următoarele condiţii : să nu aibă antecedente penale, să fie şcolarizat într-o instituţie de profil din ţară (diploma), să fi avut rezultate bune în timpul şcolii (act doveditor), să aibă un act de la Camera de Comerţ şi Industrie din care să rezulte că stăpâneşte bine meseria pe care o are, declaraţie de avere şi actul de naştere. Nu se făcea deosebire de sex, naţionalitate sau religie. Banii erau destinaţi deschiderii unei afaceri pe cont propriu.

## 4.2. SCRIEREA UNOR CĂRŢI DE SPECIALITATE.

În ultimele capitole ne-am axat doar asupra cărţilor cu conţinut logopedic. Despre cărţile aparţinând celorlalte domenii ale învăţământului de pedagogie terapeutică nu am mai discutat de la plecarea lui Roboz din Arad. Se cuvine deci, să revenim la această activitate pe care Roboz a preţuit-o foarte mult şi care a fost continuată în timp ce era director la Vác. Le vom enumera în ordinea apariţiei[43] :

1.***"A vakok oktatásanak fontosabb kérdései"*** (Întrebări importante în învăţământul orbilor). Vác 1896.

2.***"A közvetlen érintkezés nyelve a siketnémák oktatásának alsó fokán"*** (Comunicarea nemijlocită în educarea surdomuţilor din clasele inferioare). 45 de pagini. Editura Mayer Sándor Vác 1897.

3.***"Olvasó- és nyelvgyakorló – könyv siketnémák számára"*** (Carte de citire şi exerciţii de limbă pentru surdomuţi). 192 de pagini. Editura Academiei de Stiinţe a Ungariei. Budapesta 1897.

4.***"A gyengetehetségüek oktatása"*** (Învăţământul debililor mintali). 56 de pagini. Editura Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Budapesta 1898.

După cum vedem, cele patru cărţi de specialitate acoperă trei domenii distincte. O carte era destinată învăţământului orbilor, una debililor mintali şi două cărţi pentru învăţământul surdomuţilor. Cele două cărţi pentru surdomuţi au beneficiat de înalte aprecieri. Ordinele ministeriale nr. 51.442/1897 pentru „Cartea de citire şi exerciţii de limbă pentru surdomuţi" şi nr. 53.539/1897 pentru „Comunicarea nemijlocită în educarea



https://biblioteca-digitala.ro

surdomuţilor din clasele inferioare", elogiau aceste cărţi şi le recomandau tuturor celor care lucrau cu această categorie de deficienţi[44].

Considerându-l ca unul din cei mai mari specialişti în domeniu, Ministerul Învăţământului îi mai dădea încă o însărcinare. La 6 ianuarie 1897 se emite Ordinul nr. 73.327[45] care precizează : *„deoarece nici surdomuţi şi nici învăţământul pentru surdomuţi nu dispun de cărţi şi manuale şcolare, directorul Roboz József este însărcinat să traducă din limba germană şi să adapteze pentru limba maghiară, cartea scrisă de Walther Ede, directorul Institutului pentru surdomuţi din Berlin şi care se intitulează <Carte de mână ilustrată pentru surdomuţi>. Cheltuielile legate de acestă muncă vor fi suportate de Editura Universităţii Regale de Stat din Ungaria".* După cum vom vedea, această însărcinare nu a mai putut fi dusă la bun sfârşit.

## 4.3. DEZASTRUL[46].

În ultimele două capitole am făcut cunoştinţă cu uriaşa activitate depusă de Roboz după plecarea sa din Arad. Este greu de imaginat cum a putut un om să efectueze un volum aşa mare de muncă. Dacă vom analiza această activitate în mod statistic, vom observa că anii 1896-98 au constituit un vârf al muncii depuse. În aceşti ani Roboz a dat maximum de randament şi a obţinut cele mai multe rezultate. Toate acestea au avut un preţ uriaş şi nemilos. Pe la jumătatea anului şcolar 1898-99 nervii săi au cedat. Este posibil să fi avut o labilitate psihică, pe care nu i-a cunoscut-o nimeni.

A lipsit lungi perioade de timp şi, în această perioadă, a fost înlocuit de profesorul Klis Lajos, pe care Roboz l-a adus de la Institutul de Surdomuţi din Timişoara. Între cei doi se comunică prin corespondenţă şi rareori prin contact direct.

Spre sfârşitul anului şcolar, mai exact la 13 iunie 1899, în baza Ordinului ministerial nr. 37.989[47] a fost înlocuit oficial cu profesorul Együd Lajos, căruia i s-a dat însărcinarea de a încheia anul şcolar. Prin acelaşi ordin Roboz József este transferat la Institutul de Surdomuţi din Timişoara, cu specificarea *„de a ajuta la conducerea institutului"*. În acest mod, i se oferea impresia că încă mai dispune de funcţia de director.

Conform relatărilor lui Együd Lajos[48], Roboz nici nu a avut răbdarea de a face predarea oficială. După destituirea sa, s-a urcat în tren şi a plecat la Timişoara. Înlocuitorul său a fost nevoit să întocmească „în lipsă" procesul verbal de predare-primire, care s-a întins pe 4 foi, 8 capitole şi 37 de poziţii.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 5.
# ÎN INIMA BANATULUI.

Banatul istoric[49] este o provincie delimitată strict de cursul a trei ape curgătoare. La nord este străjuit de cursul inferior al Mureşului, la vest de cel al Tisei şi la sud de cursul Dunării. La răsăritul provinciei Banat se află unica graniţă „uscată”, compusă dintr-o linie şerpuitoare ce porneşte de la nord, din apropierea localităţii Zam (jud. Hunedoara) şi se îndreaptă spre sud, traversând lanţurile muntoase, pentru a poposi pe malul Dunării într-un loc situat în aval de Orşova. Această provincie a fost împărţită administrativ în trei judeţe : Torontalul la vest, lipit de cursul râului Tisa, Timişul la mijloc şi Caraş-Severinul la est. Toate cele trei judeţe aveau forma unor dreptunghiuri orientate cu latura mare de la nord la sud şi care porneau de la Mureş pentru a sfârşi la Dunăre.

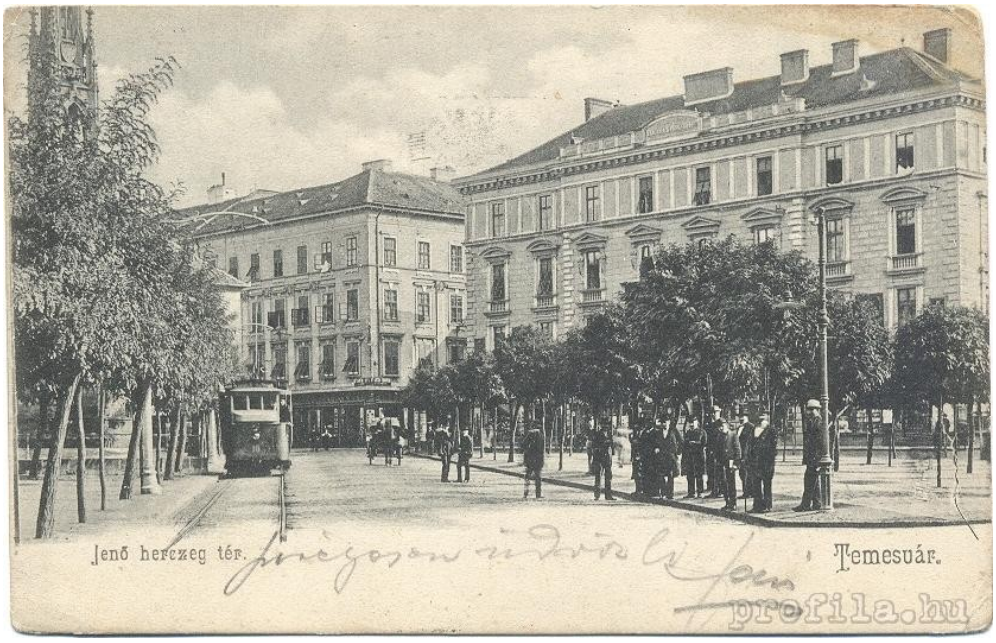


***14. <u>TIMIŞOARA.</u>***

***Începutul secolului XX. Piaţa din faţa Primăriei.***

***(www.profila.hu)***



https://biblioteca-digitala.ro

Transformat în paşalâc turcesc, Banatul a fost eliberat de Habsburgi în anul 1718 şi din acest moment a început un proces de dezvoltare şi modernizare fără precedent. Masivele colonizări de germani, maghiari, cehi, italieni, slovaci, francezi, etc. au avut ca efect ridicarea standardelor economice, sociale şi culturale ale populaţiei care trăia aici. În toate localităţile s-au impus norme stricte de sistematizare, de construire a locuinţelor şi a anexelor gospodăreşti. Se încuraja industria şi comerţul, iar ţăranii erau stimulaţi să-şi valorifice produsele agricole. La jumătatea secolului al XVIII-lea se instituie obligativitatea învăţământului elementar de patru clase, efectuat în limbile materne ale fiecărei comunităţi. Un anumit procent, din cei care terminau învăţământul obligatoriu, se simţeau atraşi de învăţătură şi în acest fel, cu trecerea timpului a apărut o intelectualitate locală. Pe lângă toate acestea, Banatul dispunea de încă o comoară, de ordin moral. Era o provincie cu o puternică toleranţă. Diferitele etnii şi diferitele confesiuni religioase conviețuiau în armonie şi se respectau reciproc.

Timişoara a fost, şi rămâne, oraşul principal al Banatului, având o poziţie strategică care l-a impus, pentru scurt timp, în timpul lui Carol Robert de Anjou, drept capitală a Ungariei. Oraşul s-a dezvoltat, în special, în secolele XVIII şi XIX, când pătrunderea în forţă a economiei capitaliste a înlăturat toate urmele relaţiilor feudale, menţinute pe timpul ocupaţiei turceşti. Au apărut fabrici noi, magazine noi, dar şi primele spitale şi farmacii. S-au înfiinţat un teatru permanent, o societate filarmonică, dar au apărut şi primele cluburi sportive. O serie de noutăţi tehnice au fost utilizate aici, pentru prima dată. Oraşul a fost dotat cu instalaţii de apă curentă şi canalizare, cu tramvaie, dar şi cu lumină electrică, telegraf şi telefon. Societatea timişoreană a devenit tot mai elevată şi rafinată, numindu-şi cu mândrie oraşul, „Mica Vienă”. Populaţia creştea continuu şi vechile localităţi săteşti, care se găseau în apropiere, se transformau treptat în noi cartiere ale oraşului şi pentru a le primii, încep să dărâme zidurile vechii cetăţi.

Învăţământul s-a dezvoltat şi el[50]. Prima şcoală din Timişoara s-a deschis în anul 1718 şi spre sfârşitul secolului al XIX-lea exista o reţea de aproximativ 70 de şcoli, diversificate pe diferite grade de studiu şi pe patru limbi materne. De asemenea, dispunea şi de 8 grădiniţe.

Aici în Timişoara, învăţătorul de etnie germană, Karl Schäffer instituise o formă privată de educare a surdomuţilor încă din anul 1863, iar la 1 octombrie 1885, deci în aceeaşi zi ca la Arad, a înfiinţat cu ajutorul primăriei, Şcoala de Surdomuţi din Timişoara. Şcoala s-a dezvoltat, de la 1893 a fost declarată „institut”, iar din 1897 avea popriul său sediu (Fotografia nr.15). La acest institut a fost transferat Roboz în vara anului 1899[51].



https://biblioteca-digitala.ro

Cunoscând faptul că Roboz era o persoană deosebit de apreciată de Ministerul Învăţământului, ne imaginăm că transferul nu s-a făcut fără acordul său. Cu alte cuvinte, în mod cert, Roboz a fost cel care a ales la ce şcoală, sau institut ar fi de acord să meargă. În aceste condiţii, ar fi total justificat să ne punem întrebarea : De ce a ales tocmai institutul timişorean? Pentru a răspunde la această întrebare este necear să facem o serie de presupuneri, cu speranţa că ele vor fi suficient de aproape de realităţile petrecute cu peste un secol în urmă. Să analizăm ce alte posibilităţi ar mai fi avut?

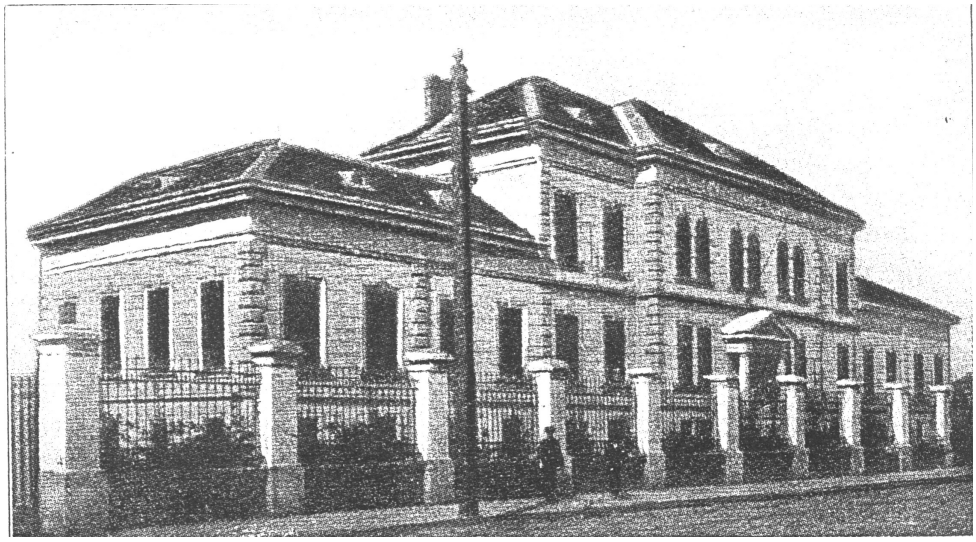

## *15. Institutul de Surdomuţi din Timişoara.*

Prima variantă, care se putea lua în considerare, ar fi aceea de a se întoarce la Arad pentru a prelua Şcoala de Surdomuţi pe care el a înfiinţat-o în anul 1885. După plecarea lui Roboz la Budapesta, în 1894, Şcoala de Surdomuţi din Arad a fost preluată de profesorul timişorean Elias Jakab. Acesta nu a fost un savant, însă era un bun specialist care dispunea de mari calităţi organizatorice. Ne amintim că, timp de zece ani, cât a stat la Arad, Roboz a fost unicul învăţător al şcolii şi la plecarea lui şcoala rămăsese cu doar 6 elevi. Cinci ani mai târziu, în 1899, aceeaşi şcoală avea un efectiv de 18 de elevi, împărţiţi în două clase, fiecare cu un învăţător separat. De asemenea, în anul următor, 1900, urma să se formeze cea de a treia clasă, care necesita şi ea un învăţător. Pe de altă parte, directorul Elias fusese primit de curând în „Comisia de Critică pentru învăţământul de surdomuţi” şi în „Comisia de Specialişti de Pedagogie Terapeutică”. Tot ca o calitate a acestui director se poate aminti că, la insistenţele sale Primăria Aradului a construit în 1897 o clădire proprie pentru Şcoala de Surdomuţi. Cu alte cuvinte, noul director dovedea calităţi manageriale pe care Roboz nu le putea trece cu vederea. A cere postul de director prin îndepărtarea unei persoane competente, era de neconceput,



https://biblioteca-digitala.ro

mai ales că, în acel moment, Roboz era bolnav şi nimeni nu putea garanta că va da rezultatele aşteptate. Bănuim că nici medicii nu îi recomandau o astfel de variantă. A se angaja ca simplu învăţător, subaltern în şcoala pe care el o înfiinţase, era sub demnitatea lui. Această ultimă soluţie nu era viabilă nici dacă ar fi fost gândită a fi temporară, până când directorul Elias s-ar fi pensionat, deoarece Roboz şi Elias erau de vârste apropiate.

O altă variantă era de a prelua o şcoală nou înfiinţată prin programul întocmit chiar de el, şcoală pe care să o pună la punct aşa cum considera el. Din păcate era imposibil. În primul rând, în anii 1898 şi 1899 nu s-a înfiinţat nici o şcoală de surdomuţi. Procesul de răspândire a şcolilor de surzi în toată ţara, deşi gândit în anii 1897-98, s-a desfăşurat în perioada 1900 -1905, când au apărut nouă şcoli noi de surdomuţi. Pentru Roboz era târziu. El avea nevoie de o soluţie în vara anului 1899. Aceasta, cât şi faptul că Roboz trebuia ferit de o muncă obositoare, au eliminat din start şi această variantă.

Se pare că unica soluţie era aceea de a se angaja ca simplu profesor la una din şcolile existente. Dintre acestea, cele din Vác şi Arad se excludeau din motive pe care le-am făcut cunoscute. Nici cele două şcoli din Budapesta nu erau recomandate. Roboz trebuia să se odihnească şi să nu iasă în evidenţă cu nimic. Mai rămâneau şcolile din Timişoara, Cluj şi Kaposvár. Legăturile lui Roboz cu şcoala din Timişoara erau vechi. Cele două şcoli pentru surdomuţi se înfinţaseră în aceeaşi zi, 1 octombrie 1885. Distanţa dintre cele două oraşe era de doar 60 de kilometri şi între cei doi directori se formase o simpatie reciprocă. Şcoala din Timişoara devenise o „unitate fanion" care „a alimentat" mai multe alte şcoli de profil cu învăţători de specialitate. Directorul Elias şi al doilea învăţător de la Arad erau „produse" ale şcolii timişorene de surdomuţi. Roboz era deosebit de încântat de performanţele realizate la Timişoara şi, de fiecare dată, vizita cu plăcere institutul. În timpul cât a fost director la Vác, Roboz a aprobat un împrumut pe 35 de ani Primăriei din Timişoara, în valoare de 30.000 florini (60.000 koroane), destinat construirii unui sediu propriu al Institutului de Surdomuţi din oraş. De asemenea, în anul 1897 a transferat de la Timişoara la Vác pe profesorul Klis Lajos, deosebit de apreciat de Roboz. A fost acel profesor care l-a înlocuit la Vác, în timpul bolii din anul 1899. Se pare că trebuie să luăm în calcul şi diplomaţia de care a dat dovadă Karl Schäffer, directorul institutului timişorean în relaţiile directe cu Roboz. Este posibil ca, la propunerea celor din minister, Schäffer să fi luat legătura cu Roboz şi să-l încurajeze să accepte propunerea de a merge la Timişoara pentru „a-l ajuta la conducerea institutului". De fapt, ordinul ministerial prin care Roboz era transferat la Timişoara preciza exact acest lucru : „profesor care să dea ajutor la Institutul de Surdomuţi din Timişoara". Roboz a luat în serios acest lucru şi de fiecare dată când semna adăuga formula : „director al Institutului de Surdomuţi". Nu i s-a păstrat doar iluzia funcţiei. Conducerea ministerului i-a păstrat intact salariul pe care-l avea (3600 Koroane/an, plus 700 koroane/an pentru locuinţă) şi care era cel mai mare din sistemul învăţământului de pedagogie terapeutică, iar în tabelele cu salariile a fost trecut la rubrica directorilor[52].

Este posibil să se fi luat în calcul încă un element. În anul 1899 Roboz avea vârsta de 35 de ani. Karl Schäfer avea, în acel moment, 58 de ani şi urma



https://biblioteca-digitala.ro

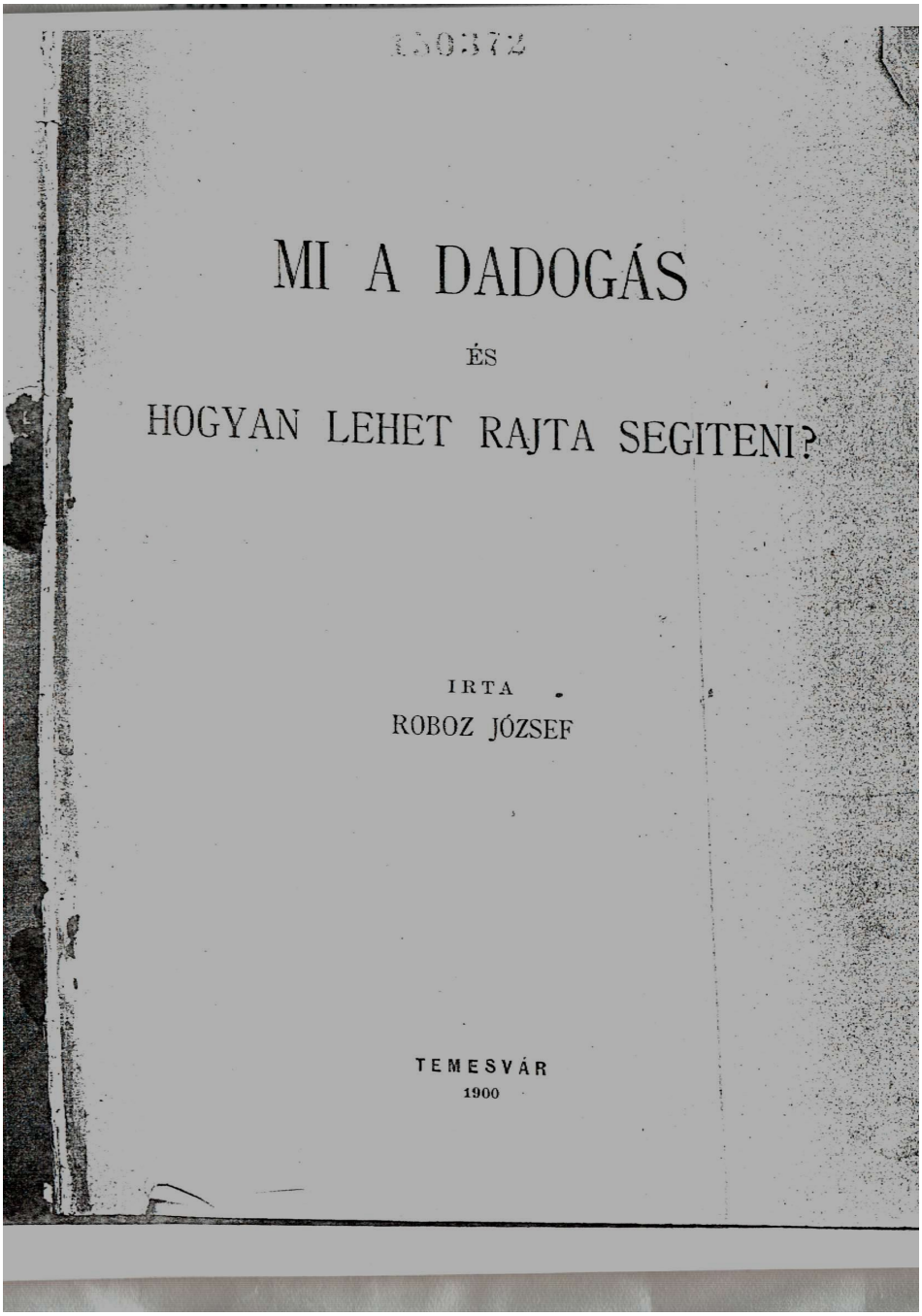

MI A DADOGÁS

ÉS

HOGYAN LEHET RAJTA SEGITENI?

IRTA

ROBOZ JÓZSEF

TEMESVÁR

1900

***16. <u>Ce este bâlbâiala şi cum poate fi ajutată?</u>***

***Prima carte de logopedie tipărită pe teritoriul de azi al României.***



https://biblioteca-digitala.ro

să se pensioneze în anul 1906, la 65 de ani. Roboz putea spera că, după şapte ani de linişte, recreere şi tratament să-şi revină pentru a putea prelua funcţia de director, odată cu pensionarea lui Schäffer.

Putem spune că s-a menajat şi a fost menajat. Schäffer a avut delicateţea de a-l face să se simtă bine, nu-l stresa şi nu-l expunea la nici o situaţie neplăcută. Era perioada în care sănătatea lui Schäffer începuse să slăbească. De câteva ori a fost internat în spital. De fiecare dată însă, nu a fost înlocuit de Roboz, cel care era numit „să dea ajutor la conducerea institutului", ci de un alt profesor, Stanczel János. Roboz şi-a continuat munca de profesor, având în fiecare an câte o clasă ca diriginte.

În anul 1902, la Vác s-a sărbătorit jubileul împlinirii a 100 de ani de la înfiinţarea Institutului de Surdomuţi[53]. Roboz nu a făcut parte din delegaţia timişoreană. Nu credem că a fost omis şi nici că a fost evitat intenţionat. Bănuim că directorul Schäffer i-a oferit ocazia de a participa la sărbătorire, dar este posibil ca lui Roboz să-i fi fost penibil a reveni acolo unde el putea fi, în acel moment, organizatorul acestui jubileu.

Deşi, aparent nu arăta aceeaşi vitalitate, care îl caracterizase în trecut, Roboz a continuat să scrie şi a încercat să şi publice. În perioada timişoreană a scris două cărţi de specialitate, însă doar una a avut şansa de a vedea lumina tiparului. Prima carte scrisă de Roboz la Timişoara face obiectul actualului studiu. Este o carte de logopedie întitulată : ***„Mi a dadogás és hogyan lehet rajta segiteni?"***, care în traducere românească înseamnă : „Ce este bâlbâiala şi cum poate fi ajutată?", a apărut la Editura Csendes Jakab din Timişoara în anul 1900 şi avea 32 de pagini[54].

Dacă o comparăm cu celelalte patru cărţi de logopedie scrise de Roboz şi care au fost prezentate în capitolele anterioare, cu cele 32 de pagini, actuala carte abea poate fi denumită „broşură". Din cele arătate până acum, cititorii au înţeles că Roboz era un specialist de primă clasă şi, cel puţin în domeniul logopediei, a creat o şcoală naţională recunoscută pe plan internaţional. Cum se explică faptul că acum publica o carte de doar 32 de pagini? Explicaţia apare din faptul că, de data asta Roboz nu se adresează specialiştilor ci publicului larg. Acest public nu era deprins cu termenii de specialitate şi era complet străin de problematica ce se ridica la persoanele cu defecte de vorbire. Pentru aceşti potenţiali cititori trebuia creat un text cât mai simplu şi cât mai accesibil, care să nu plictisească şi, în acelaşi timp să-i lămurească „ce se înţelege prin bâlbâială?" şi „ce trebuie să facă cineva care are un copil, un frate, o rudă sau un prieten cu defecte de vorbire?", „la cine să se adreseze?" şi „de cine să se ferească?".

Scrierea unei astfel de cărţi era necesară şi Roboz s-a achitat cu cinste de această sarcină. Apariţia cărţii la Timişoara în anul 1900, reprezintă ***prima carte de logopedie tipărită pe teritoriul de azi al României.*** Textul integral poate fi consultat în capitolul următor.



https://biblioteca-digitala.ro

Tot la Timişoara, Roboz a mai scris o carte de gramatică pentru surdomuţi[55]. Manuscrisul a fost înaintat Comisiei Specialiştilor de Pedagogie Terapeutică. Comisia de Critică, din care nu demult Roboz făcuse parte, a analizat manuscrisul în două şedinţe (4 mai 1907 şi 18 sept. 1907) şi a stabilit 14 obiecţii ce trebuiau îndreptate şi corectate de autor. Concluziile au fost trimise la Timişoara, dar la acea dată Roboz se afla internat în spital şi nu putea fi contactat. În acest fel, cartea nu a mai văzut lumina tiparului.

Acum ne vom îndrepta atenţia asupra conţinutului cărţii editate la Timişoara şi vom reveni să vedem ce s-a mai întâmplat după ce cartea a apărut.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 6.
# TEXTUL INTEGRAL AL PRIMEI CĂRȚI DE LOGOPEDIE TIPĂRITĂ ÎN ROMÂNIA.

Am prezentat textul cărții pe două coloane. În partea stângă am așezat textul original, în limba maghiară, așa cum a fost el publicat în anul 1900, iar în partea dreaptă textul tradus în limba română.

Am preferat să oferim o traducere directă, cât mai apropiată de textul original și nu una cosmetizată stilistic, ortografic sau din punctul de vedere al punctuației. Din această cauză, este posibil ca cititorul să fie surprins de unele fraze neobișnuit de lungi, dar care păstrează exact stilul de la finele secolului al XIX-lea. De asemenea, la textul românesc cititorul va găsi fraze în care ordinea cuvintelor este cam neobișnuită pentru limba română. Și aceasta se datorează urmăririi cât mai fidele a textului original. Din același motiv a fost păstrată și numărătoarea originală a paginilor.

Este posibil ca, în decurs de peste o sută de ani, unele teorii logopedice perzentate în carte să nu-și mai găseacsă azi valabilitatea. Scopul prezentării acestei lucrări nu a fost de a oferi o carte se specialitate, ci de a gusta din parfumul unei epoci care părăsea secolul al XIX-lea și pășea cu speranțe în secolul XX.



https://biblioteca-digitala.ro

| | |
|---|---|
| **MI A DADOGÁS ÉS HOGYAN LEHET RAJTA SEGITENI ?** | **CE ESTE BÂLBÂIALA ȘI CUM POATE FI AJUTATĂ ?** |
| IRTA **ROBOZ JÓZSEF** | SCRISĂ DE **ROBOZ JOZSEF** |
| Ára 60 Fillér | Prețul 60 Filleri |
| TEMESVÁR 1900 | TIMIȘOARA 1900 |



https://biblioteca-digitala.ro

## Elöszó.

Sok embernek van dadogó gyermeke, rokona, barátja, ösmerőse, tanitványa és sokan szeretnék tudni, hogy voltaképen micsoda szervi baj okozza a dadogást és hogyan lehet azon segiteni ? De erről szakmunkákat olvasni nem mindenkinek van kedve és megkivántató előismerete. Ezért az a czélja e könyvecskének, hogy több száz kezelésem alatt volt hibás beszédü esetéből szerzett tapasztalataim és a dadogók és hebegők oktatására képesitő tanfolyamokon tartott előadásaim alapján, röviden és lehetőleg egyszerüen megfeleljek arra a kérdésre, hogy mi a dadogás, hogyan lehet megelőzni és hogyan kell gyógyitani ?

Temesvárott, 1900 február 15-én.

Roboz József
siketnéma-intézeti igazgató.

- 5 -

I.

Drága kincs a testi épség. Ennek birtokában a koldus is gazdagnak mondható; de ezt elvesztve, a dúsgazdag is boldogtalan. Kétszeresen szerencsétlen azonban az, a kit valamely tökéletlensége miatt az emberek megmosolyognak.

Ilyen szánandó alak: a dadogó.

Húsz évvel ezelött – így beszéli el Legouvé egyik könyvében – Scribével együtt egy szinmüvet irtam: a „Tündér ujjak” cziműt,

## Cuvânt înainte.

Mulți oameni au copil, rudă, cunoștințe, elevi care se bâlbâie și mulți ar vrea să știe ce boală organică cauzează, de fapt, bâlbâiala și cum s-ar putea ajuta?

Dar pentru aceasta, nu toată lumea are chef să citească lucrări de specialitate și nu posedă cunoștințe prealabile. Din acest motiv, scopul acestei cărțulii este, ca în urma experienței dobândite în sutele de tratamente aplicate persoanelor cu deficiențe de vorbire, cât și a cursurilor ținute pentru instruirea și vindecarea bâlbâiților, ca pe scurt și pe cât mai simplu posibil să răspund la aceste întrebări, ce este bâlbâiala, cum se poate preveni și cum se poate trata?

Timișoara, la 1900 februarie 15.

Roboz József
director al institutului de surdomuți.

- 5 -

I.

Integritatea corporală este o comoară scumpă. În posesia ei și un cerșetor se poate considera bogat; dar pierzând-o și cel mai bogat este nefericit. Cel care din cauza unei imperfecțiuni, este privit cu un zâmbet compătimitor, este nefericit de două ori. O astfel de făptură demnă de compătimit este bâlbâitul.

Cu douăzeci de ani în urmă, Legouvé relata următoarele în una din cărțile lui: Am scris împreună cu Scribé o piesă de teatru cu titlul



https://biblioteca-digitala.ro

melyben az egyik személy dadogó volt. Ezt a szerepet nagy örömmel Got vállalta el, de mindjárt tanulmányo zás kezdetén nagy zavarba jött. Zavarát az a kérdés okozta hogy miképen keltsen érdeket ezen alak iránt, miképen adjon megindító erőt neki, a mulattató elem határai között? Egyszer diadalmas arczczal jött a próbára. „Meg van!" - mondá nekem. „Tudom már, hogy mit kell tennem! Folytonosan csak két mássalhangzó elött fogok dadogni: a ***p*** és a ***d*** előtt. Ezzel a móddal kettős czélt akarok elérni; egyfelől megmentem alkotásomat a folytonos dadogás unalmasságától, másfelől ezt a tökéletlenséget: a dadogást, a maga pikáns és mulatságos alakjában mutatom be." Ugy történt, a mint mondá és várakozását teljes siker koronázta. A hires művésznek ez volt egyik legeredetibb alkotása.

A dadogó beszédhibája úgy nyilatkozik, hogy vagy nem tudja megkezdeni a beszédet, vagy pedig beszédközben megáll valamely betü előtt, mintha valami nagy akadály



előtt állna. Egyáltalában nem tud beszélő szervezetén uralkodni, úgy hogy sokszor olyan szót vagy mondatot, a melyet éppen most hiba nélkül és jó hangsulylyal mondott ki, a következő perezben már képtelen ismételni: a szó torkán akad és a hiába való erőlködéstől néha az arczát egészen eltorzitja, homlokát összeránczolja, a fejét ide-oda himbálja, a szemét elforgatja, sőt megtörténik,

”Degete de zână”, în care un personaj era bâlbâit. Rolul acesta l-a acceptat bucuros Got, dar începând să îl studieze a ajuns într-o situație încurcată. Încurcătura a fost provocată de întrebarea cum să trezească interes față de acest personaj, cum să-i dea putere emoțională în limite amuzante? Odată a venit la repetiție cu o față victorioasă. ”Am găsit” - mi-a spus. ”Acum știu deja ce trebuie să fac! Tot timpul voi bâlbâi înaintea cuvintelor care încep cu două consoane ***p*** și ***d***. În acest mod urmăresc două țeluri; pe de o parte îmi salvez creația de la o bâlbâială continuă și plictisitoare, iar pe de altă parte prezint această deficiență: bâlbâiala, într-un mod picant și amuzant”. S-a întâmplat cum a zis, așteptările au fost încununate de succes. Aceasta a fost una din cele mai celebre creații ale artistului.

La bâlbâit, deficiența de vorbire se manifestă prin aceea că, ori nu poate să înceapă să vorbească, ori se oprește în timpul vorbirii înaintea unei litere, parcă ar sta în fața unui



obstacol. Nu-și poate controla organul vorbirii în așa fel încât câte un cuvânt sau propoziție sunt pronunțate corect, fără greșală, cu accent corect, iar în momentul următor este incapabil să-l repete : cuvântul i se oprește în gât și din cauza efortului zadarnic i se schimonosește fața, își încruntă fruntea, își mișcă capul, își învârte ochii, uneori se întâmplă ca din



https://biblioteca-digitala.ro

hogy az erőlködéstől a nyelve egészen kilóg és nyög, morog.

Némelyik dadogó maga sem tudja elöre, hogy hol és mikor akad meg, míg mások tudják, hogy csak ettől vagy attól a betütől kell félniök, mert ha olyan syót vagy mondatot kell kimondaniok, a melyben egy bizonyos kezdőbetü nem fordul elő, olyan tisztán és hibátlanul beszélnek, hogy senki sem hinné, hogy dadogók.

Egy erdélyi tanár, a kinek különben gyönyörü organuma és előadóképessége van, megvallotta nekem, hogy mikor egyedül ült szobájában és a maga gyönyörüségére hangosan olvasott vagy szavalt, nyoma sem volt dadogásának; de mikor a kathedrán ült, érezte, hogy az olyan szókat, a melyek ***k*** vagy ***t*** betüvel kezdődnek, nem tudja kimondani dadogás nélkül. Tévedne azonban, a ki azt hinné, hogy neki az volt a hibája, hogy a ***k*** vagy ***t*** betüt nem tudta kimondani. Hiszen ötször hatszor is hangoztatta egymásután! A hiba az volt, hogy a következő betüt nem tudta hozzákapcsolni, hogy tovább nem mert a beszéd. Így p. o. ezt: „Kis Károly király” így ejtette: „K-k-kis K-k-ároly k-k-k-király.”

Igy van ez minden dadogónál. Csak hogy míg ebben az esetben a ***k*** és ***t*** kimondásánál mutatkozott a dadogás, addig más dadogók ezt a két

cauza efortului să îi iasă limba, să se vaiete și să mârâie.

Câte-un bâlbâit nu știe dinainte când și unde se împotmolește, pe când alții cunosc de la care literă trebuie să le fie frică, dacă în cuvântul sau propoziția pe care trebuie să o pronunțe sunetul respectiv lipsește, bâlbâiții vorbesc clar, fără greșală, în așa măsură încât nimeni nu ar crede că ei sunt bâlbâiți.

Un profesor din Ardeal, care avea o voce și o capacitate de interpretare foarte frumoasă, mi-a mărturisit că atunci când stă singur în camera lui și citește sau recită pentru propria-i delectare nu apare nici urmă de bâlbâială; dar când stă la catedră și trebuie să pronunțe cuvinte care încep cu ***k*** sau cu ***t***, nu le poate pronunța fără să se bâlbâie.

S-ar înșela acela care ar crede că bâlbâiala ar proveni din cauza neputinței pronunțării sunetelor ***k*** și ***t.*** Deficiența constă în faptul că nu a putut lega următoarea literă de ***k*** sau ***t***, neputând vorbi în continuare.

De exemplu: „Kis Károly király” l-a pronunțat astfel: „K-k-kis K-k-ároly k-k-k-király” *(Expresie maghiară. În traducere înseamnă: ”Micul Carol rege”. Din punct de vedere logopedic, in limba română ar trebui aleasă o altă expresie la care cuvintele să înceapă cu* ***C****.* -N.A.*)*

Așa se întâmplă la fiecare bâlbâit. În cazul acesta bâlbâiala s-a manifestat la pronunțarea sunetelor ***k*** și ***t***, însă alții nu au probleme cu



https://biblioteca-digitala.ro

betüt éppenséggel nem tartják nehéznek, hanem a ***p*** t és ***b***-t vagy az ***m, f*** és ***v*** betüket vagy más mássalhangzót, míg aztán vannak olyanok is, a kik a mássalhangzóktól nem félnek, hanem csak némely magánhangzótól, úgy hogy a hány betü van az ábéczében és a hány változat sze-

- 7 -

rint a szótag, szó, mondat kezdődik, annyiféleképen akadhat meg a kimondásnál a dadogó. -

Vannak a dadogásnak olyan alakjai is, a midőn a beszédhibát nem az jellemzi, hogy a dadogó megakad valamely ***betű*** kimondásánál, hanem az, hogy a dadogás bizonyos szóhoz, bizonyos helyhez, időhöz vagy alkalomhoz van kötve.

Egy kereskedő dadogása csak abban állott, hogy ezt a két szót „petroleum" és „czukor" a legnagyobb erőlködés daczára alig tudta kimondani; más szónál soha sem akadt meg és egészen folyékonyan beszélt.

Egy intelligens fiatal ember pedig leginkább csak akkor dadogott, ha köszönni akart.

B . . . . megyében él egy protestáns lelkész, a ki a szószéken állva, folyékonyan beszél, de a mint kilép a templom küszöbén, már a legegyszerübb kifejezésnél is akadozik.

Érdekes egy katonatiszt esete is, a ki a gyakorló téren harsány hangon vezérel és adja ki az utasitásokat, holott máskülönben kétségbeejtően dadog.

Schulthess a dadogásról irt köny-

pronunțarea acestor sunete, le consideră chiar ușoare, în schimb au probleme cu ***p*** și ***t***, ori cu ***m, f*** și ***v***, sau cu altă consoană, sunt și bâlbâiți cărora le este frică de pronunțarea anumitor vocale, bâlbâitul se poate poticni la fiecare literă din componența alfabetului, la fiecare

- 7 -

variantă de silabă, cuvânt sau început de propoziție.

La bâlbâit se pot întâlni și alte forme de manifestare, în care deficiența de vorbire nu se caracterizează prin neputința pronunțării unei ***litere***, ci bâlbâiala este legată de un anumit cuvânt, un loc, un anumit timp sau o situație.

Am întâlnit un comerciant care se bâlbâia când trebuia să spună cuvintele "petrol" și "zahăr", în acel moment depunea un efort deosebit pentru a le pronunța; când trebuia să pronunțe alte cuvinte el vorbea fluent.

Un tânăr inteligent se bâlbâie în mod deosebit atunci când trebuie să salute.

În județul B . . . . trăiește un preot protestant, care în amvon vorbește fluent, dar în momentul în care iasă pe ușa bisericii se poticnește la expresiile cele mai simple.

Este interesant și cazul unui ofițer, care pe câmpul de instrucție dă comenzi și dispoziții cu voce răsunătoare, în alte situații se bâlbâie disperat.

Schulthess, în cartea sa despre



https://biblioteca-digitala.ro

vében felemlit egy dadogó szinésznőt, a ki a szinpadon hiba nélkül beszélt.

Denhardt pedig azt irja egy dadogóról, hogy csak a hónapnak bizonyos napjain dadogott.

Egy 16 éves leányka, a kit Aradon kezeltem, családja és ismerősei körében a legnagyobb mértékben dadogott, ellenben idegenek elött egészen jól beszélt; a mi ritka eset, mert sokkal gyakrabban tapasztalhatjuk azt, hogy az olyan dadogók, a kik idegenek vagy fölebbvalók előtt jóformán nem is tudnak beszélni, otthon nem dadognak.

Az is mindennapi jelenség, hogy dadogó fiatalemberek hölgyek társaságában olyan jól beszélnek, mintha elvesztették volna dadogásukat.

Sok dadogó tanuló pedig avval szolgál rá e beszédhiba természetét nem ismerő tanárai szemrehánysaira, hogy mikor felelni hivják fel őket, nem tudnak egy szót se kimondani dadogás nélkül, holott az

bâlbâială, pomenește despre o actriță bâlbâită care pe scenă vorbește fără greșală.

Denhardt scrie despre unul care se bâlbâie numai în anumite zile ale lunii.

O fetiță de 16 ani, pe care am tratat-o la Arad, se bâlbâia în foarte mare măsură în familie și între cunoscuți, în schimb în fața străinilor vorbea destul de bine; caz deosebit de rar, deoarece observăm că problemele bâlbâiților apar mai ales în prezența străinilor sau a superiorilor, atunci aproape că nici nu pot vorbi, iar acasă nu se bâlbâie.

Este un fenomen obișnuit ca bărbații tineri care se bâlbâie, în prezența doamnelor parcă și-ar fi pierdut bâlbâiala.

Mulți elevi bâlbâiți primesc reproșuri din partea profesorilor, care nu cunosc natura bâlbâielii, deoarece atunci când sunt chemați la răspuns, nu pot să scoată nici un cuvânt fără să se bâlbâie, aceiași elevi când sunt



óraközötti szünetekben ők csapják a legnagyobb lármát és tanulótársaikkal való hangos vitáik alkalmával nyoma sincs dadogásuknak. -

Minthogy a dadogók komikus beszédhibéjuk miatt sokszor a legkellemetlenebb helyzetbe jutnak, minden lehető módon el akarják azt titkolni. Intelligens egyéneknek nagy fáradsággal sikerül is ez valahogyan.

Egy gyógyszerész beszédhibájával hozzám fordulván, bizalmas perczekben feltárta előttem azon

- 8 -

în pauze, sunt cei care fac cea mai mare gălăgie în timpul disputelor cu colegii, fără a prezenta nicio urmă de bâlbâială.

Întrucât bâlbâiții – din cauza deficienței de vorbire oarecum comice – ajung de multe ori în situații foarte neplăcute, doresc să o tăinuiască în orice mod. Indivizilor inteligenți le și reușește, oarecum, cu mare efort.

Un farmacist bâlbâit mi s-a adresat cu problemele lui și într-un moment de intimitate mi-a prezentat, în



https://biblioteca-digitala.ro

szánalmas helyzetet, melyben évekig sinylődött. Társaság után vágyakozván, sokszor történt, hogy politikai és társadalmi kérdések feletti vitákba őt is belevonták. Hogy ilyenkor észre ne vegyék dadogását, úgy tett, hogy csupa olyan mondatokat válogatott össze, a melyekben nem fordultak elő ***k, m, f*** és ***z*** betüvel kezdődő szók, ámbár még így is sokszor megtörtént, hogy tévedésből meghagyott valamelyik mondatban ilyen szót, a mi miatt aztán kárba veszett a fáradsága. Pedig milyen megerőltető, milyen lélekölő lehet az, mikor valakinek beszédközben mindig arra kell gondolnia, hogy egy ilyen vagy olyan betüvel kezdődő szó helyett hamar más kifejezést találjon, például: „tiszt" helyett „a csapat élén álló", „kofa" helyett „az utczasarkon áruló nő" stb.

amănunt, situația deplorabilă în care s-a chinuit ani de zile. Tânjind după societate, s-a întâmplat, ca într-un anumit context, să i se ceară părerea asupra temelor politice și sociale.
Ca să nu i se observe bâlbâiala care îi făcea multe probleme, a încercat să aleagă propoziții în care să nu apară cuvinte care încep cu sunetele ***k, m, f*** și ***z***, cu toate precauțiunile pe care le-a luat, s-a întâmplat de mai multe ori ca din greșală să rămână câte-un cuvânt și, în acest fel, toată osteneala depusă inițial s-a dus de râpă.
Cât de obositoare și câtă măcinare sufletească trebuie să se depună pentru gândirea și găsirea cuvântului potrivit care să-l înlocuiască pe cel pe care nu-l poate pronunța, de exemplu: în loc de "tiszt" (ofițer) - "cel care stă în fruntea armatei", în loc de "kofa" (precupeață), "femeie care vinde la colț de stradă", etc. *(Și în acest caz, cuvintele din limba maghiară nu au același efect cu corespondentele lor românești. În limba română vor trebui găsite alte cuvinte care să înceapă cu sunetele arătate anterior.*N.A.*)*

Egy dadogó lelkész megmutatta nekem prédikáczió gyüjteményét. A maga nemében érdekes munka volt az. Ugyanis miuden beszédet úgy praeparált, hogy a mondat elején ***k*** és betüvel kezdődő szók ne forduljanak elő. Így p. o. e kifejezés helyett: „Krisztus tanitványai" mindig „Jézus apostolai"-t mondott, „Keresztelő Szent János" helyett pedig csak „Szt. János"-t stb.

Un preot bâlbâit mi-a arătat colecția lui de predici. A fost o lucrare deosebit de interesantă.
Fiecare predică și-a preparat-o în așa fel ca la începutul propoziției să nu apară ***k***. În loc de "Krisztus tanitványai" (Discipolii lui Cristos) a spus „Jézus apostolai" (Apostolii lui Isus) și în loc de „Keresztelő Szent János" (Sfântul Ioan Boteyătorul), a spus doar simplu „Szent János" (Sfântul Ioan).



https://biblioteca-digitala.ro

Nehány év előtt egy dadogó fiatal embert kezeltem, a ki egészen folyékonyan beszélt, ha szavai közé ezt szúrhatta „ám”. „Kedves barátom – ám – kérlek szépen – ám – légy szives – ám – hoz nekem – ám – egy jó könyvet – ám - .” Ha azt akarták, hogy „ám”-ok nélkül beszéljen, úgy járt mint a sánta, a kinek eleszedik a mankóit: a legnagyobb erőlködéssel sem tudott

- 9 -

tovább menni beszédében és majdnem minden mássalhangzónál megakadt. [1)]

De nemcsak azt akarják a dadogók mesterséges móndon eltitkolni, hogy beszédközben akadoznak, hanem még azt is, hogy erőlködés, arczfintorgatás, hadonázás, homlokránczolás, lábbal való dobbantás és más efféle mozdulatok nélkül nem tudnak beszélni. Az ilyen szokásokat némelyek úgy rejtik el, hogy mindig keresztbe font karokkal beszélnek, hogy ne hadonázhassanak, csakhogy e közben úgy szorongatják karjukat, hogy belefájul; mások szoborszerü merevséggel állnak beszédközben, hogy lábukkal ne dobbanthassanak és ide-oda ne hajlongjanak; míg mások ismét folytonosan óraláncz-ukkal babrálnak vagy keztyüjöket tépik, úgy tüntetvén fel ezt, mint valami természetes szokásukat.

Az együttmozgásoknak ilyen módon való eltitkolása azonban nagyon fárasztó és megerőltető és az illetők még talán többet szenvednek így, mint azok, a kiknek ez nem sikerül, és a kik már belenyugodtak abba,

Cu câțiva ani în urmă am tratat un tânăr care a putut vorbi fluent dacă a intercalat des cuvântul „ám” (desigur). ”Dragă prietene – desigur – te rog frumos – desigur – fii amabil – desigur – să îmi aduci – desigur – o carte bună”. Dacă dorea să vorbească fără cuvântul „ám”(desigur) i se întâmpla ca unui om șchiop căruia i se luau cârjele : nici cu cel mai mare efort nu mai

- 9 -

putea să continue discuția și se poticnea la aproape fiecare consoană. [1)]

Bâlbâiții doresc să găsească, în mod artificial, anumite metode care să le ascundă, nu numai, defectul lor de vorbire, dar să le mascheze și efortul depus, chiar și mimica, gesticularea, încrețirea feței, tropăitul și toate celelalte mișcări, fără de care nu pot vorbi. Cu astfel de obiceiuri unii reușesc să le ascundă prin faptul că vorbesc cu mâinile încrucișate, pentru a nu gesticula în timp ce vorbesc, dar își strâng brațele atât de tare încât îi doare; alții stau așa de țepeni ca o statuie, pentru a nu tropăi și pentru ca să nu se miște încoace și încolo; pe când alții se joacă tot timpul cu lanțul de la ceasul de buzunar, ori ciugulesc din mănușă, prezentând aceste gesturi ca pe niște obiceiuri naturale.

A reuși tăinuirea unor astfel de gesturi este o operație deosebit de obositoare și cere un mare efort încât, cei care le încearcă suferă cu mult mai mult decât aceia cărora tăinuirea nu le reușește și se



https://biblioteca-digitala.ro

hogy dadognak és úgy beszélnek, a hogyan tudnak.

---

[1)] Össze nem tévesztendők az ilyen dadogást leplező közbeszurások avval, a midőn máskülönben egészen jól beszélő egyénnek hanyagságból figyelmetlenségből vagy rossz szokásból minden második harmadik szónál, ilyen és hasonló, oda nem tartozó kifejezéseket szúrnak be a beszédbe: izé, aszongya, mondok, kéremalásan vagy kéremlásan, kéremszépen, azutántehát vagy autántehát, tetsziktudni, hát, nohát, nos, noigen stb.

Egy X . . . i kanonok beszélgetés közben ilyenformán szokott volt valamit előadni: „Az állam gazdasági és politikai viszonyai – kéremalásan – a müvészetek egyik ágára sincsenek talán olyan befolyással mint az épitészetre – kéremalásan. Évszázadokra szóló épületeket – kéremalásan – csak az ország fellendülésekor emelnek – kéremalásan – s a népek történelmének dicső idején állitják fel a magasba törő emlékmüveket – kéremalásan."

Egy nem rég elhúnyt tanitóképezdei igazgató igy magyarázott valamit a lélektanból: „Gondolkodó tehetség alatt a léleknek azon képessége értendő – autántehát -, melynek segélyével – autántehát – a különbözö behatások alapján keletkezett képzeteket átalakitja és feldolgozza – autántehát – s ez által a tárgyak megismerését eszközli – autántehát".

- 10 -

Igy Gr.... állatorvos, a kit Budapesten kezeltem, mielőtt beszélni kezdett, mindig 3-4 lépést tett előre és ugyanannyit hátrafelé, mialatt egyre hunyoritott bal szemével, és csak e bevezetés után kezdett dadogni.

Uj-Pestről egy épitőmesternek két dadogó fia jelentkezett nálam. Az idősebbik nemcsak erősebben dadogott, hanem mikor beszélni akart, e-

resemnează că se bâlbâie şi vorbesc aşa cum pot.

---

[1)] Nu trebuie să se confunde gesturile care sunt făcute cu scopul de a tăinui bâlbâitul, cu situaţia acelor persoane care vorbesc fluent, însă din neglijenţă, din nepăsare sau dintr-un prost obicei, la tot al doilea, sau al treilea cuvânt, intercalează câte o expresie care nu se potriveşte cu ceea ce spun, ca de exemplu, astfel de expresii sunt: ceva, zice, spun, mă rog frumos, cu umilinţă, după aceea, prin urmare, deci, păi, ci, ei, păi atunci, etc.

Un canonic X . . . în timpul conversaţiei şi-a prezentat spusele astfel : "Condiţiile economice şi politice ale statului – mă rog cu umilinţă – nu au o influenţă aşa de mare pe ramurile artei ca asupra arhitecturii – mă rog cu umilinţă -. Construcţii care dăinuie secole – mă rog cu umilinţă – se ridică numai când ţara prosperă – mă rog cu umilinţă – şi în perioada glorioasă a istoriei unui popor se ridică monumente înălţătoare – mă rog cu umilinţă-".

Un director de şcoală pedagogică a explicat recent o temă de pedagogie: "Prin capacitatea, talentul de gândire a sufletului se înţelege aptitudinea – păi atunci - cu ajutorul căruia – păi atunci – reprezentările formate sub influenţe diferite le transformă şi le prelucrează – păi atunci – şi prin aceasta mijloceşte cunoaşterea obiectelor – păi atunci-".

- 10 -

Medicul veterinar Gr...., pe care l-am tratat la Budapesta, avea obiceiul să facă câte 3 – 4 paşi înainte şi tot atâţia înapoi, în timp ce clipea în permanenţă cu ochiul stâng şi numai după introducere a început să se bâlbâie.

Din Pesta s-a prezentat la mine un constructor cu doi fii bâlbâiţi. Cel mare nu doar se bâlbâia mai tare, dar când a vrut să vorbească a început să



https://biblioteca-digitala.ro

lőbb a fogait vicsorgatta és morgott.

Egy kis dadogó úrileányka pedig olyankor, a mikor beszédközben megakadt, ugy erőlködött, hogy az egész fejbőre mozgott; a mi ijesztő látvány volt.

Gutzmann azt irja egy dadogóról, hogy valahányszor megakadt beszédközben, körben tánczolt az erőlködéstől.

Berlinben egy dadogó férfi beszédközben ugy forgatta szemeit, ugy hadonázott és tépte magát, hogy tébolydába vitték. De ott Westphal tanár felismerte, hogy az csak a nagyfoku dadogástól van, a mi egy vasuti szerencsétlenség alkalmával való ijedtségtől lepte meg.

Ritka együttmozgásokat volt alkalmam J...g budapesti aranymüves segédnél észlelhetni. A mint ugyanis beszélni kezdett, lábujjhegyre emelkedve gyorsan előre hajolt, mely helyzetéből aztán fejét olyan hirtelen ejtette hátra, mintha rugó dobta volna vissza. Ez az előre és hátrahajlás meg nem szünt, a míg csak beszélt.

De nemcsak az akadozás és a hol jobban, hol kevésbé szembeötlő együttmozgások árulják el a dadogást, hanem az is, hogy sok dadogó beszédközben levegő után kapkod, mert felületesen, szabálytalanul vesz lélekzetet, hogy majdnem minden dadogó sebesen, szinte hadarva beszél, hogy örökös izgatottsága miatt a dadogó a betüket nem ejti ki tisztán, hogy hol tulságos mély, hol éles, recsegő hangon beszél, hogy nem tud hangjával bánni, mert hiányzik nála a tiszta és

scrâșnească din dinți și să mârâie.

O domnișoară, în momentul în care s-a poticnit în timpul vorbirii, s-a forțat atât de tare încât i s-a mișcat tot scalpul; a fost o priveliște de groază.

Gutzmann descrie un bâlbâit, care atunci când s-a poticnit în timp ce vorbea, a început să danseze de jur împrejur, din cauza efortului.

La Berlin un bâlbâit a ajuns la ospiciu din cauză că și-a rotit ochii, a gesticulat și se frământa în timp ce vorbea. Dar profesorul Westphal și-a dat seama că este vorba despre o formă gravă de bâlbâială primită în urma unei sperieturi la un accident feroviar.

O mișcare concomitentă a diferitelor părți ale corpului am avut ocazia să o observ la bijutierul J....g din Budapesta. Încercând să vorbească s-a ridicat repede în vârful picioarelor, s-a aplecat în față, poziție din care și-a aruncat capul în spate, ca mișcat de un arc. Această mișcare în față și în spate nu s-a oprit cât timp a vorbit.

Dar nu numai poticnirile și mișcările mai mult sau mai puțin vizibile ale corpului trădează bâlbâiala, dar și faptul că mulți bâlbâiți, în timp ce vorbesc, pot fi observați că trag aer, respiră pripit pentru că respiră superficial și dezordonat, putem spune că aproape fiecare bâlbâit vorbește repede și pripit, din cauza emoției permanente care îl stăpânește, nu pronunță literele corect, ori vorbește cu o voce adâncă, ori ascuțită sau scârțâită, nu-și poate controla vocea pentru că îi lipsește



https://biblioteca-digitala.ro

szép beszéd elsajátitásához megkivántató nyugalom.

- 11 -

Ilyen sulyos és lenyügöző fogyatkozás lévén a dadogás, méltán az a legelső kérdése mindenkinek, hogy micsoda szervi baj okozza ezt a beszédhibát?

Régebben sokféleképen magyarázták a dadogást. Voltak, a kik a gondolkodás és a beszéd közötti összhang hiányának tulajdonitották, mondván, hogy vagy olyan gyors a gondolkodás, hogy a beszédszervek nem tudnak avval lépést tartani, vagy pedig megforditva, a lassú gondolat nem éri utól a sebesen müködő beszélő szerveket, minek folytán zavar áll be és a beszéd dadogó, akadozó, ismétlő lesz. Mások azt állitották, hogy azért dadog a nyelv, mert ingadozó a lélek és a jellem, mert a dadogó nem tudja, hogy mit akar mondani. Ismét mások a gégét és a hangszalagokat okolták, de sőt hires orvosok estek abba a végzetes tévedésbe, hogy a mandulák és a nyelvcsap túlnagysága okozza a dadogást s csak ki kell ezeket metszeni, egyszerre megszünik a beszédhiba. Sok szerencsétlen, hiszékeny dadogót csonkitottak meg ilyenformán és el is vérzett nehány a műtőkés alatt, míg rájöttek arra, hogy nem a beszélő szervezet fogyatkozása a dadogás oka.

Ma már belátják a szakemberek, hogy a dadogásnak az az oka, hogy a *dadogó attól való félelmében, hogy valamit nem tud kimondani, olyan elfogódottá lesz, hogy abban a*

liniștea necesară însușirii unei vorbiri clare și frumoase.

- 11 -

Bâlbâiala fiind o deficiență gravă și misterioasă, pe bună dreptate prima întrebare pe care și-o pune fiecare este, ce boală organică cauzează acest defect de vorbire?

În trecut, bâlbâiala s-a explicat în multe feluri. Unii au considerat că se datorează unui dezacord existent între gândire și vorbire, susținând că gândirea este mai rapidă și organele de vorbire nu pot ține pasul, sau situația contrară, gândirea este înceată și nu ajunge din urmă organele de vorbire care funcționează mai repede, drept urmare apare tulburarea și vorbirea devine bâlbâită, poticnită, repetată. Alții susțin că de aceea se bâlbâie limba pentru că sufletul și caracterul este ezitant, șovăielnic, fluctuant și bâlbâitul nu știe ce vrea să spună. Alții pun vina pe laringe și pe corzile vocale, au fost chiar medici cu renume care au făcut greșala fatală susținând că dimensiunile prea mari ale amigdalelor și omușorului ar cauza bâlbâiala, scoțându-le și deficiența de vorbire ar dispare. Mulți bâlbâiți creduli și nenorociți au fost mutilați, unii au și murit din cauza hemoragiei, până când și-au dat seama că nu slăbirea organului vorbirii este cauza bâlbâielii.

Există însă alți specialiști care recunosc că bâlbâiala este cauzată de faptul că *bâlbâitul, din cauza fricii nu poate să exprime ceva, devine atât de emoționat, că în momentul în*



https://biblioteca-digitala.ro

*szempillantásban, a mikor a beszédet meg kellene kezdenie, nem tudja beszélő szerveit a megfelelő, czélszerű módon beidegezni, mozgásra inditani.* Vagyis a dadogó olyan gépész, a ki zavarában nem tudja a féket kezelni; a gépnek nincs baja, csak nem tud vele bánni; a beszélő szervezet ép, csak nem tud uralkodni rajta.

Hogy megérthessük, hogyan támad a dadogóban a beszédtől való félelem, hogyan él benne kényszergondolatként az a tudat, hogy ezt vagy azt a betűt vagy szót vagy mondatot nem tudja kimondani, vizsgálódásunk körébe kell előbb azt vonnunk, hogy hogyan tanul meg a kis gyermek beszélni?

A csecsemőre az érzékszervek utján a születés pillanatától kezdve sokféle érzéki ingerek gyakorolnak benyomást, melyek alapján az

*care ar trebui să înceapă să pronunțe, nu este capabil să-și regleze, să-și ordoneze, să-și pună în mod corespunzător în mișcare organele de vorbire.* Adică bâlbâitul este ca un mecanic, care din cauza emoției nu poate să mânuiască frâna; mașina nu are nimic, numai nu o poate mânui; organul vorbirii este integru, dar nu-l poate stăpâni.

Pentru ca să să putem înțelege cum poate apare la bâlbâit frica de a vorbi, cum trăiește într-un bâlbâit conștiința acelei idei constrângătoare că nu este capabil să pronunțe un anumit sunet, un anumit cuvânt sau o anumită propoziție, trebuie să analizăm cum învață copilașul să vorbească?

Bebelușul, încă din primul moment de după naștere, prin intermediul organelor sale de simț, este supus unui volum mare de percepții senzoriale



- 12 -

ébredő öntudat mindinkább többtöbb képzetet szerez és fogalmat alkot. Igen korán kezd a kis gyermek figyelni környezete hangos beszédére is, a mi az első hónapokban persze csak mint összbenyomás hat rá: a nyájas anyai szó mint valami kellemes, az idegen hang vagy kiáltás pedig mint valami kellemetlen, félelmet keltő. De nem sokára észre lehet már venni, hogy a szókat, kifejezéseket, a melyeket addig csak hallott, de meg nem értett, a szerzett képzetekkel, fogalmakkal kezdi összekapcsolni. Mikor először, másodszor adnak a szomjas kis gyermek-

care, pe baza apariției conștiinței acumulează reprezentări și formează idei. Copilașul este atent la discuțiile pe un ton mai ridicat pe care le aude în preajma lui, în primele luni apare numai ca o percepție generală: vorbele prietenoase, dulci ale mamei reprezintă ceva plăcut, cele străine sau stridente sunt neplăcute, provocând frică. În scurt timp copilul va începe să folosească aceste informații, astfel cuvintele și expresiile pe care le-a auzit fără să le înțeleagă, le leagă cu percepțiile și noțiunile. Când i se dă copilului apă, deoarece îi este sete, i se spune ”Aici



https://biblioteca-digitala.ro

nek vizet, mondván: „Itt a viz!” még nem tud figyelni a szavakra; de egyszer aztán a fejével biczezent a siró, szomjas gyermek, ha azt kérdezik tőle: „Vizet akarsz?”, vagyis bekövetkezett az az időpont, a mikor a sokszori hallás eredményeként végre felfogta, megtanulta, hogy ez a szó: „viz” jelenti azt, a mit iszik. A tárgy képzete összekapcsolódott a szóval, mely ugyanakkor bevéső dik az emlékezetbe, úgy mint mikor egy tárgyat puha viaszba nyomunk és ott marad a formája. Ettől fogva azután a mint kimondják a gyermek előtt a szót, nemcsak az az emlékezési kép tünik fel az öntudatában, a melyet a szó hangja nyomott volt emlékezetébe, hanem evvel együtt a megfelelő tárgy vagy cselekvés is.

Mikor pedig a már igen sok szót és kifejezést megértő kis gyermek maga is beszélni próbál, mikor egy szó kimondásán fáradozik, akkor tulajdonképen az emlékezetében elraktározott *szóképek* közül akarja az egyiket vagy a másikat hallható hangokkááttenni beszélő szervezetével. Csakhogy ahhoz, hogy a beszélő szervezet (a tüdő, a gége, a nyelv, a lágy iny, az ajak) szabályosanmüködjék, sok izmot kell részben egyszerre, részben külön egymás után mozgásba hozni, olyformán, hogy mintegy ki kell előre adni minden izomnak a kellő utasitásokat arra nézve, hogy mikor és mily erővel, hol és hogyan müködjék. A mit tudományosan úgy fejezünk ki, hogy: a beszélő szerveket jól kell *beidegezni* (innerválni). Ezeket az utasitáeste apa!”, copilul încă nu este capabil să rețonă cuvintele; dar odată, când copilului căruia îi este sete și dă din cap fiind întrebat ”Vrei apă?” apare momentul, când în urma mai multor repetări, se naște rezultatul că, în sfârșit, a priceput și învățat că cuvântul ”apă” reprezintă ceea ce i se dă să bea. În acest moment, percepția obiectului se îmbină cu cuvântul, care se fixează în memorie asemănător cu un obiect pe care îl punem în ceară și își lasă amprenta în ea. De acum încolo, când în fața copilului se va pronunța cuvântul respectiv, în conștiința lui va apare nu numai imaginea, care a lăsat amprentă în memorie, ci și obiectul sau acțiunea care îi sunt corespunzătoare.

După un timp, vine momentul când un copilas care înțelege multe cuvinte și expresii, încearcă să vorbească și se străduiește să pronunțe un cuvânt, atunci el dorește să transforme *o imagine* ce a fost depozitată în memoria sa, în sunete auzibile, folosind pentru aceasta organele de vorbire. Pentru ca organele de vorbire (plămânii, laringele, limba, bolta palatină, buzele) să funcționeze cum trebuie, este necesar să fie puși în mișcare o serie de mușchi, unii să funcționeze concomitent, iar alții vor funcționa pe rând, în așa fel va trebui comandat fiecare mușchi în prealabil pentru a ști când, cu ce intensitate și cum să funcționeze. Pentru a exprima științific acest proces, îl vom numi : *inervarea* organului de vorbire.Aceste comenzi sunt date de



https://biblioteca-digitala.ro

sokat az idegvezetés adja ki, mely az

- 13 -

egy bizonyos akarat nyilvánulásból (akaratimpulzusból) eredő idegizgalmat arra a pontra vezeti, a hol a megfelelő ideginger az izmokat a kívánt tevékenységre indithatja, vagyis a szók hangos kimondását eredményezi.

Ezt a nagyon bonyolódott lélekélettani folyamatot a gyermek idegrendszere eleinte sok hibával rendezi el, miért is a kimondott szó nem jól hangzik. Csak az anya, a dajka érti meg, és csak sok kisérlet, sok gyakorlás után ejti ki olymódon, a hogy másoktól hallotta. De most aztán jól megjegyzi ezt, vagyis a kielégitőnek és csélszerünek mutatkozott mozgási complexus mint *„mozgáskép”* megmarad az emlékezetben, úgy hogy ettől fogva e mozgásképnek, mint emlékezési képnek a segitségével a gyermek minden adandó alkalommal, előbb ugyan még egy kis gondolkodással, majd később már egészen gépiesen, reflexszerüen, gyors, pontos és czélszerü utasitásokat tud a beszélő szervezet izmainak kiadni. A beidegzés hibátlan, a mit közönségesen úgy mondunk: a gyermek máskor már tudja, hogy hogyan kell ezt vagy azt a szót kimondani. Igy tanul meg a gyermek természetes uton, magától jól beszélni, igy tanul meg uralkodni beszélő szervezete fölött.

Egy, két kivételes esetet nem számitva (a miről külön lesz szó), minden dadogó jól beszélt kis gyermek korában és nem dadogott. Csakugy

către o mulțime de fibrele nervoase

- 13 -

care conduc tensiunea nervoasă provocată de impulsul voinței, în direcția punctului unde stimulul nervos declanșează punerea în mișcare a mușchilor respectivi, rezultând pronunțarea cu voce tare a cuvintelor.

La început sistemul nervos al copilului coordonează destul de greoi acest proces fiziologic și psihologic, astfel încât cuvântul pronunțat nu sună bine. Numai mama ori doica îl înțelege și după multe experiențe și exerciții va pronunța cuvântul așa cum l-a auzit de la alții. Începând din acest moment copilul memo-rează bine, mai exact acel complex de mișcări, care este perceput de el ca și *„imagine mobilă”*, a devenit o informație satisfăcătoare și va rămâne permanent în memoria sa ca o imaginea în mișcare, cu ajutorul acestei imagini memorate copilul, în orice ocazie va fi necesar, la început cu puțină gândire, iar mai târziu folosind-o mecanic, din reflex, va reuși să-și comande țintit organele de vorbire. Deprinderea este realizată perfect, cum s-ar spune, în mod automat copilul știe deja cum trebuie pronunțat un cuvânt sau altul. Așa învață copilul să vorbească pe cale naturală, vorbește bine de la sine, așa învață să fie stăpân asupra organelor de vorbire.

Fiecare bâlbâit, în copilărie a vorbit corect (fără să se bâlbâie), exceptând una sau două cazuri despre care vom vorbi separat. Doar în acest fel a în-



https://biblioteca-digitala.ro

megtanult beszélni, mint más gyermek. A második fogzás időszaka rendszerint az a kritikus időpont, a mikor a gyermek egyszer csak alig észrevehető móndon akadozni kezd. Ettől a percztől kezdve azután hol gyakrabban, hol ritkábban, hol erősebben, hol pedig enyhébben mutatkozik a dadogás. Némely esetben egy időre, hónapokra eltünik, hogy aztán még nagyobb mértékben lépjen fel, más esetben mindjárt kezdetben nagyon sulyos alakban tör ki, de rövid idő mulva magától elmarad, úgy hogy azt lehet mondani, hogy a hány dadogó van, annyiféleképen fejlődött ki a baj; kinél előbb, kinél utóbb, kinél erősebben, kinél enykébb alakban.

- 14 -

Föntebb emlitettem, hogy mikor valaki beszélni akar, vagyis mikor szavakkal akarja kifejezni gondolatait, a gondolat születésével majdnem egy időben ki kell adni a szükséges utasitásokat a beszélő szervezet megfelelő izmainak, a melyek összhangzatos együttes müködésének (coordinatiojának) eredménye: a szó vagy mondat kiejtése. Hogy a dadogónál úgy a beszédszervek (tüdő, gége, nyelv, iny, ajkak) valamint az ezeket mozgató izomzat épek, egészségesek, ezt bizonyitja az, hogy mikor egyedül van a dadogó, hibátlanul olvas és beszél, hogy mikor egyenként kell a betüket kimondani, akkor nyoma sincs az erőlködésnek és hogy bizonyos körülmények között egészen jól beszél. A hibát tehát abban kell keresni, hogy valami

vățat, și el, să vorbească la fel ca orice copil. Începe o a doua perioadă, aceea a deducției definitive, care este critică, acum copilul, abia perceptibil, începe să se poticnească. Începând din acest moment, uneori mai des, alteori mai rar, uneori mai pronunțat, alteori mai slab, se instalează bâlbâiala. În anumite cazuri, bâlbâiala dispare pentru un timp, câteva luni, pentru ca să apară apoi mai pronunțat, în alte cazuri bâlbâiala apare sub formă severă, ca în scurt timp să dispară de la sine, se poate spune, câți bâlbâiți atâtea moduri de evoluție a bolii; la unii mai devreme, la alții mai târziu, la unii mai pregnant, la alții sub formă mai ușoară.

- 14 -

Am amintit mai sus, că atunci când cineva vrea să vorbească, atunci când prin cuvinte vrea să-și exprime gândurile, aproape concomitent cu nașterea gândului trebuie să dea comenzile necesare mușchilor organelor de vorbire, din cooperarea coordonată a acestor mușchi se obține exprimarea cuvântului dorit sau a propoziției dorite. Faptul că organele de vorbire (plămâni, laringe, limbă, gingii, buze) și mușchii care le pun pe acestea în mișcare sunt, la bâlbâiți, integrii, sănătoși, este dovedit de faptul că atunci când este singur, citește și vorbește fără greșală, nu depune nici urmă de efort nici când trebuie să pronunțe numai sunete, deci bâlbâitul în anumite condiții vorbește bine. Defectul trebuie căutat în faptul că din cauza



https://biblioteca-digitala.ro

körülmény folytán az izmok coordinatiója meg van zavarva. Ez a zavart okozó körülmény, mint már tudjuk: *a félelem.* E miatt a dadogó abban a pillanatban, a mikor a beszélő szervezet izmait mozgásra kellene inditnia, elveszti a beszédactushoz megkivántató erélyt és gyengének érz magát arra, hogy erőteljes lélekzetet vegyen, hogy megkezdje a kilehellést, hogy a betüt kimondja, vagy hogy más betűhöz kapcsolja. A gyengeségnek ez az érzése, mely voltaképen hamis érzés, mert csak a dadogó képzeletében van meg, kényszeriti ezután egy betü kimondásánál az erőlködésre, a mivel éppen az ellenkezőjét éri el annak a mit akar, mert az erőlködés nem segiti elő a kimondást, hanem igen is még inkább megneheziti, minthogy az erőt nem az akadály megszüntetésére, hanem növelésére forditja. Így például a ***p*** betü kimondásánál bizonyos erő kel ahhoz, hogy egy erősebb légoszlop hirtelen szétpattantsa az összezárt ajkakat. Már most a dadogónak a képzelődése folytán beállott pillanatnyi gyengesége miatt tényleg nem lévén ereje a zárlatot feloldani, erőlködni kezd; de erejét nem arra forditja, hogy a zárlatot megszüntesse, hanem (az izmok coordinatiójában beállott zavar folytán) a legnagyobb erőlködéssel még jobban összeszoritja ajkait, aztán hirtelen szétpattantván, ismét összezárja, ezt többször ismétli, míg végre egy kis nyugalomra tud szert tenni és hozzámondja a következő betűt. Ez a dadogás.

unor împrejurări, coordonarea mușchilor este perturbată. Împrejurarea care provoacă defecțiunea este : *frica.* Din acest motiv, în momentul în care bâlbâitul trebuie să pună în mișcare mușchii organelor de vorbire, își pierde puterea necesară a actului de vorbire, se simte slab și nu reușește să inspire puternic aer și nu reușește nici să înceapă, expirând, pronunțarea sunetului, ori să-l lege de sunetele care urmează. Acest sentiment de slăbiciune, care există numai în imaginația bâlbâitului, este de fapt un sentiment fals, care îl obligă la un efort major pentru pronunțarea sunetului, iar în urma acestui efort obține un efect contrar celui dorit, aceasta din cauză că efortul nu-l ajută la pronunțare, ci din contră, o îngreunează, pentru că efortul nu-l depune pentru înlăturarea piedicii ci pentru creșterea ei. De exemplu pentru exprimarea sunetului ***p*** este necesar producerea unui șuvoi de aer capabil să desfacă subit buzele încleștate. Chiar în momentul în care bâlbâitul încearcă să vorbească, în imaginația sa este provocată o slăbiciune care are ca efect o anihilare a forței necesare să-și deblocheze buzele (aceasta se datorează tulburărilor apărute în coordonarea mușchilor), într-adevăr el nu are putere să și le deblocheze și cu un efort și mai mare își strânge buzele, apoi subit și le descleștează, iar le strînge, repetând de câteva ori, până când ajunge să se liniștească puțin și poate adăuga sunetele următoare. Aceasta este bâlbâiala.



https://biblioteca-digitala.ro

- 15 -

De valjon, hogyan származik, hogyan vesz erőt a dadogó lelkén a beszédtől való félelem, melynek indokolatlanságát sok dadogó maga is belátja és érzi, kivált olyankor, a midőn hoszszab-rövidebb ideig hiba nélkül beszéd?

Erre a kérdésre nem nehéz felelni.

Alig van valaki, a ki ha kissé jól visszagondol, ne tudna olyan esetre emlékezni, hogy egyszer-máskor a meglepetéstől, a haragtól, a félelemtől, az örömtől vagy az ijedségtől hirtelen elállott a szava, beszéde megakadt egy pillanatra és zavartan ismételt egy betüt, egy szótagot vagy több szót is. De az ilyen esetre ügyet nem vetve, nem gondolt rá többet. Nem gondolt rá pedig azért, mert egyrészt nem volt elég erős a benyomás és nem igen vésődött be az emlékezetébe, másrészt pedig – és ez igen fontos – nem volt hajlama arra, hogy az ilyen apró-cseprő baleseteken tépelődjék.

A dadogóknak azonban szerencsétlenségükre nem volt ilyen jó természetük. Megtörtént, hogy a gyermek 5 – 6 éves korában vagy később, ijedségtől, meglepetéstől, haragtól, félelemtől, örömtől, lézas betegség után visszamaradt gyengeségtől vagy más okból egyszer nem tudott beszélni kezdeni, megakadt az első betünél, és mikor azután elkezdett beszélni, zavarában akadozott, dadogott. Olyan mindennapi dolog ez, a mit számtalanszor tapasztalha-

- 15 -

Oare de unde provine, procesul prin care frica de a vorbi pune stăpânire pe sufletul bâlbâitului, a cărui nejustificare mulți bâlbâiți o recunosc și o simt, în mod special atunci când, pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă, vorbesc fără greșală?

Răspunsul, la această întrebare, nu este greu.

Rar există cineva, care gândind puțin în urmă, să nu-și amintească o întâmplare, care să-l fi surprins, să-l fi supărat, să-l fi înfuriat, să-i fi produs frică, bucurie sau necaz, să i se fi oprit vorba, să se fi poticnit în vorbire, și pentru un moment, tulburat a repetat un sunet, o silabă sau chiar mai multe cuvinte. Situații ne luate în seamă și nu s-a mai gândit la ele. Motivele pentru care nu s-a mai gândit la ele sunt, pe de o parte, că întâmplarea respectivă nu s-a imprimat în memorie și pe de altă parte – lucru foarte important – nu a avut înclinația să se frământe față de astfel de lucruri neimportante.

Frica pe care o simt bâlbâiții, spre nenorocirea lor, nu este deloc așa de bună. S-a întâmplat ca un copil la 5 – 6 ani, sau chiar mai târziu, din cauza unei sperieturi, a unei surprize, supărări, frică, bucurie ori o slăbiciune rămasă în urma unei boli cu febră, sau din alte motive, deodată nu a mai putut să înceapă să vorbească, s-a poticnit la primul sunet și când a început să vorbească, s-a poticnit, s-a bâlbâit. Acesta este un lucru obișnuit, pe care-l observăm de nenumă-



https://biblioteca-digitala.ro

tunk. Az is természetes, hogy mint minden benyomásnak a mi a lelket éri, úgy ennek is nyoma marad az öntudatban. Ha már most a gyermek hajlamositva van a dadogásra, ha hajlamositva van az ilyen kis baleseteken való tépelődésre, a mely esetben a talán csak nehány másodperczig tartó, egészen jelentéktelen beszédzavar felette élesen véső dik az emlékezetbe és szokatlanul élénk *emlékezési képet* teremt magának, akkor abban a pillanatban, a mikor megint olyan szót vagy betüt kellene kimondania, a melynél megakadt volt, a tulságosan élénk és tulságosan határozott emlékezési kép folytán visszagondol arra, hogy ennél a

- 16 -

multkor megkadt. De sőt sok esetben magától, akaratlanul is hirtelen eszébe jut az eset, az öntudat megvilágitott részébe jut be a megakadás emlékezési képe, a minek hatása alatt pillanatnyi zavar áll be, bizonyos félelem lepi meg.[1)] Az innervatio pillanatában elég ennyi: a beszédszervek izmainak beidegzése már nem történik a szokott módon, minek következtében a kiejtés bizonytalan, dadogó. Ez a második eset, a mit az ő félelme okozott, összekapcsolódik az első, *a véletlenség szülte esettel* és még mélyebbre szántja emlékeze-tében a megakadás körülményeit, úgy hogy most már bizonyos határozottsággal él öntudatában, hogy egy bizonyos szót vagy betütt rosszul mondott ki. Mihelyt tehát harmadszor kerül a sor arra, hogy az így megjegyzett betüvel

rate ori. Este firesc, ca fiecare impresie care atinge sufletul (psihicul), să își lase o amprentă în conștiință. Dacă firea copilului este înclinată spre bâlbâială, și spre a se frământa asupra tuturor micilor accidente care apar, cazuri în care apar anumite tulburări accidentale de vorbire, de câteva secunde, aceste evenimente se vor imprima adânc în memoria sa și-i vor crea o foarte vie și puternică *imagine în memorie*, începând de acum, în momentul în care va trebui să pronunțe o literă sau un cuvânt, la care anterior s-a poticnit, din cauza acelei imagini deosebit de vii și ferme, i se reamintește că în acest loc s-a poticnit data

- 16 -

trecută. Din contră, în multe cazuri, de la sine, dintr-o dată își aduce aminte de întâmplare, ajungând în partea luminată a cunoștinței, apare imaginea poticnirii, ca efect se instalează o tulburare de moment și-l cuprinde o anumită frică.[1)] În momentul inervării este suficient atât : deprinderea mușchilor organelor de vorbire nu se petrece în mod obișnuit și în consecință exprimarea devine nesigură, bâlbâită. Acesta este al doilea caz provocat de frică, se îmbină cu primul, petrecut din întâmplare, și sapă mai adânc în memorie circumstanța poticnirii, în așa fel încât de acum încolo, în conștiința lui va exista convingerea că un anumit cuvânt sau sunet l-a pronunțat greșit. Când se întâmplă să pronunțe pentru a treia oară cuvântul cu litera memorată în acest



https://biblioteca-digitala.ro

kezdődő szót kimondja, a zavar még nagyobb lesz, a félelemérzés fokozottabb, a dadogás hevesebb, úgy hogy most már nem csak azt mondja ki dadogva, a mit az előbbi esetben, hanem már más betüvel kezdődő szókat is roszszul mond ki. Igazi, voltaképeni dadogássá azonban csak abban a pillanatban válik beszédhibája, midőn először csendülnek fülébe ilyen figyelmeztetések: „Ejnye, de furcsán beszélsz!" vagy „Hát te miért akadozol, miért dadogsz?" stb. Mert most már egy

[1] Különösen hajlamositják a gyermeket a dadogásra :
1. *Öröklés.* Dadogó szülők gyermekeinél, dadogó nagyszülők unokáinál, egyáltalában dadogók vérrokonainál, a legkisebb ok elegendő arra, hogy a dadogás megjelenjen.
2. *Vértódulások.* A második fogzás alkalmával jelentkező agyvérbőség megmagyarázza azt, hogy miért lesz éppen ebben az időszakban sok gyermek dadogóvá.
3. *A pubertás* idejében fellépő kedély és hangulatváltozások.
4. *Félelem.* Tulságosan szigoru szülőknek és tanitóknak a gyermek idegrendszerét örökös iygalomban tartó bánásmódja a legjobb talaj a dadogás kifejlődésére.
5. *Onania.* Az önfertőzéssel járó kedély és hangulatváltozások nagyon hajlamositannak a dadogásra.



ujabb zavaró momentum sulyosbitja a szegény dadogó helyzetét; annak a tudata, hogy mások megfigyelik rossz kiejtését. Ettől a percztől kezdve azután már igazán nem tud, helyesebben szégyel, nem mer beszélni! A mint olyan szó következik, a melyet már egyszer rosszul mondott ki, a minek természetesen egy élénk

fel, tulburarea produsă va fi mai mare, frica mai accentuată şi bâlbâiala mai violentă, în aşa fel încât începe să pronunţe bâlbâit nu numai cuvintele ce încep cu respectiva literă, ci pronunţă greşit şi cuvintele care încep cu alte litere. În acest moment, defecţiunea de vorbire se transformă iremediabil în bâlbâială propriuzisă când persoanei îi răsună obsesiv în ureche atenţionări de felul următor : "Vai, ce ciudat vorbeşti tu!" sau "Dar tu de ce te poticneşti, de ce te bâlbâi?", etc. În această fază apare

[1] Predispuşi la bâlbâială sunt, în mod special, copiii care prezintă :
1. *Ereditatea.* La părinţii bâlbâiţi, copiii, la bunici, nepoţii şi la fel, rudele de sânge ale bâlbâitului, motivul cel mai neînsemnat este suficient ca să producă bâlbâiala.
2. *Hemoragiile.* Apariţia dinţilor definitivi este însoţită de irigarea puternică a creierului cu sânge, fapt ce explică apariţia bâlbâielii în această perioadă.
3. *Pubertatea.* Starea de spirit şi dispoziţia schimbătoare.
4. *Frica.* Tratamentul sever al părinţilor şi învăţătorilor, care ţine încordat în permanenţă sistemul nervos al copilului, este modul cel mai bun pentru apariţia bâlbâielii.
5. *Onania*. Datorită schimbării stării de spirit şi dispoziţiei prin masturbare copilul este predispus bâlbâielii.



un moment nou, care agravează situaţia bîlbâitului şi anume faptul că şi alţii observă pronunţia lui defectoasă. Din acest moment, într-adevăr, nu mai poate să vorbească corect, îi este ruşine, nu are curaj să vorbească! Când trebuie să spună un cuvânt pe care l-a pronunţat odată greşit şi căruia îi corespunde o



https://biblioteca-digitala.ro

emlékezési kép felel meg, a szégyen és a félelem összeszoritja torkát, mellére lidércznyomás nehezedik és vagy éppenséggel nem tud beszélni vagy csak nagy erőlködéssel tudja a szót kimondani. Többszöri ismétlődés állandósitja a tüneteket, vagyis másképen kifejezve : *a dadogó megszokja a hibás beszédet, úgy annyira, hogy sokszor azután már akkor is rosszul beszél, ha a félelem és a szégyen nem zavarja őt, ha egészen egyedül is van szobájában.* -

Hogy a dadogás természetével minél jobban tisztában legyen a t. olvasó, még nehány kérdésre kell röviden válaszolnom. Első sorban ugyanis, hogyan magyarázható meg az, hogy némely gyermek már a legzsengébb korban, 1 ½ – 2 éves korában is dadog, hiszen az ilyen korban a gyermek még nem ismerheti a beszédtől való félelmet, nem szégyeli magát és nem figyeli meg, hogy ezt vagy azt a szót hogyan mondja ki? Az ilyen egészen zsenge korban mutatkozó dadogásnak sokszor az az oka, hogy a gyermek környezetében dadog valaki és a gyermek ösmert utánzóképessége folytán a dadogást ahhoz hasonló módon, égészen természetesen szokja meg, a hogy máskülönben jól tanulna beszélni. Kis leányom 14 hónapos korában dadogva kezdett beszélni, mert akkor nálunk lakott egy dadogó leányka, a kit kezeltem és sokat érintkezett a gyermekkel. Dadogó szülőknek gyermekei örökölt hajlamosságuk daczára sokszor talán megszabadulnának ettől az egész é-

imagine vie în memorie, ruşinea îl copleşeşte, frica parcă îi strânge gâtul, pieptul îi este apăsat de un coşmar, şi nu mai poate vorbi ori pronunţa cuvântul chiar depunând un mare efort. Repetările cumplite permanentizează simptomele tipice, altfel spus : *bâlbâitul se obişnuieşte cu vorbirea incorectă în aşa măsură, încât, cu timpul, vorbeşte incorect şi când nu este cuprins de frică şi ruşine, când este acasă, complet singur în camera lui.* -

Pentru ca cititorului să-i fie cât mai clar psihicul bâlbâitului, trebuie prima dată să răspund pe scurt la câteva întrebări. În primul rând, cum se poate explica faptul că există copii care încep să se bâlbâie de la o vârstă deosebit de fragedă, de 1 1/2 – 2 ani, întrucât se cunoaşte faptul că la vârsta aceasta copilul nu cunoaşte frica de a vorbi şi de asemenea, nu îi este ruşine şi nu conştientizează cum pronunţă el un cuvânt sau altul? Motivul care duce la producerea bâlbâielii la o vârstă atât de fragedă se explică prin faptul că în anturajul copilului există o persoană care se bâlbâie şi datorită aptitudinii copilului de a imita, el se va obişnui în mod natural cu bâlbâiala, în caz contrar copilul ar învăţa să vorbească corect. Fetiţa mea, la 14 luni a început să vorbească bâlbâit, deoarece în acea perioadă a locuit la noi o fetiţă bâlbâită, pe care am tratat-o şi care a avut contact cu fiica mea. Copiii care au părinţi bâlbâiţi, cu toată predispoziţia lor spre bâlbâială datorată ereditătii, ar putea scăpa definitiv de



https://biblioteca-digitala.ro

letüket megrontó bajtól, ha a szülőknek gondjuk volna arra, hogy gyermekük előtt sohase dadogjanak.[1)]

[1)] Sok gyermek az iskolában dadogó osztálytársától tanulja el a dadogást. Ezért nem volna szabad a dadogó gyermeket a kisdedóvóba és az elemi iskolába felvenni, hanem magánoktatásra kellene utasitani. Nagyobb községekben pedig küllön osztályokat kellene felállitani a dadogó iskolás gyermekek számára. Dadogó tanitót pedig semmi esetre sem volna szabad alkalmazni. Még a hány dadogó tanitót ösmertem, mindegyiknek az iskolájában találtam 4 – 5 dadogót.

- 18 -

Az olyan igen ritka eset, hogy a kis gyermek minden ok nélkül, a mint beszélni tanul, dadogni kezd, úgy magyarázható meg, hogy a gyermek veleszületett hajlamossággal bir a dadogásra és az a bizonyos központ az agyvelőben, a melynek feladata a beszélő szervezet izmait szabályos mozgásra beidegzeni, veleszületett gyengeségben szenved, úgy hogy feladatát nem tudja pontosan és megfelelően megoldani, hanem ingadozik, bizonytalanul müködik, mely bizonytalan müködés eredménye a bizonytalan, dadogó beszéd. Azon sok száz dadogó között, a kiket részben megvizsgálás, részben kezelés végett hoztak elém, csak egyetlen egy olyan volt, a ki 2 éves korától kezdve dadogott; e gyermek atyja azonban elmebajban halt meg, úgy hogy valószinü, hogy ebben a behatóbban meg nem vizsgált esetben a központi idegrendszernek olyan örökölt bajáról lehetett szó, a melynek a dadogás csak egyik tünete volt.[1)] De még az ilyen dadogás is

acest pericol, dacă părinții ar fi atenți când vorbesc și să nu se bâlbâie în prezența copiilor.[1)]

1) Mulți copii deprind bâlbâiala de la colegii de clasă, care sunt bâlbâiți. Din acest motiv, nu ar trebui acceptați copii bâlbâiți în grădinițe și școli primare, alături de ceilalți ci îndrumați spre învățământul particular. În localități mai mari ar trebui înființate clase separate în care să fie cuprinși numai elevi bâlbâiți. De asemenea, ar trebui să nu se permită angajarea unui învățător bâlbâit. Din câți învățători bâlbâiți am cunoscut, în școala fiecăruia am întâlnit aproximativ 4– 5 bâlbâiți.

- 18 -

Există și situația reală în care un copil începe să se bâlbâie când abia învață să vorbească, aceasta se explică prin faptul că are o înclinație înnăscută spre bâlbâială și centrul nervos din creier, cel care are sarcina de a dirija mușchii organelor de vorbire pentru a realiza o mișcare coordonată, este slăbit din naștere într-o măsură atât de mare încât nu își poate exercita sarcina bine și corespunzător, este un centru nervos șovăitor care funcționează nesigur și rezultatul acestei funcționări defectoase este o vorbire nesigură, o bâlbâială. Au fost sute de cazuri de bâlbâiți, pe care i-am consultat sau tratat însă, dintre toate acestea a existat doar un singur singur copil care a început să se bâlbâie de la vârsta de 2 ani ; problema este că, tatăl acestui copil a murit ca urmare a unei boli mintale și bănuim că există posibilitatea ca bâlbâiala copilului să fi fost un simptom al respectivei boli mintale transmisă lui pe cale ereditară.[1)] Dar și o astfel de bâlbâială



https://biblioteca-digitala.ro

csak akkor válik sulyossá, a mindőn a gyermek intelligentiája annyira fejlődik, hogy már ő maga is észreveszi, hogy akadozik, a mely perctől kezdve azután a már ismert móndon fejlődik tovább a beszédhiba.

Arra is van példa, hogy a dadogó azt állitja, hogy nem fél a beszédtől, hogy tehát a dadogás nem úgy mutatkozik mint a beszédtől való félelem, hanem egyszerüen csak mint a beszélő szervezet izmainak gyengesége, ügyetlensége. Bár a legtöbb ilyen állitás behatóbb megvizsgálásánál az tünik ki, hogy a dadogó csalódik, hogy nem tudja magát megfigyelni, mindamellett feltehető az is, hogy a félelem érzése tényleg nem lép előtérbe. Az ily dadogók öntudatából a dadogás korábbi előidéző oka, a félelem, háttérbe szorolt és előtérbe lépett az az érzés, hogy: „nem tudok beszélni". Vagyis nem fél a beszédtől, hanem tényleg „nem tud" jól beszélni. A megszokás folytán csupa hibás emlékezési képekkel bir, a melyek a beidegzést szabálytalanul végzik, a minek, sajnos, ugyanaz a következménye, mintha félne a beszédtől.

Hogyan magyarázható meg az, hogy némely dadogó olvasás közben nem dadog? A dolog elég egyszerü.

[1] Egészen ki kell vonnunk jelen vizsgálódásunk köréből a nehézkórosaknál, a sulyos agysérülések eseteiben és az elmekór több alakja tüneteiként fellépő dadogást, minthogy ilyenkor egészen más természetü a beszédhiba, mint az egészséges egyéneknél tapasztalható dadogás.

poate să devină gravă, în momentul în care inteligența copilului a ajuns la un așa nivel de dezvoltare, la care observă singur că vorbirea i se poticnește, moment din care defectul de vorbire evoluiază în modul cunoscut.

Se întâlnesc unele cazuri în care bâlbâitul este convins că lui nu îi este frică să vorbească și că bâlbâiala lui nu este cauzată de frica de a vorbi, ci se datorează unor slăbiciuni și stângăci de care suferă mușchii organelor de vorbire. Majoritatea acestor afirmații sunt false, dacă persoana va fi supusă unui control mai aprofundat, va reieși că bâlbâitul se înșală și că nu se poate autocontrola, se poate presupune că sentimentul fricii doar nu apare. La acest gen de bâlbâiți, deși motivul principal al bâlbâielii este frica, acest sentiment s-a retras pe un plan secund și apare senzația că: "nu pot vorbi". Adică nu i-ar fi frică să vorbească, ci cred că "nu pot" vorbi bine. Datorită obișnuinței, posedă în memorie imagini eronate, care efectuează ca deprinderea să devină eronată, consecința acestui proces, din păcate, apare ca și frica de a vorbi.

Cum se poate explica fenomenul că unii bâlbâiți, atunci când citesc nu se mai bâlbâie? Explicația este simplă.

[1] Din cercetarea noastră trebuie să excludem acei pe bolnavi care prezintă anumite leziuni ale creierului sau au diferite alte boli mintale, în cazul acesta, bâlbâiala, ca defect de vorbire, este o boală de cu totul de altă natură decât la indivizii sănătoși.



- 19 -



https://biblioteca-digitala.ro

A dadogó gyermek a betüket egyenként tanulja kimondani, és eleinte nagyon lassan, a betüket nyujtva olvas és egész figyelmét lekötik a nyomtatott vagy irott betüalakok. Ezeknek a betüalakoknak, nyomtatott és irott szóknak nem ugyanazok az emlékezési képek, szóképek felelnek meg az öntudatban, mint a hallott szóknak, hanem külön emlékezési képek, külön szóképek. Ha tehát a dadogó p. o. ezt a szót „karperecz", a melyet beszédközben csak dadogva tud kimondani, mindenki csodálkozására a könyvből dadogás nélkül olvassa, ez úgy történik, hogy a dadogó e betüket: ***k, a, r, p, e, r, e, cz*** külön – külön és különféle más betükkel kapcsolatosan tanulván olvasni és dadogás nélkül kimondani, ezeknek olyan külön emlékezési képek és olyan emlékezési összképek felelnek meg, a melyek az innervatiót szabályozzák, vagyis a beszélő szervezet izmai számára helyes utasitásokat adnak; míg ellenben, ha beszédközben, tehát könyv nélkül akarja ezt a szót kimondani, az az emlékezési kép tünik fel az öntudatban, mely a fentebbi közölt módon dadogást idéz elő. Azért az ilyen dadogóknak azt tanácsoljuk, hogy mikor beszélni akarnak, mindig úgy képzeljék, mintha egy könyv volna előttük és abból olvasnának. Egyébiránt, csak a legritkább esetben történik, hogy a dadogó olvasás közben ne dadogna. Rendesen egyformán mutatkozik a dadogás úgy olvasásnál, mint beszédközben. Így lehet megérteni azt is, hogy sok dadogó

Copilul bâlbâit învață să pronunțe literele una câte una, la început citește foarte încet întinzând literele, concentrânduși atenția asupra formei literelor de tipar sau de mână. Aceste formațiuni de litere, cuvinte scrise cu litere de tipar sau de mână, nu sunt identice cu imaginile din memorie, din conștiință, cu cuvintele auzite, ele sunt imagini separate, alte imagini de cuvinte. De exemplu, în timpul vorbirii bâlbâitul poate pronunța cuvântul "karperecz" ( în rom. "brățară") doar bâlbâindu-se, dacă-l citește, spre mirarea tuturor, îl poate citi fără a se bâlbâi, fenomenul se petrece în felul următor, literele ***k, a, r, p, e, r, e, cz*** (ț), le-a învățat separat și în combinație cu alte litere, să le citească și a învățat să le pronunțe fără a se bâlbâi, acestea fiind imagini separate în memoria lui, corespund unor imagini de ansamblu, care reglează corect inervarea, iar stimulii respectivi coordonează corespunzător mușchii organelor de vorbire; în schimb, în timpul vorbirii, dacă vrea să pronunțe cuvântul fără a folosi cartea, apare în conștiința lui imaginea care i-a provocat bâlbâiala. Din aceeastă cauză, recomandăm acestor bâlbâiți, că atunci când vor să vorbească, să-și imagineze că au în față o carte în cu textul și pe care îl citesc. Este o situație foarte rară aceea ca un bâlbâit, în timp ce citește, să nu se bâlbâie. În mod obișnuit, bâlbâiala se manifestă atât când citește, cât și atunci când vorbește. În acest mod se poate înțelege și fenomenul că mulți



https://biblioteca-digitala.ro

megakadás nélkül tud elszavalni egy költeményt, egy irásból előre betanult felköszöntőt stb. A felmondáskor ugyanis lelki szemeivel a könyvből, a papirosról olvassa fel.

- 20 -

Igy magyarázható meg továbbá az is, hogy sok dadogó nem dadog, ha susogva beszél, és ritka eset, hogy valaki énekközben dadogjon. A susogásnál ugyanis egészen más emlékezési képek merülnek fel, mert a susogó beszédnél a hangszalagok müködése más, egyszerübb mint a hangos beszédnél. Az éneknél pedig az emlékezési képek tartalmát a dallam és a rhytmus képezi, a melyeknek semmi közük sincs a beszédhez, úgy hogy éppen ezért viszont lehetséges az, hogy valaki beszédközben nem dadog, de énekelni mások előtt nem mer, vagyis ének közben dadog.

Végül hogyan magyarázható meg az, hogy némely dadogó idegenek előtt nem dadog, hogy fiatal emberek hölgyek jelenlétében hibátlanul beszélnek, hogy dadogó szinészek a szinpadon nem dadognak stb,? Úgy, hogy az ilyen esetekben a dadogón a beszéd megindításának pillanatában olyan izgalom vesz erőt, a mely tulszárnyalja a beszédtől való félelem izgalmát, mint az erős villanylámpa a pislogó mécsest; a dadogó öntudatát más érzelem köti le, a beszédtől való félelem nem léphet előtérbe, a minek következtében a beszéd is folyékony, akadálytalan.

o O o

bâlbâiți pot să recite o poezie, sau pot să rostească o cuvântare scrisă, fără să se bâlbâie, etc. Când recită sau spun o cuvântare, cu ochii minții citesc din carte sau de pe hârtie.

- 20 -

Așa se poate explica și faptul că atunci când vorbește șușotind, nu se bâlbâie și extrem de rar se bâlbâie atunci când cântă. Atunci când șușotește apar cu totul alte imagini în memorie, în acest caz funcționarea corzilor vocale este cu totul alta, mult mai simplă decât atunci când vorbim. Când se cântă, conținutul imaginilor din memorie este format din melodie și din ritm, ele nu au nici o legătură cu vorbirea, în acest fel este posibil ca cineva să nu se bâlbâie când vorbește, dar să nu aibă curajul de a cânta în prezența altor persoane, adică se bâlbâie în timp ce cântă.

În sfârșit, cum se poate explica situația că sunt unii bâlbâiți care nu se bâlbâie în prezența străinilor, bâlbâiți tineri care în prezența doamnelor vorbesc fără cusur, actori bâlbâiți ce nu se bâlbâie pe scenă, etc.? În aceste cazuri, la bâlbâit în momentul începerii vorbirii apare așa o puternică excitație, care depășește frica dinnaintea vorbirii, asemănător cu o lampă puternică față de un opaiț, conștiința bâlbâitului este dominată de un alt sentiment, frica de a vorbi nu poate să apară în față, în consecință vorbirea este fluentă, fără obstacole.

o O o



https://biblioteca-digitala.ro

- 21 -

II

Az előadottakból nyilvánvaló, hogy a dadogás gyógyitásának az a legfőbb feladata, hogy kiirtsa a dadogóból a beszédtől való félelmet, hogy egyenként kigyomlálja azokat az emlékezési képeket, melyek másodperczről-másodperczre felujitván öntudatában a dadogást, lehetetlenné teszik azt, hogy jól beszéljen.

Hogy ezt gyógyszerekkel, műtétekkel elérni nem lehet, azt mindenki beláthatja. Hiába adnak tehát a dadogónak görcscsillapitó szereket, mint azt egy hires zürichi orvos, *Schulthess Rudolf* ajánlotta, hiába metszenek ki nyelvéből kis ékalakú darabokat, hiába szedik ki a mandoláit, mint azt a mult század közepén (1841) a hirneves berlini sebész, *Dieffenbach* és követői: a franczia *Velpeau* és *Philipps* és az angol *Yerslay* és *Braid* a szegény dadogók veszedelmére cselekedték, hiába villanyozzák a dadogót és hiába rendelnek neki hideg fürdőket és más effélét, a dadogás meg nem szűnik, mert mindezek nem szüntetik meg annak akát: a *félelmet*. Hasonló okból vallottak kudarczot azok is, a kik legujabb időben a hypnosis segélyével akarták a dadogást gyógyitani.

Nincs tehát Lethe-forrás, a melyből a dadogó merithet, és egyáltalában nincs lehetőség arra, hogy a dadogó felszabaduljon a varázslat alól, mely bűbájával akaratát lenyügözi, nyelvét békóba veri?

- 21 -

II

Din cele prezentate anterior apare evident că sarcina principală pe care o are specialistul este extirparea fricii de a vorbi a bâlbâitului, să smulgă pe rând acele imagini din memorie care, din secundă în secundă, îi reînnoiește în conștiință faptul că el se bâlbâie și produc astfel o stare care face imposibilă vorbirea corectă.

Aceasta nu se poate obține prin operații medicale, lucru recunoscut de toată lumea. Degeaba i se dau bâlbâitului leacurile antispasmodice, care au fost recomandate de un medic renumit din Zürich, pe nume *Schulthess Rudolf,* degeaba se fac operații care taie din limbă bucățele în formă de pană, degeaba i se extirpează amigdalele, cum a procedat (1841) renumitul chirurg din Berlin, *Diffenbach* și adepții săi francezii *Velpeau* și *Philipps* și englezii *Yerslay* și *Braid*, periclitând viața sărmanilor bâlbâiți, degeaba i-au electrocutat, le-au propus băi reci și multe altele, bâlbâiții nu s-au vindecat pentru că toate aceste proceduri nu au eliminat principala cauză a bâlbâielii: *frica.* Din motive asemănătoare, s-a soldat tot cu eșec și încercarea de a vindeca bâlbâiala cu ajutorul hipnozei.

Nu există izvorul miraculos Lethe, din care bâlbâitul să poată scoate apă vindecătoare, de asemenea nu există nici posibilitatea ca să scape de sub vraja care-i domină voința și-i încătușază limba?



https://biblioteca-digitala.ro

A tapasztalás, száz és szás beszédhibájából kigyógyult dadogónak a példája azt bizonyitja, hogy : *van.*

- 22 -

A dadogás gyógyitható olyan *psichikus, suggestiv* módszer segitségével, mely a dadogás igazi természetének ismeretén épült fel.

Hogy azonban a gyógyitási eljárás a t. olvasó előtt minél könnyebben érthető és áttekinthető legyen, előbb egy tekintetet kell hogy vessen arra is, hogy a beszélő szervezet micsoda rendellenes müködése észlelhető a dadogónál? Annyival is inkább tennie kell ezt, mert már föntebb is utaltam arra, hogy *némely esetben a beszédből való félelem nem lép előtérbe, mégis dadogó a beszéd, és pedig azért mert, a beszélő szervezet izmai már megszokták a szabálytalan müködést.*

Mindjárt első sorban azt észlelhetjük a dadogónál, hogy *nem tud jól lélekzeni.* A dadogó beszédközben nem vesz gyorsan elég nagy lélekzetet, mint a hogy azt a jól beszélő magától, önkéntelenül teszi, hanem vagy erélytelenül szivja be a levegőt, vagy pedig izgatottan olyan nagy lélekzetet vesz, hogy szinte beleszédül; azután pedig nem kezd el mindjárt beszélni, a mint a lehellete megindul, hanem vagy hirtelen kilöki a beszivott levegőt és aztán lehellet nélkül akar beszélni, vagy visszatartja a beszivott levegőt tüdejében és úgy akar beszélni, a mi nem lehetséges, vagy éppen belélekzés közben próbál beszélni. A jól beszélő ember továbbá beszédközben ta-

Experiența a sute și sute de bâlbâiți care au reușit să se vindece dovedește că această posibilitate : *este.*

- 22 -

Bâlbâiala se poate vindeca cu ajutorul metodelor *psihice, sugestive* care se bazează pe cunoașterea corectă a naturii bâlbâielii.

Pentru ca cititorului să-i fie mai ușor și mai pe înțeles modul în care are loc procedeul de vindecare al bâlbâiților, trebuie să răspundem la următoarea întrebare, în ce constă anomalia funcționării organelor de vorbire la bâlbâiți? Necesitatea acestei întrebări este cu atât mai mare cu cât *în anumite cazuri nu apare în primul plan frica de a vorbi, totuși vorbirea este bâlbâită deoarece mușchii organelor de vorbire s-au obișnuit cu funcționarea neregulată.*

Dacă analizăm atent vom observa imediat că bâlbâitul *nu știe să respire corect.* Vom observa că bâlbâitul, în timp ce vorbește, nu efectuează o inspirație repedă și cu suficient aer, așa cum face în mod instinctiv orice vorbitor, alteori bâlbâitul inspiră aerul fără vlagă, ori din contră, inspiră aer cu atâta putere și cu atâta agitare încât aproape că amețește, nu-și coordonează începerea vorbirii în același moment când pornește aerul, ori respiră subit aerul inspirat și vrea să vorbească fără a avea aer, ori reține aerul în plămâni și vrea să vorbească în acest fel, ceea ce nu este posibil, ori vrea să vorbească când inspiră aerul. O persoană care vorbește corect face economie de



https://biblioteca-digitala.ro

karékoskodik a levegővel, hogy el ne fogyjon addig, a míg nagyobb szünethez nem ér, a mikor ujra lélekzetet vehet; ellenben a dadogó valósággal pazarolja a levegőt, miért is örökösen levegő utan kapkod. Pedig minél ritkábban vesz valaki beszédközben lélekzetet, minél kevesebb levegőt használ el valaki a mialatt beszél, minél jobban ügyel arra, hogy csak éppen annyi levegőt bocsásson ki a tüdőből, a mennyi az egyes betük kimondásához szükséges: annál folyékonyabban, annál szebben és annál tovább tud beszélni. Jól tudják ezt a jelesebb szinészek, énekesek és szónokok, a kiknek sok fáradsággal kell megtanulniok az ügyes lélekzés művészetét. Mert ez valóságos művészet. „Az olvasás művészete" czimű könyvében azt beszéli el Legouvé, hogy *Talma,* a hires franczia szinész, saját feljegyzése szerint, avval a fo-

aer, pentru ca aerul să nu se termine înainte de a ajunge la o pauză mai mare și care îi permite să inspire aer din nou; bâlbâitul, din contră, face o mare risipă cu aerul, motiv pentru care caută veșnic să respire. Se poate ușor constata că o persoană cu cât inspiră aer mai rar, în timp ce vorbește, cu cât îl economisește utilizând mai puțin aer pentru pronunție, cu cât este mai atentă să folosească numai atât aer cât este necesar pentru exprimarea anumitor cuvinte, cu atât ea are o vorbire mai fluentă, mai frumoasă și pe o perioadă mai lungă. Acest lucru este bine cunoscut de către artiști, cântăreți și oratori, deoarece ei, cu multă trudă, au învățat arta respirației. Aceasta este o adevărată artă. Legouvé în lucrarea sa întitulată "Arta cititului" scrie despre renumitul actor *Talma* care, conform propriilor sale notițe, a folosit metoda de a inspira aer înainte



- 23 -

gással élt, hogy lélekzetet mindig az előtt vett, mielőtt kifogyott volna belőle és hogy ismételt légzéseivel feltünő ne legyen, és hogy ezek miatt szavait vagy felindulását félbe ne szakitsa, rendesen az ***á, e, o*** betük előtt vett apródonkint lélekzetet, vagyis akkor, mikor szája különben is félig nyitva volt és igy az időnkénti kisebb raktározást a hallgatóság észre sem vette, maga pedig alig érezte meg. *Delle Sedie* pedig képes volt a legmagasabb és legmélyebb skálát úgy enekelni el a gyertya előtt, hogy lángja meg sem mozdult. Hogy történhetett ez? Egyszerüen úgy, hogy

ca el să se termine și pentru ca să nu atragă atenția publicului cu aceste respirații repetate, să nu trebuiască să întrerupă cuvintele și excitarea produsă, și-a format obiceiul de a inspira aer, doar câte puțin, înaintea pronunțării literelor ***á, e, o*** atunci când gura era pe jumătate deschisă și în acest fel inspirațiile depozitate nu puteau să fie observate de către public și artistul abia dacă le-a simțit. *Delle Sedie* a putut cânta de la notele cele mai joase, până la cele mai înalte, în fața unei lumânări aprinse, fără ca să se miște flacăra. Cum s-a întâmplat asta? A respirat numai



https://biblioteca-digitala.ro

csak éppen annyi lehelletet bocsátott ki, a mennyit a hang kiadása megkivánt; ezáltal a levegő, mely a hangjegy előállitására megkivántatott, elvesztette rohamszerüségét és a hang erejében nyilvánult.

A *hangképzésnél* is sokat hibázik a dadogó. Mikor ugyanis egy magánhangzót mondunk ki (***á, a, ó, o, ú, u,*** stb.) ez úgy történik, hogy a tüdőnkben levő levegőt megsűritjük, összenyomjuk, gégénkbe nyomulni kényszeritjük, a hol a lökés következtében a hangszalagok rezegni kezdenek, hangot adnak ki, a mely hang a szerint módosul, a mint a garat, a szájüreg és az orrüreg, az u. n. toldalékcső egészen nyitva van, vagy pedig el van zárva, vagy meg van szűkitve. Ha például a szájüreg erősen nyitva van és még az egészen lelapult nyelv gyökere is hátrafelé huzódik úgy, hogy elül nyitott tágas tülcsért képez a toldalékcső, akkor a gégében keletkezett hang ***á***-nak hallatszik; ha pedig a szájnyilás már szükebb és tágas, rövidnyaku palaczkhoz hasonlit a toldalékcső, az ***o*** betü hangzik; míg aztán az ***u***-nál a szájnyilás még szűkebb, az ajkak előre nyomatnak és csak szűk nyilás marad köztük a kiáramló lég számára. És így tovább. A magánhangzók kimondásánál tehát a hangszalagoknak a működése a lényeges; a toldalékcső szerepe mellékes. A dadogónak pedig éppen a hangszalagok okoznak sok bajt. Izgatottsága folytán vagy pedig megrögzött rossz szokásból ugyanis a helyett, hogy a szorosan összecsukott hangszalagokat a

atâta aer cât era necesar pentru cântarea, intonarea sunetului, în felul acesta, aerul care era necesar pentru cântarea notei și-a pierdut caracterul de acces și s-a manifestat prin puterea sunetului.

La *pronunțarea sunetelor* bâlbâitul greșește mult. Când pronunțăm o vocală (***á, a, ó, o, ú, u,*** etc. - vocale ale limbii maghiare-) noi procedăm în felul următor, compactăm aerul în plămâni, îl strângem și îl obligăm să pătrundă în laringe unde, din cauza presiunii sale, corzile vocale încep să vibreze și să emită un sunet, acest sunet se modifică în funcție de modul în care este deschis, închis sau cât este de strâmtat feringele, cavitatea bucală, fosele nazale și de poziția și forma glotei. În cazul în care cavitatea bucală este complet deschisă și baza limbii este trasă în spate, în așa fel încât spațiile supraglotale formează o pâlnie largă, atunci sunetul format în laringe se aude ca fiind ***á;*** dacă deschiderea gurii este mai strâmtă făcând ca glota să semene cu o sticlă cu gât scurt, se aude sunetul ***o***; la sunetul ***u*** gura este și mai strâmtă, buzele sunt împinse înainte, rămânând o deschizătură strâmtă pentru aerul expirat. Și așa mai departe. La pronunțarea vocalelor este foarte importantă funcționarea corzilor vocale; rolul glotei este secundar. Bâlbâiților, chiar funcționarea corzilor vocale le crează probleme. Datorită emoțiilor, sau din cauza unui prost obicei, bâlbâitul, în loc să deschidă corzile vocale la începutul expirării, să la



https://biblioteca-digitala.ro

lehellet megindulásakor szétnyitná annyira, hogy rezeghessenek, ő vagy

- 24 -

annyira szétnyitja, hogy a lehellet az így kitágult hangrésen kiömlik s nem jön létre hang, hanem csak erös sóhajtás, vagy pedig ellenkezőleg, a helyett hogy szétnyitná, görcsösen összeszoritja, egészen egymásra tolja a hangszalagokat, úgy hogy tiszta zönge létre nem jöhet, hanem nagy erőlködés közben valami recsegő hang hallatszik.

Míg a magánhangzók kimondásánál a tüdőből kijövö levegő elől a szorosan összecsukott hangszalagok a gégében zárják el az útat, addig a legtöbb *mássalhangzó* úgy jön létre, hogy a garat hátsó fala, a lágy iny, a nyelv, a szájpadlás, a fogak és az ajkak segitségével a toldalékcsőben zárlatok képződnek, a melyeket kifelé törekvő erős lehelettel kell szétlökni, a mi zajt okoz ***(p, t, k)***, vagy szűkületek támadnak, a melyeken keresztül nyomulván a levegő, szintén zörejt okoz ***(f, s, sz)***. Ezeket a zárlatokat szétnyitni, ezeken a szükületeken a levegőt megfelelő módon keresztülhajtani nem tudja jól a dadogó, mert – mint föntebb emlitettem – a félelem hatása alatt avagy a megszokás folytán azt hiszi, hogy nincs ahhoz elég ereje, hogy erőlködnie kell, a mely erőlködés sokszor csak alig észrevehető csekély szájvonogatásban áll, sokszor pedig a legijesztőbb *együttmozgásokban* nyilatkozik.

A hibás lélekzés és a hibás hangképzés következménye: a hibás arti-

expună pentru ca ele să poată vibra corect, ei le deschid în așa măsură

- 24 -

încât aerul se revarsă fără să formeze sunetul, ci crează numai un suspin puternic, ori se mai întâmplă și fenomenul contrar, în loc să le deschidă, bâlbâitul strânge spasmodic corzile vocale în așa măsură de puternic încât nu este posibil să formeze un sunet clar, ci datorită efortului va rezulta doar un sunet scârțâit.

Pe când la pronunțarea vocalelor aerul ieșit din plămâni este închis de coardele vocale strâns închise în laringe, majoritatea consoanelor se formează prin formarea închizăturilor între glotă și peretele posterior al faringelui, gingiei mari, a limbii, a vălului paletin, a dinților și a buzelor care trebuiesc deschise efectuând o expirație puternică, care produce zgomot ***(p, t, k)***, ori se formează strâmturi prin care trece aerul, prozucând iarăși zgomot ***(f, s, sz)*** -(în l. rom. ***f, ș, s)*** . Manevrele de deschidere a acestor închizături și de împingere a aerului prin aceste strâmturi, bâlbâitul nu le poate efectua corect, pentru că – cum am amintit mai sus – sub influența fricii, sau chiar din obișnuință, crede că nu are suficientă putere, din această cauză trebuie să se forțeze, forțare care abia se observă și constă din mișcarea buzelor, sau de multe ori se manifestă prin mișcări concomitente de speriat.

Greșelile de respirație și formarea a sunetelor este: articularea defectuoa-



https://biblioteca-digitala.ro

culatio, a *szavak és mondatok hibás alkotása.* A dadogó nem mond ki egy mondatot vagy egy szót egy lélekzetre, hanem elharapdálja a szavakat, szétszakgatja a mondatokat és a sok betű- és szóismétlés miatt érthetetlenné válik a beszéde.

A gyógyitási eljárás ezekhez képest öt részből áll, u. m. :

1. A beszédtől való félelem legyőzése.
2. A szabályos lélekzésre való szoktatás.
3. A helyes hangképzésre való szoktatás.
4. Szavak és mondatok helyes alkotására oktatás.
5. Az együttmozgások legyőzése.

- 25 -

***a)*** A kényszergondolattá vált *beszédfélelemtől* úgy törekszünk megszabaditani a dadogót, hogy alkalmas móndon és értelmi képességéhez mérten felvilágositjuk őt a beszélő szervek szabályszerü müködésének feltételeiről, hogy szeretetteljes bánásmóddal, lankadatlan türelemmel és kitartással bátoritjuk őt, felébresztjük önbizalmát, megszoktatjuk őt lassanként magán uralkodni és napról-napra fokozzuk a kényszergondolattal szembenvaló ellenálló képességét. Végtelenül nehéz és bonyolódott feladat ez, úgy hogy kellő sikerrel csak az tudja megoldani, a ki érti a módját annak, hogyan nyerje meg a dadogó feltétlen bizalmát; a ki széles alapon nyugvó lélektani ösmeretek, megfigyelő képesség és bő tapasztalatok alapján ki tudja kutatni, hogy mily mértékben

să, *formarea greșită, defectuoasă a cuvintelor și propozițiilor.* Bâlbâitul nu spune o propoziție sau un cuvânt dintr-o suflare, el mănâncă cuvintele, le rupe în mai multe litere și repetă cuvintele, din această cauză vorbirea sa este neinteligibilă.

Procedurile de tratament constau din cinci etape :

1. Învingerea fricii de a vorbi.
2. Obișnuirea cu respirația regulată.
3. Obișnuirea cu formarea corectă a sunetelor (exerciții de dicție)
4. Învățarea formării corecte a cuvintelor și propozițiilor.
5. Învingerea mișcărilor repetate.

- 25 -

***a)*** De *frica de a vorbi*, care între timp a devenit o idee obsesivă, coergitivă, pentru bâlbâit, încercăm să-l eliberăm în mod corespunzător și în funcție de capacitățile lui mintale, la început îi explicăm condițiile funcționării normale, regulate, ale organelor de vorbire, cu un comportament plin de dragoste, cu răbdare neobosită și perseverență, îl încurajăm, îi trezim încrederea în sine, încet-încet îl obișnuim să se autocontroleze și-i întărim imunitatea față de ideea obsesivă. Aceasta este o sarcină foarte grea și complicată, numai acea persoană reușește să o rezolve, care se pricepe să câștige încrederea necondiționată a bâlbâitului, care posedă cunoștințe vaste de psihologie, un ascuțit spirit de observație și o vastă experiență în domeniu, va reuși să găsească, în ce



https://biblioteca-digitala.ro

rabja a dadogó a beszédtől való félelemnek, hogy mik befolyásolják kedvezőn vagy kedvezőtlenül beszédhibáját és a ki a kezelési eljárást teljesen a dadogó egyéniségéhez tudja alkalmazni. Némely esetben pedig egészen különleges psychikus, suggestiv eszközökhöz is kell folyamodni, hogy a dadogó megszabaduljon a kényszergondolattól. A psychikus, suggestiv eljárás részlezésétől azonban e helyütt el kell tekintenem, egyrészt azon okból, mert e dolgozat szük kerete azt meg nem engedi, másrészt mert különleges suggestiv eszközök alkalmazására csakis a szakember lehet hivatva, a ki az idevágó szakirodalom beható tanulmányozása, önálló megfigyelés és hoszszabb gyakorlat alapján felösmeri és veszély nélkül alkalmazza azokat.

Szerencsére igen sok esetben nincs is szükség különleges psychikus kezelésre, mert a dadogóra a legnagyobb, a legbiztosabb és a legtartósabb suggestiv hatással a lélekzési-, a hang- és a beszédgyakorlatok vannak. Az által ugyanis, hogy ilyen módszeresen összeállitott gyakorlatok segitségével a helyes lélekzést, a helyes hangképzést és a helyes szó és mondatalkotást fokozatosan gyakoroljuk a dadogóval, tulajdonképen azt teszszük, hogy a beszélő szervek szabálytalan müködését: a dadogást kiváltó emlékezési képeket, uj, szabályos mozgásokat

- 26 -

kiváltó benyomások emlékezési képeivel hel yettesitjük, a mit tudomá-

măsură bâlbâitul cu care lucrează este robul fricii de a vorbi, ce factori influenţează, pozitiv sau negativ, defectul de vorbire şi va putea adapta tratamentul adecvat personalităţii bâlbâitului. Pentru a reuşi aceasta, în anumite cazuri vor trebui folosite proceduri psihice deosebite pentru ca bâlbâitul să poată să se elibereze de această puternică obsesie. Trebuie să facem abstracţie de la detalierea metodelor psihice sugestive, datorită faptului că dimensiunile prezentei lucrări nu ne permite, respectiv pentru explicarea sugestivă a metodelor speciale, numai persoanele specializate sunt îndreptăţite, acestea prin cercetarea literaturii de specialitate, cercetări îndelungate, observări şi experienţa necesară, vor putea aplica metodele respective fără nici un risc.

Noroc că în multe cazuri, pentru aplicarea tratamentului, să nu fie necesare metode psihice, deoarece efectele sugestive cele mai mari, sigure şi durabile, se obţin cu ajutorul exerciţiilor de respiraţie, sunet şi de vorbire. Cu ajutorul acestor exerciţii selecţionate metodic, exersăm treptat respiraţia, formarea corectă a sunetelor, formarea corectă a cuvintelor şi propoziţiilor la bâlbâiţi, de fapt corectăm funcţionarea neregulată a organelor de vorbire : imaginile din memorie, care au dus la provocarea bâlbâielii, le înlocuim, în acest fel, cu imagini noi care

- 26 -

formează mişcări, impresii regulate în memorie, care ştiinţific se poate



https://biblioteca-digitala.ro

nyosan úgy fejezünk ki, hogy: a peripherikus részek gyakorlása által a motorikus központra szabályozólag hatunk és központi pályákat csiszolunk ki. A dadogó félelme a legtöbb esetben e gyakorlatok előrehaladásával magától megszűnik és helyet ad a tudatos beszédnek, a beszédben való biztosságnak.

***b)*** A mi a *lélekzési gyakorlatokat* illeti[1)], ezeknek fokozata a következő :

1. A belégzés tartama kezdetben felnőtteknél 2 – 4 másodpercz, gyermekeknél 1 – 3 mp, ; a kezelés folyamán ez felnőtteknél 8 – 10 mp.-re, gyermekeknél 4 – 6 másodperczre emelkedik.

2. A lélekzet visszatartás időtartama, a midőn a belehelt levegőt a tüdőben kell visszatartani, felnőtteknél 50 – 60 másodperczre,gyermekeknél 35 mp.-re emelkedik. A lélekzet visszatartása által a tüdőhólyagocskákban a nyomás egyenletes emelkedését mozditjuk elő, a mi a lélekzőszerv erejét fokozza. A visszatartást követő kilélekzés alkalmával pedig a tüdő majd hirtelen (gyors kilélekzésnél), majd csak lassanként (hosszantartó kilélekzésnél) szabadulván meg az erős feszültségtől : az első esetben, az erős explosio által erősödik, a másodikban pedig, a lassu kiürülés folytán ruganyossabbá lesz.

3. A kilehellés adott jelre hallható susogással gyorsan vagy pedig lassan, egyenletesen, nem lökésszerüen, történik. A fokozatos emelkedés határa felnőtteknél 45 mp., gyermekeknél 25 – 30 mp.

exprima prin exersarea a părților periferice acționând astfel asupra centrilor motrici care au un efect regulator, deci șlefuim astfel centrii nervoși. Frica bâlbâitului, în majoritatea cazurilor, odată cu evoluția repetărilor, dispare și se înlocuiește cu un vorbit conștient și cu o siguranță în vorbire.

***b)*** În ceea ce privește *exercițiile de respirație*[1)], trebuie parcurse următoarele etape:

1. La început, durata inspirației va fi la adulți de 2 – 4 secunde, iar la copii de 1 – 3 secunde; pe parcursul tratamentului ea va crește la adulți la 8 – 10 secunde și la copii la 4 – 6 secunde.

2. Reținerea respirației, adică ținerea aerului în plămâni, crește la adulți până la o durată de 50 – 60 de secunde, iar la copii va ajunge până la 35 de secunde. Reținerea aerului contribuie la răspândirea uniformă a presiunii în alveolele plămânilor și aduce cu sine o întărire a sistemului respirator. În timpul expirării aerului, după ce a fost reținut, printr-un proces de expirarea rapidă (bruscă), apoi printr-un proces de expirare lentă (de mai lungă durată), se eliberează o presiune puternică: în primul caz, se întărește prin explozia puternică, iar în al doilea caz devine mai elastic prin golirea înceată.

3. Expirația se petrece la un anumit semn, auzindu-se un sâsâit, mai repede sau mai încet, uniform și nu spasmodic. Limita superioară este la adulți de 45 de secunde, iar la copii de 25 – 30 de secunde.



https://biblioteca-digitala.ro

A belégzés, lélekzet visszatartás és a kilehellés idejének pontos meghatározására alkalmas eszköz a Maelzel-féle metronom.

***c)*** A *hanggyakorlatok* lényege az, hogy azokat az izmokat, a melyek a hangadáskor szerepelnek, előbb

1) A lélekzési-, a hang- és beszéd-gyakorlatokat részletesen kidolgoztam : „A dadogás gyógyitása" és „Módszeres beszéd- és olvasási-gyakorlatok dadogók számára" cz. munkáimban. Az utóbbi könyv csak a budapesti m. kir. tud. egyetemi könyvnyomdában kapható 3 koronáért.

- 27 -

lehetőleg külön-külön gyakoroljuk és azután együttesen működve; nemkülönben a hangszalagokat is előbb egyszerűbb, majd bonyolódottabb működésben gyakoroljuk. A gégetükörnek és a phonetikának, ezen uj, de rohamosan fejlődő tudományak a segitségével e gyakorlatokat módszeres fokozat szerint a következőleg állitjuk össze :

1. A kezelés első időszakában a szó- vagy mondatkezdő magánhangzók hosszan nyujtva ejtetnek ki, a második időszakban félig nyujtva, az utolsó időszakban röviden.

2. Egy-egy magánhangzó gyakorlásánál előbb halk susogással mondatjuk ki azt ( a mm. vocales seu thyreoarytaenoidei contractiója), azután erősebben susogva (a midőn már a mm. cricoarytaenoidei laterales működnek) és végül hangosan ( a mm. arytaenoidei összehúzódása).

3. A magánhangzók hangos kimondásának gyakorlása a következő fokozatok szerint történik. Előbb a

Pentru măsurarea exactă a inspirației, reținerii și a expirării aerului se folosește, ca instrument adecvat, metronomul Maelzel.

***c)*** Esența *exercițiilor de dicție* cu mușchii care participă la pronunțarea sunetului, să se exerseze la început

1) Exercițiile de respirație, de dicție și de vorbire le-am relatat detailat în lucrările: "Vindecarea bâlbâiților" și "Metode de vorbire și exerciții de citire pentru copiii bâlbâiți". A fost editată de Editura Academiei de Științe de la Budapesta și se poate obține cu 3 koroane.

- 27 -

separat și doar apoi se vor efectua exerciții împreună, conlucrând; la fel și corzile vocale să fie supuse la început la exerciții mai ușoare și apoi la cele mai complicate. Datorită dezvoltării științifice rapide a perfecționării laringoscopului, dar și a științei foneticii, aceste exerciții pot fi astăzi concepute și aplicate gradual :

1. În prima etapă a tratamentului vocalele de la începutul cuvântului sau a propoziției se pronunță lung și întins, în a doua perioadă pe jumătate de perioadă și la sfârșit, scurt.

2. La exersarea pronunțării vocalelor, la început trebuie pronunțat sâsâit, cu voce scăzută (realizat prin contracția mușchiului thyreoarytaenoid) după aceea cu un sâsâit mai puternic (prin funcționarea cartilajelor laterale cricoarytaenoide) și la sfârșit tare (prin conrtracția cartilajului arytaenoid).

3. Pentru a exersa pronunțarea vocalelor cu voce tare, vom proceda în mod treptat, gradat. La început va



https://biblioteca-digitala.ro

*hehezetes hangkapcsokat* gyakoroljuk be ( vagyis h-val keydődő szókat és mondatokat), mert ilyenkor a hangszalagok nem csukódnak gyorsan össze, hanem kilehellés közben lassanként záródnak, és így nem kell attól tartani, hogy azokat a dadogó görcsösen egymásra tolja; azután *tiszta hangkapcsokkal* gyakoroljuk a magánhangzókat, vagyis úgy mondatjuk ki, hogy előbb egészen halkan kezdi a dadogó a hangot, majd mindinkább erősebben mondja ki, vagyis úgy kezdi a hang kimondását, mint az éneknél (crescendo) szokás. Ilyenkor ugyanis mielőtt a le-hellet megindul, a hangszalagok már a kívánt helyzetben vannak. Végül aztán gyakoroljuk a rendes kimondást, az u. n. *erős hangkapcsokat,* a mikor a magánhangzó kiejtésénél a hangszalagokat szorosan összecsukjuk, még mielőtt a lehellet megindul és csak mikor már megindult a lehellet, akkor nyilnak szét a hangszalagok annyira, hogy rezeghessenek.

4. A szókezdő mássalhangzókat a phonetikai nehézségek szerint oly sorrendben gyakoroljuk, hogy a könnyebbről térünk át a nehezebbre, mindvégig úgy gyakorolván a magánhangzó előtt álló mássalhangzót,

trebui să exersăm *legăturile sunetelor hâhâite* (adică a acelor cuvinte care încep cu litera h), exercițiul este necesar pentru că în acest caz corzile vocale nu se închid repede, ci la respirație se strâng încet, aceasta ajută bâlbâiții să evite împingerea coardelor vocale una peste alta; după aceea vom trece la *exersarea vocalelor cu sunete curate,* și pentru început îl facem pe bâlbâit să pronunțe sunetul foarte încet și doar apoi să îl pronunțe mai tare, adică așa începe exprimarea sunetului, cum se obișnuiește la cântat (crescendo). În cazul acesta, înainte de a începe respirația, corzile vocale sunt deja în poziția corespunzătoare. La sfârșit vom efectua exerciții de pronunțare corectă așa zisele *legături de sunete tari*, ne referim acele situații în care la exprimarea vocalei corzile vocale se închid înainte de a începe expirația și numai atunci când expirația a început ele se deschid doar atât cât este necesar pentru ca să vibreze.

4. Exersarea consoanelor cu care încep cuvintele, le vom face pe rând, în funcție de greutatea lor fonetică în așa fel încât să trecem de la cele cu pronunție ușoară, la cele mai grele exersând tot timpul, în așa fel încât



- 28 -

hogy ez a magánhangzó mellett egészen háttérbe szoruljon. Így e szókat: bátorság, kereskedelem, postaigazgatóság így mondatjuk ki : b**á**-----torság, k**e**--------reskedelem, p**o**----------staigazgatósag, stb.

***d)*** A *beszédgyakorlatokat* (olva-

vocala să aibă rolul principal și care stă în urma consoanei. Cuvintele : curaj, comerț, direcțiunea poștei, vor trebui pronunțate astfel : c**u**-------raj, c**o**--------merț, d**i**-----recțiuneapoștei, etc.

***d)*** *Exercițiile de vorbire* (de citire) le



https://biblioteca-digitala.ro

sási gyakorlatokat) fokozatosan úgy rendezzük el, hogy a dadogó előbb rövidebb, mejd hosszabb mondatokat úgy mondjon ki egy lélekzetre, mintha egyetlenegy szó volna. Így p. o. e mondatokat: „Az ész nagyobb az erőnél. Ott zöldel az orom. Ne rázd a fát, mely önként hullatja gyümölcsét. Összejártam érte völgyet, tért, mezőt" így mondatjuk ki: „**A**----zésznagyobbazerőnél. **O**--------ttzöldelazorom. N**e**-------rázdafátmelyönkénthullatjagyümölesét. **Ö**----------sszejártamértevölgyettértmezőt." Később aztán rászoktatjuk, hogy addig, míg egy lélekzete tart, ne szivjon be ujra levegőt, hanem a központozási jeleknél, vagy egy fontosabb szó, előtt egy szempillantásra tartsa vissza a lélekzetét, hogy aztán annál erélyesebben ejthesse ki a következőket. A jó hangsulyozás, a folyékony és zavar nélküli előadás, olvasás, szavalás pedig mindvégig különös figyelemben részesülnek.

***e)*** A mi végül *az együttmozgásokat* illeti, ezek úgy mint a beszédtől való félelem a légzési-, hang- és beszédgyakorlatok folyamán maguktól elmaradnak, mert a mily mértékben a lélekzetvétel és a hangadás szabályozódik, annyival kevesebbet kell a dadogónak erőlködnie a beszédnél. Néha azonban annak daczára, hogy a dadogó már jól beszél, még mindig hunyorit a szemével, még mindig rángatja a szája szögletét stb. Ez a rossz szokás most már a beszédtől külön válva mutatkozik. Ily esetekben a dadogó tükör elé állitandó, ordonăm în așa fel, încât bâlbâitul să înceapă folosind cuvinte și propoziții mai scurte, apoi să spună altele mai lungi, dintr-o singură răsuflare, parcă ar fi un singur cuvânt. Exemple de astfel de propoziții: "Mintea este mai mare decât forța. Acolo înverzește vârful muntelui. Nu scutura pomul de pe care cad singure fructele. Am umblat prin văi, spații și câmpii." ele vor fi spuse astfel: "M**i**----nteaestemaitaredecâtforța. **A**----coloînverzeștevârfulmuntelui. N**u**------scuturapomuldepecarecadsingurefructele. **A**----mumblatprinvăispațiișicâmpii." Mai târziu obișnuim bâlbâitul, ca atât timp cât are aer în plămâni să nu inspire din nou, ci la semnele de punctuație, sau înaintea unui cuvânt mai important, să-și rețină respirația pentru un moment, ca apoi să poată pronunța ceea ce urmează, cât se poate de puternic. Rămân tot timpul în centrul atenției accentuarea corectă, prezentarea, expunerea fluentă, citirea, recitarea.

***e)*** În ceea ce privește *mișcările care se fac concomitent* cu bâlbâiala, ca și frica de a vorbi, datorită exercițiilor respiratorii și a celor de pronunțare, ele dispar de la sine, deoarece reglementându-se respirația și intensitatea sunetului, bâlbâitul nu se mai chinuie să depună efort când vorbește. Câteodată, chiar dacă bâlbâitul vorbește deja bine, se întâmplă să clipească din ochi, să-și miște buzele, etc. Acest prost obicei se manifestă separat față de problemele de vorbire. În aceste cazuri bâlbâitul trebuie așezat în fața oglinzii ca prin



https://biblioteca-digitala.ro

hogy az akarat behatása alatt legyőzze az együttmozgásokat, a mi rendszerint sikerül is.

A dadogás kezelésének *időtartama* egészen a dadogó természetétől függ. A legrövidebb idő, a mely alatt én eredményesen gyógyitottam a dadogást, 24 nap volt. B. L. 1893 sept. 19-étől okt. 31-éig volt kezelésem alatt. De csak azért volt ennyi ideig,

- 29 -

mert hat heti szabadságot kapott; különben már a 24. naptól kezdve nem dadogott. Visszaesés nála mult évi márcziusig (tehát 6 ½ év alatt) nem állott be; ez időtől kezdve nem értesültem hogylétéről. Nem hiszem, hogy ennél rövidebb idő alatt egyáltalában lehessen eredményt elérni, de sőt az a meggyőződésem, hogy valamint én is csak kivételképen tudtam ilyen rövid idő alatt a dadogást tartósan gyógyitani, úgy másnál is csak a legritkább eset az ilyen. Átlag 3 hónapot vesz igénybe a dadogás kezelése, de kedvezőtlen esetben 6 hónapra, sőt egy évre is van szükség. A mi igen természetes. Hiszen a dadogást tulajdonképen nem lehet gyógyitani, hanem le kell arról a dadogót szoktatni, ki kell irtani tudatából mindazt, a mi őt a dadogásra emlékezteti. Már pedig ezt nem lehet néhány nap alatt elérni. Sokat vétenek ezért a dadogók ellen azok, a kik a tapasztalás ellenére azt hirdetik, hogy három hét alatt meg lehet a dadogást gyógyitani, mert a csodakurák rendszerint felsüléssel végződvén, elveszik a dadogó reményét a javulástól, a mi megfele-

puterea voinței să-și învingă mișcările necontrolate, lucru care de regulă și reușește.

La bâlbâiți *durata* tratamentului este în funcție de firea pe care o are bâlbâitul. Timpul cel mai scurt în care am vindecat un bâlbâit a fost de 24 de zile. B. L. a fost sub tratament între 19 sept. 1893, până la 31 octombrie. De aceea a stat atâta

- 29 -

pentru că a primit concediu pe șase săptămâni; altminteri de la a 24-a zi nu s-a mai bâlbâit. Nu a recidivat până anul tecut, în martie (adică 6 1/2 ani); după această dată nu am informații despre starea lui. Nu cred că este posibil să se obțină rezultate într-un timp mai scurt decât acesta, am convingerea că eu am reușit să vindec bâlbâiala într-un timp așa de scurt, la o persoană, în timp ce alți specialiști consideră că astfel de cazuri nu pot să fie curente, ci sunt excepții. În general tratamentul bâlbâielii necesită o durată de 3 luni, în cazuri mai dificile poate fi 6 luni, sau un an. Lucru cât se poate de natural. De fapt, bâlbâiala nu se poate vindeca ci trebuie dezvățat și eradicat din conștiință tot ce-i amintește individului despre bâlbâială. Acest lucru nu se poate obține într-un timp de doar în câteva zile. Mulți greșesc față de bâlbâiți, care contrar experiențelor specialiștilor, propagă că bâlbâiala se poate vindeca în trei săptămâni, aceste cure miraculoase se soldează cu eșec și îl privează pe bâlbâit de speranța vindecării, care printr-un



https://biblioteca-digitala.ro

lő kezelés mellett el nem maradna. Sok ezer dadogó érdekében nyomatékosan utalni óhajtok tehát a helyütt is arra, hogy a dadogás leszoktatása a legkedvezőbb esetben is 2 – 3 hónapot vesz igénybe, míg sulyosabb bajnál hosszabb kezelésre van szükség.

A *visszaesések* – sajnos – gyakoriak és okai előadottak után könnyen érthetők. A dadogó 2 – 3 hónapon keresztül vagy még tovább is kezelés alatt állván, végre úgy érzi, hogy megszabadult a dadogástól, hogy már nincs mitől tartania, bátran beszélhet, nyugodtan élvezheti fáradsága gyümölcseit. Nehány hétig, de sőt hónapig jól is megy minden, hétről-hétre hozza a posta hálálkodó leveleit, hogy milyen jó dolga van most, nyoma sincs a dadogásának stb. De megtörténik, hol előbb, hol utóbb, hogy egyszer a beszéd hevében valami miatt hirtelen mégis megakad, és ismételnie kell valamely betűt vagy szót, hogy tovább tudjon beszélni. Már most a helyett, hogy ügyet se vetne rá, vagy hogy megnyugvással és örömmel gondolna arra, hogy míg más hibátlanul beszélő ember sokszor egy nap

- 30 -

akárhányszor megakad vagy ismétel egy-egy szót, ő, a volt dadogó, hetek óta csak most akadt meg először: éppen ellenkezőleg, régi szokása szerint most ujra töprengeni kezd, hogy miért akadt ő meg ismét ennél vagy annál a betünél vagy szónál? A töprengésnek persze az a vége, hogy mikor ismét beszélnie kell, már egy

tratament adecvat s-ar putea realiza. În interesul miilor de bâlbâiți doresc să accentuez cu convingere, referindu-mă la faptul că în caz fericit dezobișnuirea durează între 2 – 3 luni și doar pentru cazurile mai grave este necesar un tratament mai îndelungat.

*Recidiva* – din păcate – este frecventă, prin cele relatate, în același timp este și explicabilă. După 2 – 3 luni de tratament, uneori poate fi un timp mai lung, bâlbâitul simte în sfârșit că a scăpat de bâlbâială, nu mai are de ce să-i fie frică, poate vorbi cu curaj, se poate bucura de roadele efortului depus. Totul merge bine câteva săptămâni, poate chiar câteva luni, prin poștă primesc scrisori de mulțumire, aflu că-i merge bine, nu mai există nici urmă de bâlbâială, etc. Se întâmplă că în timpul unei discuții aprinse, dintr-un motiv oarecare, individul se poticnește și trebuie să repete o literă sau un cuvânt ca să poată vorbi în continuare. În loc să nici nu se gândească la cele întâmplate, să se gândească că alții, care vorbesc fără greșală, se poticnesc în fiecare zi de câteva ori, sau repetă câte un cuvânt,

- 30 -

el bâlbâitul, după câteva săptămâni de vorbire corectă acum s-a poticnit pentru prima dată și conform veschiului său obicei, începe din nou să se frământe și să se întrebe de ce s-a poticnit la litera sau la cuvântul respectiv? Frământările lui vor continua și se vor sfârși cu faptul că atunci când va trebui să vorbească



https://biblioteca-digitala.ro

kis zavar, elfogódás mutatkozik megint, míg a harmadik esetben aztán már nagyobb zavarba jő: és igazán dadog! Oda van hónapok fáradságos munkájának az eredménye! A visszaesés beállot! Ha ilyenkor az illető haladéktalanul rövid utókezelésre szánja el magát, akkor a legtöbb esetben gyorsan rendbe jő ismét, de ha bevárja, míg a beszédhiba a régi erővel lepi meg, akkor a másodszori kezelés eredménye már nagyon kétes, mert teljesen elveszti bizalmát a kezelés iránt.

Ismervén most már a dadogás okait és azt is, hogy hogyan lehet gyógyitani, még csak arra a két kérdésre óhajtok röviden felelni, hogy megtanulhat-e a dadogó önszorgalom utján jól beszélni és hogy mit tehet a szülő és tanitó a dadogó gyermek beszédhibájának megelőzésére és leszoktatására?

Olyan eseteket, hogy intelligens, felnőtt dadogók beszédhibájukat mesterséges módon el tudják titkolni, ösmerünk, de arról, hogy kifejlődött dadogásról tanulmány vagy autosuggestio alapján leszokott volna valaki, nincsenek megbizható adataink. Az ó-kor leghiresebb dadogójának, Demosthenesnek a példája nagyon buzditólag hathat minden dadogóra, mindamellett igen valószinü, hogy Demosthenest kezelte valaki, mert az egykorú feljegyzések szerint nem annyira a hegyes szögek szoktatták le a dadogásról és az együttmozgásokról, hanem egy földig erő tükör előtti beszédgyakorlatok. A mi tehát engem illet, azt ajánlom a

din nou îi va reapare tulburarea, emoția, iar a treia oară se emoționează și mai puternic: se bâlbâie efectiv! S-a dus pe apa sâmbetei munca de câteva luni! S-a instaurat recidiva! Dacă respectivul se hotărăște, în cel mai scurt timp, să facă o postcură, își revine, dar dacă așteaptă până când defectul de vorbire îl năpădește cu intensitatea anterioară, tratamentul devine nesigur pentru că bâlbâitul și-a pierdut complet încrederea în tratament.

Cunoscând cauzele bâlbâielii și modul în care se poate vindeca, doresc să răspund pe scurt la următoarele două întrebări, dacă poate bâlbâitul prin autoeducare să învețe să vorbească corect și ce poate face părintele și învățătorul pentru prevenirea și dezobișnuirea bâlbâielii?

Cunoaștem multe cazuri în care adulți inteligenți au reușit să-și ascundă artificial defectul lor de vorbire, dar nu dispunem de date, demne de încredere, din care să rezulte că un anumit bâlbâit ar fi reușit să se vindece prin autosugestie. Exemplul lui Demostene poate fi încurajator pentru fiecare bâlbâit, este foarte probabil ca Demostene să fi fost tratat de către cineva, pentru că, conform însemnărilor rămase, nu atât cuiele ascuțite l-au dezobișnuit de bâlbâială și de celelalte mișcări concomitente, ci oglinda, care îi ajungea până la pământ și în fața căreia făcea exerciții de vorbire.

În ceea ce mă privește, recomand



https://biblioteca-digitala.ro

felnőtt dadogóknak, hogy lehetőleg szakképzett és e téren hosszabb gyakorlattal biró tanárhoz forduljanak beszédhibájukkal és óvakodjanak az olcsó német könyvekben ajánlott „önsegély"-től, a mi előirt légzési- és olvasási gyakorlatokból áll, mert ez rendszerint csak sulyosbitja a bajt, egyrészt azért, mert a dadogó az ilyen privátgyakorlatok alatt nem annyira gyógyitja magát, mint

- 31 -

inkább töpreng és foglalkozik bajával, a mi természetesen csak fokozza a dadogást, másrészt pedig azért, mert az eredménytelen lélekzési- és beszédgyakorlatok megrenditik a dadogó bizalmát a szakszerű kezelés iránt is, a melynek egyik igen fontos eszközét képezik az ilyen tudatosan alkalmazot gyakorlatok. Megtörtént, hogy egy dadogó, a kit kezeltem, az első lélekzési gyakorlat alkalmával kijelentette, hogy attól semmi hasznot sem vár, minthogy ő maga már a Coën és Gutzmann könyveiben ajánlott lélekzési gyakorlatokat hónapokig próbálta siker nélkül. A mit a dadogónak, a ki bármely okból magát nem kezeltetheti, beszédhibája enyhitésére ajánlhatok az, hogy józan, mértékletes életmódot folytasson és hogy mindig szem előtt tartsa azt, hogy dadogásának oka a beszédtől való indokolatlan félelem, a melyen a lehetőség szerint uralkodni törekedjék.

A szülők és tanitók pedig, a kiknek nevelői behatása alatt a dadogó gyermekek beszédhibája sokat javulhat, de nagyon sulyosbodhatik is,

tuturor bâlbâiților adulți, ca pe cât posibil să se adreseze profesorilor cu experiență, care sunt specializați în acest domeniu și să se ferească de cărțile nemțești ieftine care recomandă anumite metode de "autoajutor" și care constau într-o serie de exerciții impuse de respirație și citire, aceste exerciții, de regulă, agravează boala pentru că bâlbâitul în timpul exercițiilor acestea particulare nu

- 31 -

urmărește să se vindece, ci se frământă, se preocupă de boala lui, fapt care, în mod natural, agravează bâlbâiala, pe de altă parte exercițiile de respirație și vorbire fără obținerea unui rezultat vor zgudui încrederea individului față de tratamentul specializat, care are printre metode exercițiile conștiente. S-a întâmplat, la un bâlbâit pe care l-am tratat, că la primele exerciții de respirație să-mi spună că nu așteaptă nici un rezultat pentru că el, din cărțile lui Coën și Gutzmann, a încercat luni de zile exercițiile de respirație fără să obțină nici un succes. Ce pot recomanda oricărui bâlbâit care dintr-un motiv oarecare nu se poate trata, pentru ameliorarea defectului de vorbire să ducă o viață cumpătată, cu judecată și să se gândească tot timpul că bâlbâiala se datorează fricii neîntemeiate de a vorbi, asupra căreia trebuie să fie stăpân, în măsura posibilităților.

Părinții și învățătorii, sub a căror influență, defectul de vorbire al copilului se poate atât ameliora, dar și agrava, trebuie să rețină urmă-



https://biblioteca-digitala.ro

szivleljék meg a következőket :

1. A dadogást könnyebb megelőzni, mint meggyógyitani.

2. Lehetőleg előzzék meg tehát a szülők és tanitók a dadogást a következő eljárással :

a) A gyermekek előtt mindig tiszta, jó kiejtéssel beszéljenek és ne tűrjenek meg a gyermek környezetében hibás beszédüeket.

b) Követeljék meg a gyermektől mindig, hogy mindent tisztán és érthetően mondjon ki, ne beszéljen nagyon gyorsan, de ne is legyen vontatott a beszéde.

c) Ha a gyermek valamit rosszul mond ki, ismételtessék vele azt, hogy hijavithassa hibáját. De ne fenyegetéssel és büntetéssel tegyék ezt, hanem szeretetteljesen, szeliden figyelmeztessék a beszédben elkövetett hibára. Mert mindenhol helyén lehet a szigor és büntetés, csak a beszédre oktatásban nem!

d) Ha a gyermek valamit hibásan mond ki vagy akadozik, akkor a szülő vagy tanitó mondja ki előtte jól és így mondassa utána a gyermekkel. Ha nem tudná mindjárt, a minek a legtöbbször nem a gyermek figyelmetlensége az oka, mondja ki jól

toarele sfaturi :

1. Bâlbâiala se previne mai ușor decât se vindecă.

2. Pe cât posibil, părinții și învățătorii să prevină bâlbâiala prin următoarela procedee :

a) În prezența copilului să vorbească corect și cu accent bun, să nu accepte, în preajma copiilor, persoane care vorbesc incorect.

b) Să ceară de la copil ca totdeauna să pronunțe corect și inteligibil fiecare cuvânt, să nu vorbească foarte repede, dar să nu vorbească nici tărăgănat.

c) Dacă copilul pronunță ceva greșit, să-l repete pentru a putea corecta greșala. Dar nu trebuie să se procedeze cu o amenințare, sau cu o pedeapsă, ci cu dragoste și cu blândețe să se atragă atenția asupra greșelii făcute. Peste tot poate avea loc pedeapsa și severitatea, numai la învățarea vorbirii nu!

d) Dacă copilul pronunță ceva greșit, sau se poticnește, părintele sau învățătorul trebuie să pronunțe corect încât copilul să poată repeta. Dacă nu poate din prima, nu este din cauza neatenției copilului, trebuie să i se repete de câteva ori corect și



- 32 -

hangsulyozva többször is előtte. Ne unja ezt meg, mert sokszor egy egész életet ront meg avval, hogy nincs türelme egy néhányszor ismételtetni valamit a gyermekkel! Az utánzás – az imitátio – az egyedül jó beszédtanitási módszer. Óvakodjék úgy a szülő mint a tanitó attól, hogy rámorduljon a gyermekre ilyformán:

bine accentuat. Nu trebuie să se plictisească, pentru că de multe ori lipsa de răbdare distruge o viață, părintele să-și găsească timp să repete cu copilul! Repetarea prin imitație este unica metodă corectă de învățare a vorbirii. Să se ferească, atât părintele, cât și învățătorul, de a se răsti la copil, în felul următor :



https://biblioteca-digitala.ro

„Hogy mondtad azt a „k” betűt?! Hogy beszélsz te? Miért állsz meg ennél a betűnél?” stb. Mert az ilyen eljárás menthetetlenül dadogóvá teszi a gyermeket.

3. Ha a dadogás kifejlődését nem lehetett megakadályozni, vagy ha egészen hirtelenül, egyszerre jelentkezett a beszédhiba, akkor addig is, míg megfelelő kezelés alá kerül a gyermek, a következőket kötelesek a szülők és tanitók szemelőtt tartani :

a) Szeretetteljesen bátoritsák a gyermeket a beszédre és ne áruljanak el türelmetlenséget, ha valamit nem tud mindjárt kimondani.

b) Figyelmeztessék szüntelenül a gyermeket arra, hogy mielőtt beszélni kezd, előbb mindig nagy lélekzetet vegyen és a szó vagy mondat kezdésénél a magánhangzót jól kidomboritsa, egy kissé nyujtva mondja ki, s azután meg ne álljon a mondat végéig. Így : J**ó-----**napotkivánok! - K**é--------**rekszépenujtollat; **e------**zmárnemjó.

c) Ha csak módjában áll a szülőnek, ne küldje dadogó gyermekét az iskolába, hanem tanittassa magán úton. Mert a dadogó gyermek nem való a nyilvános iskolába.

d) Minthogy a dadogó akkor nem fél beszélni, ha más valakivel egyszerre beszél vagy ha az egész osztály karban felel vagy olvas, ne erőltesse a tanitó azt, hogy a dadogó iskolás gyermek az egész osztály előtt egyedül beszéljen, hanem mindig mással együtt beszéltesse.

e) Előzze meg a tanitó tapintatosan azt, hogy a gyermek beszédhibá-

”Cum ai pronunțat litera ”k” ?! Tu cum vorbești? De ce te-ai oprit la litera asta?” etc. Astfel de metode îl transformă irevocabil pe copil în bâlbâit.

3. Dacă nu se poate opri evoluția bâlbâielii, sau dacă aceasta a apărut subit, dintr-o dată, până când copilul va ajunge să fie tratat în mod corespunzător, părinții și învățătorii vor trebui să aibă în vedere următoarele :

a) Să încurajeze cu dragoste copilul să vorbească, și să nu-și trădeze nerăbdarea dacă nu poate pronunța ceva imediat.

b) În permanență să atragă atenția copilului, ca înainte de a începe să vorbească să inspire adânc și la începutul cuvântului sau propoziției să accentueze vocala, s-o pronunțe prelungit și apoi să nu se oprească rostind totul, până la sfârșitul propoziției. Astfel : B**u-----**năziuavădoresc! - V**ă-----**rogfrumosopeniță-nouă; **A------**stanumaiebună.

c) Dacă părintele are posibilitatea materială, să nu-și trimită copilul bâlbâit la școală, ci să învețe în particular. Copilul bâlbâit nu este pentru școala publică.

d) Bâlbâitului nu-i este frică să vorbească dacă vorbește împreună cu altcineva, dacă o clasă întreagă răspunde în cor, sau citește, învățătorul să nu-l oblige pe copilul bâlbâit să vorbească singur în fața întregii clase ci să-l pună să răspundă împreună cu alt elev.

e) Învățătorul să previnã cu delicatețe ca defectul de vorbire să fie cri-



https://biblioteca-digitala.ro

| | |
|---|---|
| ja nyilvános birálat vagy a tanulótársak gúnyjának tárgya legyen. Ezt tenni tartozik nemcsak mint tanító, hanem mint ember is. | ticat în public, sau să devină obiectul ironiei, batjocurii colegilor. A face acestea este obligat nu numai ca învățător ci și ca om. |

| | |
|---|---|
| CSENDES JAKAB KÖNYVNYOMDÁJA | EDITURA DE CĂRȚI CSENDES JAKAB |



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 7.
# ACTIVITĂŢILE LOGOPEDICE DIN TIMIŞOARA.

Prezenţa lui Roboz József la Timişoara nu a fost una „anonimă”, iar tipărirea cărţii prezentate în capitolul anterior, nu a fost doar o acţiune izolată. În cadrul Institutului de Surdomuţi erau profesori pe care Roboz i-a pregătit personal şi care, în acei ani, erau specialişti în vindecarea bâlbâiţilor. Directorul institutului, Karl Schäffer[56], era o persoană cu vederi largi şi care dorea să facă din Timişoara un mare centru al învăţământului de pedagogie terapeutică (special). În acest sens, avea în vedere înfinţarea unui învăţământ pentru orbi, a unuia pentru debilii mintali, dar şi a unor cursuri pentru vindecarea bâlbâiţilor. În anul 1897 institutul s-a mutat în propriul său sediu (fotografia nr. 15[57]) şi din acel moment avea suficient spaţiu pentru diferite activităţi specifice.

Prima acţiune a lui Schäffer a fost aceea de a face cursurile pentru bâlbâiţi în incinta Institutului de Surdomuţi şi în anul şcolar 1898-99 a amenajat o sală pentru bâlbâiţi[58]. Nu s-au păstrat informaţii despre activităţile desfăşurate în această sală şi nici despre modul în care erau recrutaţi bâlbâiţii cu care s-a lucrat. Însă, în mod cert sala nu a stat nefolosită. ***Aceasta este prima atestare documentară a unei activităţi logopedice în Timişoara.*** Este posibil ca Schäffer să nu fi fost mulţumit de rezultatele acestei prime experienţe logopedice şi, odată cu venirea lui Roboz, să se fi sfătuit cu el şi să ajungă la concluzia că totul trebuie organizat mult mai amplu, cu ajutorul Primăriei.

În nici un document nu s-a păstrat vreo informaţie despre implicarea lui Roboz în activităţile logopedice care s-au desfăşurat în Timişoara, însă în mod sigur Schäffer, în dorinţa sa de a-l proteja şi de a-i da o activitate care să nu-l obosească, i-a oferit posibilitatea de a-i sfătui şi de a-i dirija pe cei care s-au ocupat efectiv cu vindecarea bâlbâiţilor. În acest fel i s-a dat un statut de „magister” care i-a convenit foarte mult şi care avea avantajul că nu-l stresa deloc. Ceea ce ştim cu certitudine, şi cum vom vedea în continuare, este faptul că respectivele cursuri pentru vindecarea bâlbâiţilor au funcţionat la Timişoara atâta timp cât Schäffer şi Roboz au



https://biblioteca-digitala.ro

fost pe funcţiile lor. Dar să urmărim, în continuare, modul în care s-au ţinut aceste cursuri, chiar dacă nu vom mai întâlni numele lui Roboz. Vom şti însă că el s-a aflat permanent alături de eroii principali ai acestor activităţi recuperatorii.

Aşa cum am văzut în capitolul 3.1., în anul 1897 Ministerul Învăţământului şi Cultelor a emis Ordinul nr. 5640, prin care recomanda tuturor localităţilor să-şi înfiinţeze cursuri pentru vindecarea bâlbâiţilor. Acesta a fost completat în anul 1900 cu Ordinul ministerial nr. 16.716[59] care aducea mai multe precizări. Directorul Institutului de Surdomuţi din Timişoara, Karl Schäffer, a uzat de calitatea sa de consilier orăşenesc şi a insistat pentru aplicarea la Timişoara a prevederilor acestor ordine ministeriale.

Înainte de a lua o hotărîre, Consiliul Orăşenesc a cerut efectuarea unui recensământ în cadrul şcolilor din Timişoara, pentru a depista numărul elevilor cu defecte de vorbire[60]. În urma recensământului au rezultat **132 de elevi cu defecte de vorbire.** Dintre aceştia erau **43 cu bâlbâială cronică (dadogó), 30 cu bâlbâială accidentală (hebegö) şi 59 cu alte tipuri de defecte de vorbire.** În funcţie de şcolile din care proveneau aceşti elevi, **73 erau din şcolile medii şi 59 din şcolile elementare.**

***16. <u>Karl Schäffer</u>***

***Directorul Institutului de Surdomuţi din Timişoara.***

Consiliul Orăşenesc a analizat rezultatele recensământului în adunarea generală din luna iunie 1902 şi a adoptat Hotărârea nr. 9740[61], prin care preciza că va înfiinţa aceste cursuri începând cu anul şcolar 1902-3. Cursurile urmau să se subordoneze atât Consiliului Orăşenesc din Timişoara, cât şi Ministerului Învăţământului şi Cultelor, prin intremediul Consiliului Specialiştilor din Institutul Naţional de Pedagogie Terapeutică. Se stabilea o limită maximă de 12 elevi într-o clasă. Deoarece numărul celor cu defecte de vorbire era mare, rezulta că sunt necesare cursuri şi eventual clase paralele. Având în vedere că oraşul se întindea pe o suprafaţă mare, Consiliul Orăşenesc hotărăşte ca să deschidă două cursuri în cartiere diferite. Primul curs urma să se deschidă la Institutul de Surdomuţi (fotografia nr. 15) şi va fi sub supravegherea directorului Karl Schäffer, iar al doilea curs în cadrul Şcolii Elementare din cartierul Fabric (fotografia nr. 17), supravegheat de directorul acestei şcoli, Troszt István.



https://biblioteca-digitala.ro

Hotărârea mai prevedea că cei doi directori-supraveghetori ai cursurilor să desemneze câte un profesor (învăţător), absolvent cu diplomă a Cursului de Formare a Specialiştilor în Vindecarea Bâlbâiţilor. Aceştia urmau să primească un salariu de 300 koroane/curs, iar durata unui curs a fost stabilită la cinci luni. Cursurile urmau să se ţină după terminarea programului, zilnic între orele 16,30 şi 17,30. Atât salariul cadrelor didactice, cât şi celelalte cheltuieli, urmau a fi suportate de către Consiliul Orăşenesc.

***17. Şcoala Elementară din Timişoara – Cartierul Fabric.***
***Locul de desfăşurare a celui de al doilea Curs pentru Vindecarea Bâlbâiţilor.***

Estimările iniţiale au arătat că, de-a lungul unui an şcolar, cele două cursuri ar urma să coste oraşul 824 de koroane (600 koroane salariul celor doi profesori, plus celelalte cheltuieli). În cadrul aceleiaşi adunări generale s-a stabilit şi o taxă şcolară în valoare de 30 koroane/elev/curs. Cu un număr de 20 de elevi plătitori ar fi urmat să se strângă 600 de koroane, ceea ce ar face ca oraşul să suporte numai 224 de koroane/an.

Cum vindecarea acestor defecte se considera importantă pentru societate şi cum era posibil ca unii dintre elevi să provină din familii sărace, Consiliul Orăşenesc a alocat un fond tampon de 344 de koroane, -disponibil- în vederea acoperirii eventualelor scutiri de taxă şcolară pentru cei nevoiaşi.

Li se mai cerea celor doi directori-supraveghetori să întocmească, împreună cu profesorii desemnaţi pentru ţinerea cursurilor, un Regulament de Funcţionare al acestora.

Din motive pe care nu le cunoaştem, cursurile nu au început în anul şcolar 1902-3, aşa cum a fost planificat. La un an şi jumătate de la evenimentele de mai sus, are loc o altă adunare generală care reia problema vindecării bâlbâiţilor. Se adoptă Hotărârea nr. 26.865/decembrie 1903[62] care precizează următoarele:

1. ”Cursurile pentru Vindecarea Bâlbâiţilor” vor începe la 1 februarie 1904, vor avea o durată de 5 luni şi vor exista paralel în două şcoli diferite. Un curs se va ţine la Institutul de Surdomuţi, va fi supravegheat de



https://biblioteca-digitala.ro

directorul Karl Schäffer şi va fi ţinut de învăţătorul Stanczel János[63]. Acest curs este destinat elevilor proveniţi din şcolile medii. Al doilea curs, destinat elevilor proveniţi din şcolile elementare, se va ţine în localul Şcolii Elementare din cartierul Fabric, va fi supravegheat de directorul Troszt István[64] şi ţinut de învăţătorul Fucsek Sándor[65].

2. Cei doi directori-supraveghetori au renunţat la salariu, iar cei doi învăţători urmau să primească câte 250 (!!!) koroane/curs.

3. Salariile se vor ridica de la casieria oraşului.

4. Taxa şcolară este de 30 koroane/elev/curs. La propunerea directorului-supraveghetor, Consiliul Orăşenesc poate lua în considerare, individual, starea de sărăcie a unor familii. Pentru aceasta, poate să reducă taxa şcolară la 15 koroane/elev/curs, sau eventual să o suspende total.

5. Directorii-supraveghetori vor ţine o evidenţă strictă a numărului de elevi înscrişi şi a plăţilor făcute de familiile elevilor. Situaţiile vor fi înaintate la Consiliul Orăşenesc.

6. Banii adunaţi pentru cursuri se depun la casieria oraşului.

7. Directorii-supraveghetori vor ţine evidenţa cursanţilor, din care să reiasă datele personale ale acestora, în vederea completării corecte a dării de seamă, ce se va întocmi la sfârşitul cursului.

8. Orarul cursurilor este zilnic de la 16,30 la 17,30.

În acest fel, ***<u>ziua de 1 februarie 1904 marchează naşterea logopediei timişorene, iar învăţătorii STANCZEL JÁNOS la Institutul de Surdomuţi şi FUCSEK SÁNDOR la Şcoala Elementară din cartierul Fabric, sunt primii logopezi pe cere i-a avut oraşul de pe Bega.</u>***[66]

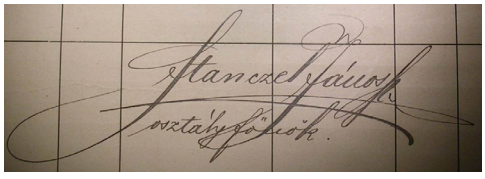

**Stanczel János**

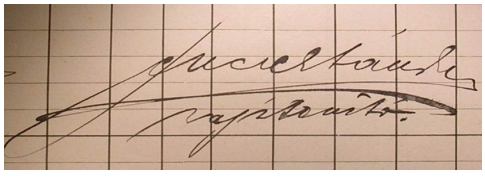

**Fucsek Sándor**

***18. <u>Semnăturile primilor logopezi timişoreni.</u>***[67]

***(nu s-au găsit fotografiile lor)***



https://biblioteca-digitala.ro

Cursul ţinut la Institutul de Surdomuţi a avut 10 elevi din şcolile medii timişorene. După cinci luni, 3 dintre ei au fost complet vindecaţi şi la 5 li s-au ameliorat defectele. La şcoala din Fabric s-au înscris 15 elevi din şcolile elementare. Dintre aceştia, 10 elevi s-au vindecat complet şi la 3 elevi li s-a ameliorat defectul[68].

Succesul primului an de existenţă a acestor cursuri i-a făcut pe toţi cei ce se ocupau de ele să privească cu speranţă în viitor. Cum posibilitatea corectării acestor defecte este mai mare la vârste fragede, Consiliul Orăşenesc a hotărât[69] ca pentru anul şcolar 1904-5 să se înfiinţeze trei cursuri pentru corectarea vorbirii. Acestea urmau să desfăşoare între 15 octombrie 1904 şi 15 martie 1905. La Institutul de Surdomuţi, pe lângă cursul ţinut de învăţătorul Stanczel János, cu elevii din şcolile medii, s-a înfiinţat un al doilea curs pentru elevii proveniţi din şcolile elementare, care aveau domiciliul în cartierele Josefin şi Elisabetin. Pentru acest al doilea curs, a fost desemnat învăţătorul Hertila Constantin. La aceste două cursuri s-au înscris 10 elevi din şcolile medii şi 10 elevi din şcolile elementare. În acelaşi timp, la Şcoala Elementară din cartierul Fabric s-a ţinut un curs pentru elevii proveniţi din şcolile elementare, care aveau domiciliul în cartierele Cetate şi Fabric. La acesta s-au înscris 15 elevi şi l-a ţinut acelaşi Fucsek Sándor.

Problema corectării defectelor de vorbire începuse să fie o preocupare a tuturor celor ce lucrau în învăţământ. Cum majoritatea nu erau specializaţi în acest domeniu, erau interesaţi să cunoască ce pot face în cazul în care au în clasă elevi cu astfel de probleme. Pentru a da acestora o mână de ajutor, învăţătorul Stanczel János, de la Institutul de Surdomuţi, a ţinut la 4 nov. 1905 o cuvântare, în cadrul şedinţei anuale a Uniunii Învăţătorilor din Banat. Tema cuvântării a fost: *„Ce poate face un învăţător ca să-i ajute pe bâlbâiţi şi pe cei cu alte defecte de* vorbire?”[70]. Se încerca astfel, generalizarea metodelor terapeutice în afara cursurilor special organizate.

În anul şcolar 1905-6 cele trei cursuri au continuat şi au fost ţinute de aceiaşi învăţători, ca şi în anul precedent. Au fost înscrişi, la Institutul de Surdomuţi 12 elevi din şcolile medii şi 16 din şcolile elementare, iar la Şcoala Elementară din Fabric, 15 elevi din şcolile elementare[71].

Vara anului 1906 înregistra încheierea celui de al treilea an şcolar în care s-au organizat cursuri pentru vindecarea defectelor de vorbire. Referitor la necesitatea acestora părerile erau împărţite. Karl Schäffer, entuziastul lor susţinător, nota cu mândrie că ele au devenit permanente[72]. Pe de altă parte, Consiliul Orăşenesc analizând activitatea, în luna mai 1906[73], atrăgea atenţia asupra faptului că elevii nu-şi plăteau taxele şcolare.



https://biblioteca-digitala.ro

Situaţia taxelor şcolare[74] era într-adevăr neplăcută. În anul şcolar 1904-5, taxele şcolare plătite s-au ridicat la valoarea de 200 de koroane (faţă de 1050 de koroane, cât ar fi fost necesar, dacă toţi cursanţii ar fi plătit), iar în anul şcolar 1905-6 s-au plătit 500 de koroane (faţă de 1290 de koroane cât ar fi trebuit). Considerând că numai salariile celor trei învăţători se ridicau la 750 de koroane/an şi la aceasta se adăugau cheltuielile legate de iluminat, rechizite, întreţinere, etc., Consiliul Orăşenesc a adoptat Hotărârea nr. 9479/1906[75] prin care stabilea că începând cu anul şcolar 1906-7 urma să-şi ia responsabilitatea doar pentru cursurile destinate elevilor proveniţi din şcolile elementare, iar cursul destinat elevilor proveniţi din şcolile medii urma să se deschidă numai dacă aceştia îşi plătesc taxele şcolare.

Aşa se face că, deşi s-au înscris 12 elevi din şcolile medii, datorită faptului că nu şi-au plătit taxele şcolare, cursul destinat lor nu a fost aprobat. A fost prima lovitură dată acestor cursuri.

Astfel, la 1 octombrie 1906 s-au deschis doar două cursuri[76], ambele destinate elevilor proveniţi din şcolile elementare. La Institutul de Surdomuţi învăţătorul Stanczel János primeşte 19 elevi, iar la Şcoala Elementară din cartierul Fabric învăţătorul Fucsek Sándor primeşte 15 elevi. Aceşti 34 de elevi ar fi trebuit să achite o taxă şcolară totală în valoare de 1020 de koroane, însă nu s-au încasat decât 300 de koroane.

Cu toate acestea, cele două cursuri s-a deschis şi în anul şcolar 1907-8[77], cu singura deosebire că la Institutul de Surdomuţi cursul nu a mai fost ţinut de Stanczel János. În locul său a venit un învăţător tânăr numit Hrivnák László, care a primit o grupă de 22 de elevi. În cartierul Fabric, Fucsek Sándor a primit o grupă formată din 18 elevi. A fost ultimul an în care aceste cursuri s-au putut desfăşura. Deschise cu întârziere, la 1 februarie 1908, ele s-au încheiat la 6 iunie 1908 printr-un examen condus de dr. Szamek György, directorul Liceului Piarist din Timişoara.

Cursurile pentru vindecarea bâlbâiţilor şi a altor defecte de vorbire s-au ţinut timp de cinci ani şcolari. Rezultatele obţinute se pot vedea în Tabelul nr. 3.

**Tabelul nr. 3.**[78]

| Anul şcolar | Locul de desfăşurare a cursului | Învăţător | Nivelul elevilor | Total înscrişi | din care: | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | | | vindecaţi | amelio-raţi | fără rezultat | părăsit cursul |
| 1903--1904 | Inst. Surdomuţi | Stanczel J. | M | 10 | 3 | 5 | ? | ? |
| | Şc.Elem.Fabric | Fucsek S. | E | 15 | 10 | 3 | ? | ? |



https://biblioteca-digitala.ro

| | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **1904--1905** | Inst. Surdomuţi | Stanczel J. | M | 10 | 4 | 2 | ? | ? |
| | Inst. Surdomuţi | Hertila C. | E | 10 | 3 | 3 | ? | ? |
| | Şc.Elem.Fabric | Fucsek S. | E | 15 | 8 | 3 | ? | ? |
| **1905--1906** | Inst. Surdomuţi | Stanczel J. | M | 12 | 4 | 6 | 1 | 1 |
| | Inst. Surdomuţi | Hertila C. | E | 16 | 5 | 3 | 4 | 4 |
| | Şc.Elem.Fabric | Fucsek S. | E | 15 | 10 | 5 | - | - |
| **1906--1907** | Inst. Surdomuţi | Stanczel J. | E | 19 | 5 | 8 | 4 | 2 |
| | Şc.Elem.Fabric | Fucsek S. | E | 15 | 6 | 6 | 2 | 1 |
| **1907--1908** | Inst Surdomuţi | Hrivnák S. | E | 22 | 3 | 6 | 4 | 9 |
| | Şc.Elem.Fabric | Fucsek S. | E | 18 | ? | ? | ? | ? |
| **T O T A L** | | | | **177** | **61** | **50** | **X** | **X** |

M – elevi proveniţi din şcolile medii.

E – elevi proveniţi din şcolile elementare

? - lipsa datelor

Cursul ţinut la Şcoala Elementară din Fabric a fost marcat de un absenteism major. Nici cursul ţinut, în acelaşi an, la Institutul de Surdomuţi nu se putea lăuda cu o prezenţă deosebită.

Conform datelor furnizate de Zádor Endre, directorul Institutului de Surdomuţi, începând cu anul 1906, s-a încercat şi în anul şcolar 1908-9 să se înfiinţeze un curs pentru vindecarea bâlbâiţilor însă, „cu toate eforturile şcolii (intrevenţii la directorii şcolilor din care proveneau copiii bâlbâiţi, sprijin cerut la Primărie), elevii nu s-au prezentat la cursuri decât rar şi în număr foarte mic". S-a replicat chiar că „acest curs nu este obligatoriu".

***La 15 octombrie 1908 Consiliul Orăşenesc*** a analizat situaţia acestor cursuri şi ***a adoptat Hotărârea nr. 26.487***[79], prin care stabilea că ***„începând din data de 2 noiembrie 1908, Cursurile pentru Vindecarea Bâlbâiţilor se închid definitiv".***

De la 1 februarie 1904 şi până la 2 noiembrie 1908 s-au scurs 4 ani şi 9 luni. Atât a durat activitatea logopedică din Timişoara acelor ani. Din punct de vedere strict statistic am putea concluziona că au avut o viaţă scurtă. Importanţa lor însă, rezidă dintr-un cu totul alt punct de vedere şi anume că aceste cursuri au înscris Timişoara ca al doilea oraş al României (după Arad în 1891) în care s-au organizat activităţi logopedice.



https://biblioteca-digitala.ro

Analizând motivele invocate pentru sistarea acestor cursuri, putem afirma că ele nu ne-au convins.

Iniţial s-a invocat latura financiară şi au fost acuzate familiile elevilor cursanţi că nu-şi plăteau taxele şcolare. Trebuie să recunoaştem că în această motivare a existat un sâmbure de adevăr. Din datele oferite de noi mai sus, am constatat că foarte puţini dintre elevi îşi onorau acestă obligaţie. Acesta a şi fost motivul pentru care, în anul 1906 s-a sistat cursul destinat elevilor proveniţi din şcolile medii. Însă, dacă vom pune cheltuielile pe care oraşul le făcea cu aceste cursuri, alături de cheltuielile făcute cu întregul învăţământ timişorean, vom ajunge la concluzia că primele reprezentau o valoare infimă şi deci nu constituiau o povară financiară imposibil de suportat.

Deosebit de importantă este problema frecvenţei elevilor la cursuri. Şi din acest punct de vedere, ne găsim în faţa unor întrebări la care cu greu vom putea găsi răspunsuri satisfăcătoare. În mod normal ne întrebăm : „de ce în primii ani a existat o prezenţă bună şi în ultimii ani, nu?”. Şi aici ne întoarcem, din nou, la incidentul din anul 1906 când, cursul destinat elevilor proveniţi din şcolile medii a fost desfiinţat în momentul în care erau înscrişi 12 cursanţi. Deci, în ciuda unei dorinţe certe de participare, cursul a fost suspendat pe motive financiare.

Raţionamentul care ar trebui să ne ajute să răspundem la aceste întrebări este influenţat de o mare suspiciune. Declinul cursului şi degradarea frecvenţei elevilor coincide cu momentul în care doi mari susţinători ai acestui curs nu au mai putut să se ocupe de soarta lui. Primul a fost Karl Schäffer, care s-a pensionat în anul 1906, iar al doilea a fost Roboz József, a cărui boală s-a agravat în septembrie 1906 şi a părăsit Timişoara pentru totdeauna. În acea toamnă s-a desfiinţat cursul pentru elevii proveniţi din şcolile medii. Să fie doar o coincidenţă? Un an mai târziu, un al treilea entuziast, Stanczel János primeşte însărcinarea de a se ocupa de o grupă de copii debili mintali şi este nevoit să părăsească cursurile pentru bâlbâiţi.

În acest moment al analizei îşi face loc o altă întrebare : „Oare cei care i-au înlocuit, pe aceşti trei sufletişti, au dat dovadă de acelaşi zel? Nu cumva s-au achitat de curs fără entuziasm, ca de o sarcină oarecare?”, sau poate ar fi mai aproape de adevăr remarca prin care am spune că, noii logopezi, în ciuda unei pregătiri de specialitate şi a unei dorinţe de afirmare erau de vârste fragede care nu le asigurau prestanţă în faţa familiilor cursanţilor şi nu dădeau dovadă nici de o experienţă suficientă.

Poate nu ar fi lipsit de interes dacă am lua în considerare şi mentalităţile populaţiei timişorene de la începutul secolului al XX-lea. Este



https://biblioteca-digitala.ro

posibil ca pentru mulţi indivizi, a urma un astfel de curs era sinonim cu a recunoaşte că ai un defect. Nu eşti un om normal. Poate că situaţia aceasta era destul de jenantă şi „glumele" celor din jur puteau duce la situaţii greu de acceptat.

Pe de altă parte, este posibil ca mulţi consilieri orăşeneşti să fi considerat că respectivele cursuri ar reprezenta o cheltuială inutilă, de vreme ce puteai să-ţi câştigi existenţa şi dacă erai bâlbâit.

Putem spune că cei care au iniţiat aceste cursuri şi s-au zbătut pentru menţinerea lor, pot fi consideraţi adevăraţi avangardişti ai epocii în care au trăit.

O analiză mai atentă merită şi cursul care s-a ţinut la Şcoala Elementară din cartierul Fabric. Absenteismul masiv al elevilor a început în toamna anului 1907 şi coincide cu pensionarea directorului-supraveghetor Troszt István. Acesta a fost o persoană cu vederi largi şi deosebit de receptivă la diferitele noutăţi ale epocii. În plus, era un bun prieten şi colaborator al lui Karl Schäffer. În acest fel ne putem explica de ce a susţinut cu atâta însufleţire cursurile pentru bâlbâiţi. Oare noul director al şcolii a mai susţinut aceste cursuri? Suntem tentaţi să credem că nu, deoarece un an mai târziu, în 1908, Fucsek Sándor unicul cadru calificat, pe care îl avea şcoala în domeniul vindecării bâlbâiţilor, s-a transferat la Şcoala Elementară din Elisabetin. Se pare că între noul director şi învăţătorul Fucsek au existat anumite fricţiuni. O altă explicaţie nu se întrevede. Fucsek Sándor era învăţător în această şcoală de la începutul anilor '90 ai secolului XIX, iar soţia sa era învăţătoare în aceeaşi şcoală din cartierul Fabric. Ce alt motiv putea să existe, astfel ca el să se transfere într-un alt cartier, departe de casă şi de familie? Fără un cadru specializat, care să fie permanent în şcoală, şi fără aportul directorului, Cursul pentru Vindecarea Bâlbâiţilor nu putea avea un viitor.

Poate că am exagerat cu speculaţiile. Corect ar fi să ne oprim aici şi să adoptăm o soluţie de compromis care să nu rănească pe nici una din părţile implicate. Am putea astfel încheia prin a spune că suspendarea Cursurilor pentru Vindecarea Bâlbâiţilor din Timişoara este rezultatul concentrat ai mai multor factori, atât obiectivi, cât şi subiectivi, existenţi în acea perioadă în societatea timişoreană. Nimic nu ne va putea face să trecem cu vederea aportul pe care Roboz József şi Karl Schäffer l-au avut şi fără de care activităţile logopedice din Timişoara începutului de secol XX, nu ar fi existat.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 8.
# DE LA EXTAZ, LA AGONIE.

În anul 1904 Roboz împlinea 40 de ani. În mod normal, la această vârstă un bărbat este în deplinătatea puterilor sale. În cazul său lucrurile stăteau cu totul altfel. A avut o perioadă de adevărat ***Paradis***, timp de cincisprezece ani, între 1884 şi 1899, când s-a perindat prin Arad, Budapesta şi Vác, perioadă în care s-a bucurat de recunoaştere şi glorie. Din 1899 vitregia soartei l-a obligat să se retragă la Timişoara pentru a-şi reface sănătatea şi a aşteptat în acest ***Purgatoriu*** vremuri mai favorabile care să-i redea „Paradisul pierdut". Din păcate, anul 1906 se apropia cu trecerea fiecărei zile, iar destinul său era implacabil şi îi pregătea o ultimă şi mare încercare, cea a ***Infernului***, care aşa cum ne-a încredinţat Dante Aligheri, are inscripţionat pe porţile sale o necruţătoare sentinţă:

***„Voi ce intraţi aici, lăsaţi orice speranţă!"***.

Suntem încredinţaţi să presupunem că Roboz aştepta cu speranţă apropierea anului 1906, an în care directorul Karl Schäffer, de la Institutul de Surdomuţi din Timişoara, urma să se pensioneze şi dorea cu înflăcărare să fie numit pe postul ce urma să devină vacant.

Pentru a înţelege mai bine ce s-a petrecut în lunile august – septembrie 1906, va trebui să facem întâi o mică paranteză şi să explicăm relaţia sa cu o altă persoană din sistemul învăţământului de pedagogie terapeutică. Aceasta se numea Zádor Endre, cel numit director la Timişoara pe postul sperat de Roboz.

## 8.1. ROBOZ JÓZSEF şi ZÁDOR ENDRE.

Zádor Endre a fost un bun specialist în învăţământul surdomuţilor, specializare obţinută, ca majoritatea colegilor săi, la Vác. Nu se cunosc datele sale biografice însă, apreciem că s-a născut aproximativ prin 1866[80]. Deci era cu puţin mai tânăr decât Roboz.

Prima întâlnire a lui Roboz cu Zádor a avut loc în anul 1895, când Roboz a devenit directorul Institutului de Surdomuţi din Vác, iar Zádor era învăţător în aceeaşi şcoală. Cu siguranţă, colaborarea lor nu a fost una dintre



https://biblioteca-digitala.ro

cele mai bune. Roboz a avut toată viaţa o personalitate vulcanică, colerică, care acţiona din instinct, fără să-şi cântărească prea mult acţiunile. Zádor, în schimb, era un om calm, aşezat, care îşi gândea amănunţit fiecare pas şi abia după aceea acţiona. Zádor nu a fost un savant, aşa cum l-am cunoscut pe Roboz. De pe urma lui nu a rămas nicio carte de specialitate. De asemenea, Zádor nu s-a ocupat de alte domenii ale pedagogiei terapeutice, ci a rămas cantonat în domeniul învăţământului pentru surdomuţi, unde s-a şi remarcat. Iată doar câteva diferenţe dintre cei doi, diferenţe care purtau în ele germenele unei potenţiale discordii.

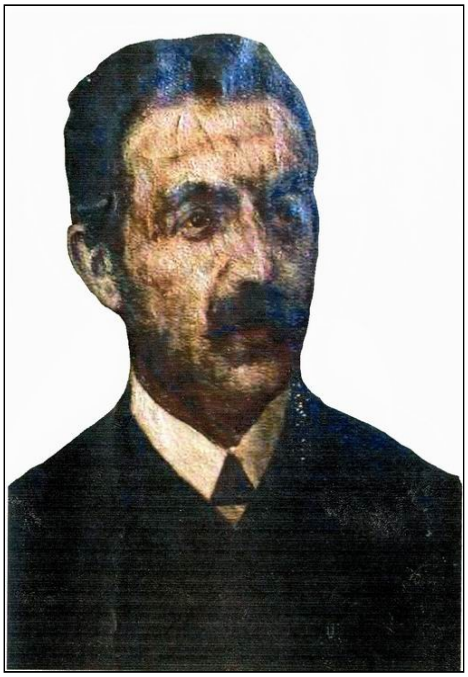

**ROBOZ JÓZSEF**

**ZÁDOR ENDRE**

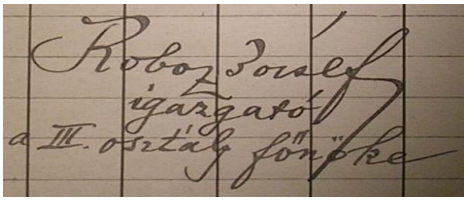

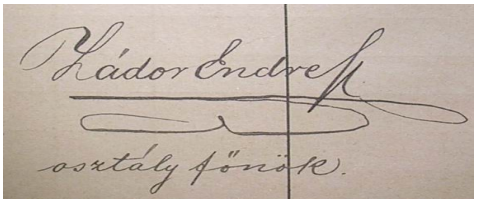

***19. <u>Alăturarea fotografiilor şi a semnăturilor lui Roboz József şi Zádor Endre.</u>***[81]

Nu dorim să ne erijăm în specialişti ai analizei fizionomiilor şi nici în analizarea grafologică, dar oricine priveşte fotografiile de mai sus poate



https://biblioteca-digitala.ro

să ajungă la anumite concluzii. Astfel, privirea semeaţă pe care Zádor o proiectează spre înălţime trădează o persoană orgolioasă care ţine la propria ei valoare şi care nu uită eventualele jigniri ce i s-ar aduce. Deşi privirea lui Roboz nu are aceeaşi mândră ascendenţă, ci mai degrabă ne indică o persoană iscoditoare şi dornică de cercetare, orgoliul lui Roboz apare din cu totul alte indicii. Dacă urmărim semnătura lui Roboz, vom observa că imediat sub nume este trecută funcţia *„igazgató”* (director) şi abia apoi apare funcţia reală *„a III osztály fönöke”*(dirigintele clasei a III-a). Chiar şi în introducerea cărţii publicate la Timişoara, am văzut că se recomanda ca „director al institutului de surdomuţi”. Deci la doi, trei ani de la venirea la Timişoara Roboz încă refuza să recunoască faptul că nu mai este director.

Dacă vom analiza comparativ cele două semnături vom vedea o diferenţă izbitoare. Zádor are un scris caligrafic, cu litere rotunde şi egale, iar înfloritura finală este elaborată şi atent studiată. Fiecare linie dovedeşte grija şi atenţia care au fost depuse pentru fiecare înclinaţie a peniţei. Toate acestea demonstrează o persoană calmă, un cercetător atent, un posesor a unei logici infailibile, dar în acelaşi timp şi posesorul unui caracter tenace.

Separat, semnătura lui Roboz ne apare chinuită, fiind rezultatul unei lupte pe care persoana a dus-o cu tocul şi cu hârtia. Literele nu sunt egale, ultimele litere ale primului nume coboară şi ies din alinierea normală. Cu toată dorinţa iniţială de a aşterne literele frumos şi egal, pe măsură ce sunt scrise, ele îşi pierd forma caligrafică şi devin tot mai chinuite şi tot mai deformate. Înfloritura de final se reduce la o singură linie oblică, ce se „prăbuşeşte” ca o stea căzătoare, fericită că totul s-a încheiat. Este semnătura unei persoane grăbite, fără răbdare şi care doreşte ca toate visele şi dorinţele să i se indeplinească fără întârziere. De fapt, tot ce am spus aici completează ceea ce ştiam deja despre Roboz. L-am urmărit antrenându-se în mai multe proiecte şi activităţi şi am admirat puterea sa de muncă, desfăşurată paralel în mai multe funcţii, fără să se plângă şi fără să dea greş, ba în plus, făurindu-şi noi proiecte şi având noi vise.

Aceste două persoane s-au întâlnit la Vác în anul 1895. Roboz era director şi Zádor învăţător. Amănunte despre încercarea lor de a colabora, nu s-au păstrat, dar întâmplările care au urmat ne demonstrează că între ei au apărut fricţiuni şi că la un moment dat nu s-au mai suportat.

Prima dovadă a acestor neînţelegeri a apărut la 1 mai 1897 când Roboz, director şi în acelaşi timp inspector ministerial, îl transferă pe Zádor Endre la Şcoala de Surdomuţi din Budapesta, pentru a înlocui pe unul din profesori care se pensiona[82]. Nu trebuie să analizăm greşit şi să credem că transferul, dintr-un orăşel de provincie, la o şcoală din capitală ar fi fost o promovare. Şcoala de Surdomuţi din Budapesta era înfiinţată de curând şi,



https://biblioteca-digitala.ro

la acea dată, făcea primii paşi spre afirmare.

Cu acest transfer lucrurile nu s-au terminat. Budapesta era prea aproape şi, probabil, Roboz se împiedeca mult prea des de Zádor. La 4 august 1897 Zádor a trebuit să se supună unui nou transfer. De data asta era trimis la Timişoara (Ordinul nr. 48.543/4.08.1897)[83], în schimbul învăţătorului Klis Lajos, deosebit de apreciat de Roboz şi care avea temperamentul asemănător cu a lui Roboz. Din acest motiv şi-l dorea la Vác. În urma acestei mutări Zádor a rămas la Timişoara doi ani şcolari, între 1897-99, mai exact, nu s-a putut întoarce la Vác decât atunci când Roboz a părăsit institutul. Culmea ironiei a fost că, în 1899 când Roboz s-a transferat la Timişoara, Zádor a fost unul din cei doi învăţători timişoreni care au revenit la Vác[84]. Deci, a făcut schimb cu Roboz.

Ajuns la Vác, Zádor şi-a continuat ascensiunea şi în anul 1903, aprecierea de care se bucura l-a pus în postura de a primi însărcinarea să înfiinţeze şi să organizeze o nouă şcoală de surdomuţi în oraşul Sopron[85]. În acest oraş, între 1903-6 a fost primul director al acestei Şcoli de Surdomuţi şi activitatea depusă de el s-a bucurat de o apreciere unanimă.

Acesta era Zádor Endre în anul 1906.

## 8.2. AUGUST – SEPTEMBRIE 1906.

Karl Schäffer a împlinit vârsta de 65 de ani în data de 12 mai 1906, deci în timpul vacanţei de vară trebuia rezolvată problema următorului director. Şi într-adevăr, înainte de a începe noul an şcolar Institutul de Surdomuţi din Timişoara a avut un nou director. La 29 august 1906, în baza Ordinului ministerial nr. 70.658, Zádor Endre era numit director[86].

Este greu de presupus ce a fost în sufletul lui Roboz. Poate prăbuşirea iluziei de a ajunge să conducă din nou un institut de surdomuţi ar fi fost mult mai uşor de suportat dacă era numită o persoană necunoscută. Însă, din motivele arătate mai sus, Zádor era omul pe care Roboz nu îl putea accepta sub nici o formă.

Psihicul său şi-a pierdut fragilul echilibru, nervii săi au cedat şi în mai puţin de două săptămâni era internat la Spitalul de Boli Nervoase din Cluj[87].

Iniţial, Ministerul Învăţământului şi Cultelor i-a acordat un concediu medical de trei luni. La consumarea acestora, concediul a fost prelungit până la sfârşitul anului şcolar. În septembrie 1907, când începea un nou an şcolar, nu se întrezăreau semne de însănătoşire. Din această cauză Roboz József a fost pensionat medical[88].



https://biblioteca-digitala.ro

## 8.3. „LUNG E DRUMUL CLUJULUI !”

Marele oraş transilvănean Cluj, este aşezat pe locul unui fost municipiu roman înfiinţat în anul 124 e.n. Plasarea sa la întretăierea unor importante artere comerciale, i-a favorizat o dezvoltare care l-a impus în faţa altor oraşe din Transilvania. Astfel, încă din anul 1405 Sigismund de Luxemburg l-a declarat „oraş liber”. În anul 1550 se înfiinţează prima tipografie, iar în 1581 iezuiţii pun bazele unui colegiu care, ulterior a devenit universitatea clujană de azi. În anul 1790 a fost decretat drept „capitală a Transilvaniei” şi chiar dacă, peste ani, acest titlu şi-a pierdut importanţa administrativă, în conştiinţa tuturor a rămas ca un centru cultural şi ştiinţific de primă clasă.

***20. CLUJUL.***

***Vedere asupra centrului.*** [89]

(***http://ro.wikipedia.org/wiki/Fişier:Cluj_la_1930_Vedere_Aeriana.jpg***)



https://biblioteca-digitala.ro

Din păcate, în septembrie 1906 Roboz nu se îndrepta spre Cluj atras de faima sa culturală. În perioada în care a fost inspector ministerial vizitase oraşul de mai multe ori, fiind obligat să inspecteze Institutul de Surdomuţi, înfiinţat aici din anul 1888. Acum însă, nu mai era aşteptat ca un mare specialist, ci ca un simplu bolnav, venit în speranţa unei eventuale însănătoşiri. Oare cum a fost acest drum? Cu ce inimă grea urmărea Roboz apropierea oraşului a cărui faimă nu mai putea să-l impresioneze, ci să-l îngrozească?

Oare din ce cauză SOARTA loveşte atât de necruţător pe acele persoane care au adus societăţii servicii nepreţuite? Fiecare popor dispune de o galerie de personalităţi, răpuse de boli necruţătoare la vârste care ar fi trebuit să fie în plinătatea forţelor lor creative.

Personal, găsesc că cel mai asemănător exemplu, cu soarta tragică de care s-a lovit Roboz, este cel al medicului Ignaz Semmelweiss[90]. Acesta, în anul 1846, în timp ce lucra la Spitalul General din Viena, a observat o mortalitate a pacienţilor de 13%. A impus obligativitatea ca tot personalul medical să se spele într-o soluţie pe bază de clor şi a redus mortalitatea la 2%. Încurajat de acest rezultat, a impus şi spălarea instrumentelor medicale într-o soluţie similară şi mortalitatea pacienţilor a scăzut sub 1%. Acest savant, care a rămas în istoria medicinei ca părintele acţiunilor antiseptice, a murit la 13 august 1865 în Spitalul de Boli Nervoase din Viena ca urmare a rănilor provocate de bătaia aplicată de către un supraveghetor.

De la tragedia medicului Ignaz Semmelweiss şi până la momentul internării lui Roboz József la Cluj trecuseră patru decenii. Oare cât a avansat terapia tulburărilor nervoase în aceşti ani? Istoria consemnează pe unii medici care încercau tratamente bazate pe hipnoză, însă aceştia erau desconsideraţi de marea majoritate a lumii medicale. Tot la Viena, medicul Sigmund Freud dezvolta, în acei ani, o nouă metodă terapeutică denumită „psihanaliză". Trebuiau, însă, să mai treacă ani mulţi până când psihanaliza urma să se perfecţioneze şi să se impună. Roboz însă, nu putea să aştepte.

Ne amintim că psihologul Roboz recomanda în cărţile sale *„utilizarea metodelor psihice"*, *„extirparea fricii pacienţilor", „câştigarea încrederii pacienţilor", „folosirea unui comportament plin de dragoste", „răbdare şi perseverenţă", „folosirea încurajărilor",* necesitatea *„trezirii încrederii în sine", „obişnuirea pacienţilor să se autocontroleze", „întărirea imunităţii faţă de ideile obsesive",* iar pentru a reuşi în obţinerea acestor scopuri, Roboz atrăgea atenţia ca *„să nu se folosească ameninţări", „să nu se aplice pedepse"* şi *„ să se folosească dragostea şi blândeţea"*.

Toate acestea ne arată o persoană pătrunsă de un puternic umanism,



https://biblioteca-digitala.ro

care radia de blândeţe şi dragoste. Şi această mentalitate conciliantă şi mângâietoare a fost obligată să se supună durelor metode care se utilizau în aceste ospicii în urmă cu peste un secol. Supunerea aceasta nu a fost temporară ci a durat nouăsprezece luni. Au fost nouăsprezece luni în care Roboz a fost obligat să-şi urce propria Golgotă şi cu fiecare pas făcut îşi pierdea, tot mai mult, speranţa, iar deznădejdea lui creştea continuu. Oare, ce era în sufletul său? Este greu să ne imaginăm această imensă deznădejde, a unui om care toată viaţa sa s-a luptat pentru alinarea celor năpăstuiţi de soartă şi care trebuia să suporte brutalităţi pe care nu le-a acceptat niciodată. Oare, de câte ori a ridicat Roboz ochii spre cer căutând o urmă de speranţă, sau încurajare divină?

Fără să vrem, deznădejdea pe care o bănuim în sufletul lui Roboz ne face să o comparăm cu alta, mult mai celebră, cea a poetului american Edgar Allan Poe, care îşi concretiza sentimentele depresive în versurile[91]:

***„Tu, profet cu neagră pană, vraci, oracol, sau satană,***

***Sol al Beznei sau Gheenei, dacă eşti iscoditor,***

***În noroasa mea ruină, lângă-un ţărm fără lumină,***

***Unde spaima e regină – spune-mi, spune-mi te implor,***

***Este-n Galaad – găsi-voi un balsam alinător?”***

Şi asemenea corbului din poezia sus amintită, Soarta necruţătoare îi dădea lui Roboz sentinţa rece, seacă şi de neînlăturat:

***„NICIODATĂ ! NEVERMOR!”***

Şi într-adevăr, pentru Roboz nu a mai existat nici „un balsam alinător”. La 7 aprilie 1908 totul s-a încheiat. Ochii săi s-au închis pentru totdeauna[92].

La Institutul de Surdomuţi din Timişoara vestea ajunge doar în data de 9 aprilie şi singurul lucru care se mai putea face era de a trimite o telegramă de condoleanţe familiei. În anuarul institutului, pe anul şcolar 1907-8, la pagina 7, apare o simplă informaţie de două rânduri.

Mult mai generoşi, profesorii Institutului de Surdomuţi din Arad au introdus în anuarul anului şcolar 1907-8, paginile 4-5, un amplu necrolog, din care spicuim:

*„.....*

*Tânăr, la 44 de ani, Roboz a avut o moarte prematură şi tragică la Cluj, unde căuta vindecarea unei boli de nervi, însă nu a găsit. El nu a făcut*



https://biblioteca-digitala.ro

*parte doar din istoria institutului nostru, ci a lăsat în urma lui realizări importante în problemele învăţământului de pedagogie terapeutică din ţară.*
*.....*
*Astăzi este încă prematur de a scrie despre el înainte ca istoria să-l aşeze la locul care i se cuvine. .....*
*Cronicarul poate avea un punct de vedere propriu, individual şi acest eveniment tragic poate să ducă la o tratare părtinitoare, cauzată de emoţie. Orice istorie, aşa şi a lui Roboz, aduce întâmplări şi păreri despre el. Aceasta îi defineşte personalitatea. Ne stau la dispoziţie specialitatea în care a lucrat, relaţiile pe care le-a avut cu străinătatea şi munca pe care a desfăşurat-o. A fost un bărbat agil. A fost un bărbat valoros, cu bune însuşiri şi care, în mod natural, avea o slăbiciune internă.*

*Odihnească-se în pace!"*

Ziarele arădene, care în primăvara anului 1885 anunţau „înfăptuirea unui lucru ce nu s-a mai auzit", acela că „un învăţător i-a învătat pe surdomuţi să vorbească cu viu grai", nu au făcut nici o referire la dispariţia lui Roboz. Nici în cele timişorene nu găsim nici o menţiune.

Încet, încet, viaţa mergea înainte, şi în acest timp Roboz József îşi doarme somnul de veci în cimitirul evreiesc din Cluj.



https://biblioteca-digitala.ro

# Capitolul 9.
# „TRECUT-AU ANII”

Am parcurs, împreună cu dumneavoastră, viaţa plină de suişuri şi coborâşuri pe care a avut-o Roboz József. Nu putem avea pretenţia că acest subiect a fost epuizat. Biografia prezentată în această carte are o serie de lipsuri. Aşa cum am arătat în primul capitol, despre primii douăzeci de ani din viaţa sa nu am găsit informaţii. De asemenea, nu cunoaştem nimic despre familia sa. Nu ştim nimic despre soţia sa şi despre eventualii copii. În cartea tipărită la Timişoara, Roboz menţionează despre existenţa unei fiice. A fost oare singurul copil? Din documentele care ne-au stat la dispoziţie acestea au fost singurele informaţii pe care le-am găsit. Este posibil ca în anumite arhive să se găsească alte documente care conţin mai multe date şi care ar putea să fie publicate în viitor.

Nici prezentarea operei sale scrise, nu a fost completă. Cartea de faţă, aşa cum se arată în titlu, şi-a propus să prezinte „prima carte de logopedie tipărită în România” şi pentru a face acest lucru, am considerat necesar să analizăm pe larg şi celelalte cărţi, scrise de Roboz, în acelaşi domeniu. Am făcut-o în măsura în care am reuşit să le găsim. Restul cărţilor scrise pentru învăţământul surzilor, orbilor, sau a debililor mintali au fost doar amintite, dar nu s-a scris nimic despre conţinutul lor. Dacă cineva va dori să scrie o lucrare completă despre Roboz, va trebui să umple toate aceste goluri, pe care lucrarea de faţă le-a lăsat.

Se cuvine acum să ne întrebăm, ce soartă a avut opera sa? Şi nu ne referim doar la opera scrisă, ci la acea construcţie instituţională pe care Roboz, împreună cu alţi colegi, au realizat-o pe tărâmul învăţământului de pedagogie terapeutică (specială). Oare această operă a fost continuată, sau toate realizările sale au căzut în ruină? Pentru a răspunde corect la aceste întrebări, se cuvine să luăm pe rând domeniile de care s-a ocupat.

Primul domeniu pe care îl vom trata este cel al logopediei şi pe care Roboz l-a numit „cursurile pentru vindecarea bâlbâiţilor”. În anul 1899, când Roboz a părăsit institutul din Vác plecând la Timişoara, aceste cursuri au fost părăsite, nemaiavând cine să se ocupe de ele. Intenţia Ministerului



https://biblioteca-digitala.ro

Învăţământului şi Cultelor a fost de a păstra şi dezvolta acest domeniu şi această intenţie s-a concretizat prin numirea profesorului universitar dr. Sarbó Artur în locul lui Roboz şi prin emiterea Ordinului ministerial nr. 16.716/9 martie 1900[93] care preciza modul de calificare a cadrelor didactice în domeniul tratării defectelor de vorbire, dar şi modul de înfiinţare, în diferite localităţi, a cursurilor practice de tratare a celor ce au aceste defecte. Ne amintim că, în anul 1896 apăruse Ordinul nr. 5630, iar în anul 1897 Ordinul nr. 5640 (vezi cap. 3.1.). Am precizat atunci că acestea reprezentau ordine provizorii care trebuiau puse în aplicare mai mulţi ani şi abia după ce erau verificate şi completate puteau constitui baza unui ordin definitiv. Ordinul nr. 16.716/1900 constituia exact forma definitivă a modului în care această formă de învăţământ trebuia să se desfăşoare şi putem spune că el păstra nealterată viziunea lui Roboz în acest domeniu. Aceste măsuri nu erau suficiente. O serie de măsuri administrative şi legislative trebuiau luate pentru-ca tratarea defectelor de vorbire să nu regreseze.

Au mai trecut încă doi ani şi la 14 aprilie 1902, Ministerul Învăţământului şi Cultelor a emis un nou Ordin cu nr. 24.386[94] şi care se referea la reînfinţarea cursurilor de calificare în domeniul tratării celor care suferă de bâlbâială sau alte defecte de vorbire.

Un an mai târziu, mai exact la 30 martie 1903, acelaşi minister emite Ordinul nr. 20.972[95] care preciza că profesorul universitar Sarbó Artur este numit conducător al cursurilor pentru vindecarea bâlbâiţilor şi i se aprobă înfiinţarea unui Institut de Formare a Profesorilor în acest domeniu.

Dr. Sarbó Artur a condus cu pricepere domeniul tratării defectelor de vorbire până în anul 1918[96]. Din iniţiativa sa, în anul 1909 s-a tipărit ediţia a doua a cărţii lui Roboz „Metodici de vorbire şi exerciţii de citire pentru copiii bâlbâiţi”, care la acea dată constituia manualul de bază al orcărui logoped.

Putem spune că acest domeniu terapeutic, căruia i-a pus bazele Roboz, era pe un drum bun, fiind dirijat de oameni competenţi şi fiind susţinut de guvern. Începând cu Roboz şi continuând până în zilele noastre, la conducerea centrală a acestui departament s-a aflat în permanenţă câte o persoană de specialitate. Ca o paranteză, unul din conducătorii de mai târziu a logopediei maghiare, între anii 1925 şi 1942, a fost o persoană originală din Banat. Acesta s-a numit Sulyomi-Schulmann Adolf şi s-a născut la Oraviţa la 22 decembrie 1883[97].

Următoarele funcţii ocupate de Roboz au fost acelea de inspector ministerial pentru învăţământul surdomuţilor şi cea de director al Institutului de Surdomuţi din Vác. Am văzut că, aşa cum se stabilea în legislaţia apărută



https://biblioteca-digitala.ro

cu ocazia reformei din 1898, funcţiile de inspectori ministeriali erau ocupate de directorii celor mai importante institute din învăţământul de pedagogie terapeutică. În domeniul învăţământului pentru surdomuţi, inspectorii permanenţi erau directorii institutelor de profil din Vác şi Budapesta. În anul şcolar 1898-9, când Roboz a fost bolnav un timp îndelungat, a fost înlocuit de adjunctul său Klis Lajos[98]. Acesta a condus atât Institutul de surdomuţi din Vác, Institutul pentru Formarea (Calificarea) Învăţătorilor în Pedagogia Terapeutică din Vác, dar l-a înlocuit şi în cadrul „Comisiei permanente a Consiliului Naţional de Pedagogie Terapeutică", unde a exercitat şi funcţia de secretar. Începând cu anul şcolar 1899-1900 toate acestea au fost preluate de noul director al Institutului de Surdomuţi din Vác, Borbély Sándor, în baza Ordinului ministerial nr.34.389/6 iulie 1899[99]. Este interesant că aceşti doi înlocuitori erau originari din Ardeal. Klis Lajos se născuse la Aiud, iar Borbély Sándor în localitatea Moldoveneşti din judeţul Cluj[100].

Un domeniu important al realizărilor lui Roboz îl reprezintă opera sa scrisă. Roboz a scris patrusprezece cărţi destinate spre patru domenii ale învăţământului pentru deficienţi (şapte pentru surdomuţi, cinci pentru bâlbâiţi, una pentru orbi şi una pentru debili mintali). Ne mai amintim că prin anii '90 din secolul XIX, candidaţilor la Cursurile de Formare în Pedagogia Terapeutică li se cerea, ca o condiţie obligatorie, să cunoască limba germană, pentru a putea să utilizeze literatura de specialitate. Ca urmare a măsurilor luate de reforma începută în anul 1898, reformă care l-a avut printre artizani şi pe Roboz, numărul cărţilor de specialitate a crescut în aşa măsură încât prin anii 1910-1914 această condiţie nu mai era necesară. Bibliografia autohtonă ajunsese la un nivel, calitativ şi cantitativ, atât de mare încât acoperea necesităţile de informare şi studiu care erau necesare calificării în acest domeniu.

Nu putem încheia această succintă trecere în revistă, fără a aminti şi de revista de specialitate, Magyar Gyógypaedagogia, înfiinţată de Roboz în anul 1898. După primul an de apariţie, datorită îmbolnăvirii lui Roboz apariţia ei a încetat. Din iniţiativa ministerului, redactarea revistei a fost reluată în anul 1908. Din acel moment şi până în zilele noastre, apariţia revistei nu a mai fost întreruptă decât de cele două războaie mondiale. Diferite colective de redacţie au continuat această muncă şi au oferit specialiştilor din ţară o platformă competentă în care s-au prezentat şi dezbătut cele mai importante probleme ale educării deficienţilor.

Iată deci că munca lui Roboz nu a fost zadarnică. Acţionând, alături de alţi colegi, au format împreună un nucleu care a reuşit să desăvârşească un sistem performant de învăţământ pentru deficienţi.

Din păcate, Roboz nu a mai reuşit să vadă aceste rezultate, pe care



https://biblioteca-digitala.ro

le-a dorit şi pentru care a muncit cu dăruire. Sau poate aşa credem noi. Ar fi frumos ca, de undeva din stele el să se fi putut bucura de performanţele unui sistem educaţional care a reuşit să se reformeze şi modernizeze în permanenţă, oferind deficienţilor speranţa unei integrări eficiente în societate. Ar fi o mângâiere sufletească pe care Roboz József ar merita-o cu prisosinţă.

Editarea unui număr mare de cărţi în toate domeniile învăţământului pentru deficienţi, a avut şi un rezultat secundar şi care, din punct de vedere nostalgic, ne face să ne întristăm. Vechile cărţi scrise de Roboz au fost înlocuite treptat de altele noi. Încet, încet, numele său a început să fie tot mai rar amintit şi curând risca să fie uitat cu desăvârşire. Apariţia internetului a adus un suflu nou în toate domeniile. Au apărut site-uri diferite într-o mulţime de domenii şi în acest fel, istoria învăţământului special şi-a găsit o modalitate comodă de a renaşte. Numele multor pionieri ai acestui domeniu au reapărut. Au fost prezentaţi şi li s-au lăudat meritele. Roboz József este unul dintre ei şi se bucură de o prezentare elogioasă în foarte multe materiale realizate în Ungaria.

În literatura română numele lui Roboz a apărut extrem de rar, iar operele lui au fost utilizate ca sursă bibliografică, doar o singură dată. În anul 1924 se edita la Institutul de arte grafice „Ardealul" din Cluj cartea „Elemente de Ortofonie" şi care era o adaptare românească a cărţii belgianului A. Herlin. Autorul cărţii era Dr. Gheorghe Crăiniceanu[101], inspector al institutelor medico-pedagogice din Ardeal şi Banat. Printre cărţile care au slujit ca „bibliografie" sunt amintite şi două dintre cărţile lui Roboz : „Metodici de vorbire şi exerciţii de citire pentru copiii bâlbâiţi" (1896) şi „Ce este bâlbâiala şi cum poate fi ajutată?" (1900). În rest, bariera lingvistică a îngreunat utilizarea cărţilor sale de către alţi autori români din acest domeniu.

Aşa cum am văzut în această carte, bogata activitate depusă de Roboz a binecuvântat şi localităţile noastre Arad şi Timişoara. Pentru aceasta ar fi nedrept, ca acum, în secolul XXI, să nu îi recunoaştem meritele. Considerăm că societatea românească ar trebui să fie suficient de matură pentru a accepta realităţile istorice petrecute în provinciile care au fost, un timp mai lung sau mai scurt, sub o influenţă străină şi care, din acest motiv, au avut o evoluţie diferită dar, în acelaşi timp, deosebit de fructuoasă.



https://biblioteca-digitala.ro

# ÖSSZEFOGLALÓ.

Már a cím „Az első logopédiai (beszédjavitó) könyv amit Romániaban, Temesváron 1900-ban nyomtattak” elég sok információval szolgál a tartalmára vonatkozólag. 1900-ban nyomtatták és jelent meg Temesváron, magyar nyelven egy 32 oldalas könyv, melynek cime: „Mi a dadogás és hogyan lehet rajta segiteni?”

Ez volt az első logopé diával foglalkozó könyv, mely a mai Románia területén jelent meg. Az eltelt több mint szaz év itt is kimutatta vasfogát, az esemény teljesen feledésbe merült.

E könyv célja az, hogy emlékeztesse az érdeklődő olvasót erre a pedagógiai és kiadói premierre.

Mivel a könyv 1900-ban jelent meg, megkeresése és rátalálása sok időbe tellet, úgy gondoltam, hogy ebben a munkámban párhuzamosan jelentetem meg az eredeti magyar szöveget és annak megfelelő román fordiását. (1-6 fejezet).

A könyv két részből tevődött össze. Az első rész feleletet adott arra, hogy „Mi a dadogás?” Az érdekeltek megismerhették a dadogás külömböző formáit, akiket a szerző munkássága során megismert és kezelt. A példák és a hozzájuk fűzött magyarázatok megértették az olvasóval, hogy miben külömbözika dadogás a többi beszédhibától.

A második rész „Hogyan segithetünk azokon akik ettől a beszédhibától szenvednek?” részletes magyarázatot és feleletet kapott erre a kérdésre.

A szerző e könyvet egy széles olvasóközönségnek szánta, akiknek családjában, rokonságában, ismerősei között dadogással küzködök találhatók. Illetékes megoldásokat javasolt azzal kapcsolatban hogy hogyan foglalkozzanak a dadogóval, hogy annak meglegyenek a gyógyulási esélyei. Megmagyarázta, hogy kihez folyamodjanak illetékes segitségért, gyakorlati tanácsokat adott azzal kapcsolatban, hogy hogyan viselkedjenek és hogyan beszéljenek a dadogóhoz, a dadogóval.

Ennek a könyvnek a szerzője Roboz József volt. Az emlitett könyv



https://biblioteca-digitala.ro

megjelenésének idején (1900-ban) tanára volt a Temesvári Siketnéma Intézetnek.

A kíváncsi olvasó felteheti a kérdést, hogy tulajdonképpen ki is volt ő, egy dilettáns iró vagy egy ismert és elismert szakember ebben a témában.

Hogy kielégitsem az olvasó kiváncsiságát és feleletet adjak a jogos kérdésre, a könyvemben bemutattam Roboz József életét és munkásságát 1900-ig (1-5 fej.) és az utána következő időszakot (7-8 fej.). Ily módon az olvasó megismerheti a zsidó származású tanitó életét és tevékenységét, születésétől- Dunapataj – haláláig Kolozsvár. Bemutattam működését, tanári tevékenységét amit Aradon, Budapesten, Vácott és Temesváron végzett, milyen tisztségeket töltött be, milyen jelentékeny és figyelemre méltó tevékenységet filytatott a gyógypedagógiában, óhaját, erőfeszitéseit és eredményeit, újitásait és átszervezését ezen a területen.

Roboz József volt az aki központositotta a nemzeti logopédiai rendszert, amit törvényesen hitelesitett, kialakitótt egy logopédusokat képző intézetet, melybe az ország bármely részéről jelentkezhettek, helyi tanfolyamokat szervezett, amelyekben a beszethibásokat kezelték.

A siketnémák oktatásában is maradandót alkotott. Aradon megalapitotta, az egyik legrégibb siketnéma intézetet az országból, melyet 9 évig irányitott. Minisztériumi tanfelügyelő volt a siket iskolák felett és igazgatója az ország legnagyobb siketnéma intézetének Vácott. Itt foglalkozott és oktatta a tanárokat az intézetek számára.

1886 és 1900 között Roboz József 14 könyvet irt és jelentetett meg a fogyatékosokkal foglalkozó intézeteknek és tanároknak.

Hét könyvet irt a siketnémák, öt könyvet a beszédhibások, egyet a vakok és egyet a gyengeelméjüek tanitására, oktatására.

Korán bekövetkezett haláláig (44 évesen) hátrahagyott egy terjedelmes irott tudományos munkásságot, megalapitotta a jogi kereteket amelyek szerint a fogyatekosok oktatása vezethető és irányitható és egy olyan iskolai rendszert amely felvehette a versenyt bármely európai intézmennyel.

Temesvári és aradi tevékenysége és munkássága áldásos volt mindkét város számára, több mint 100 év után is megérdemli hálánkat és elismerésünket.



https://biblioteca-digitala.ro

# ZUSAMMENFASSUNG.

Der Titel “Das erste Sprachheilbuch von Rumänien wurde in Temeswar -jahr 1900- gedruckt“ bietet uns von Anfang an eine ausreichende Information über den Inhalt dieses Buches. Im Jahre 1900 wurde tatsächlich in Timişoara ein Buch in ungarischer Sprache mit nur 32 Seiten gedruckt, welches in Übersetzung “Was ist das Stottern und wie kann geholfen werden” hieß.

Es ist das erste Buch mit logopädischen Inhalt welches in Rumänien gedruckt wurde.

Dieses Buch will die Erinnerung an diese Darstellung beleben.

Aus dem Grund dass das Buch welches im Jahre 1900 gedruckt wurde heute nur noch sehr schwer zu finden ist, wurde sein ganzes Inhalt sowohl in ungarischer als auch in rumänischer Sprache in dieser Veröffentlichung präsentiert (siehe Kapitel 6).

Wie der Leser sehen kann, hat das Buch zwei Teile. Das erste Teil bietet uns eine Antwort auf die Frage “Was ist das Stottern?” und ein paar Beispiele von Stotterern die der Autor während seiner Tätigkeit kennengelernt hat. Durch die Erklärungen aus diesem Teil kann der Leser jetzt zwischen dem Stottern und den anderen Sprachstörungen unterscheiden.

Das zweite Teil beschäftigt sich mit der Erklärung der Antworten auf eine andere Frage, und zwar “Wie kann man den Menschen helfen welche eine Sprachstörung haben?”. Das Buch wendet sich an diejenigen



https://biblioteca-digitala.ro

welche im Familien- oder Bekanntenkreis Stoterrer haben, denn dieses Buch bietet kompetente Lösungen welche angewendet die Chance erhöhen dass die Personen mit diesen Sprachstörungen geheilt werden können.

Der Autor dieses alten Buches über die Sprache heißt Roboz Jozsef, der im Jahre 1900 Professor am Taubstummen-Institut in Timisoara war. Man könnte ein paar Fragen stellen: Wer ist Roboz Jozsef? War er ein Spezialist auf dem Gebiet oder ein Diletant?

Im vorliegenden Buch wird das Leben und die Tätigkeit von Roboz Jozsef vorgestellt, sowohl die Zeitspanne vor 1900 (in den Kapiteln 1-5) als auch die Zeitspanne nach diesem Jahr (in den Kapiteln 7-8). Auf diese Weise kann der Leser das Leben des israelitischen Professors verfolgen, aus dem Augenblick seiner Geburt in Dunapataj – Ungarn bis zu seinem vorzeitigen Tod in der siebenbürgischen Stadt Cluj. Wir erfahren welche Aufgaben er gehabt hat und dass er in Arad, Budapest, Vac als auch in Timisoara gearbeitet hat.

Roboz Jozsef war derjenige welcher ein nationales System der Rede in Kraft gesetzt hat, und welches er mit einer entsprechenden Gesetzgebung, einem Trainingssystem für Rede-Spezialisten und der Möglichkeit der Eröffnung im ganzen Land von Kursen für die Behandlung der Sprachstörungen, ausgestattet hat.

Die Ausbildung für Taubstumme war ein weiteres Gebiet in welchem Roboz Jozsef großes geleistet hat. Er hat eine der ältesten Schulen für Taubstumme in Arad gegründet, und sie neun Jahre lang geleitet. Er war auch noch ministerieller Inspektor für die Gehörlosenbildung und Direktor des größten Fachinstituts in Ungarn, und zwar in Vac.

Zwischen 1886-1900 schrieb und veröffentlichte Roboz Jozsef vierzehn Bücher für die Bildung von Personen mit verschiedenen Störungen. Sieben davon waren für die Erziehung der Taubstummen, fünf



https://biblioteca-digitala.ro

für die Heilung der Stotterer, eine für die Erziehung der Blinden und eine für die geistig Behinderten.

Roboz Jozsef war 44 Jahre alt als er starb, jedoch hat er umfangreiche Arbeiten und ein Rechtssystem nach dem sich die Sonderschulen entwickeln können hinterlassen.

Aus dem Grund dass seine Anwesenheit und seine Leistungen Arad und Timisoara gesegnet haben, ist es richtig dass wir nach mehr als ein Jahrhundert dankbar sind.



https://biblioteca-digitala.ro

# SUMMARY.

The title „The first book about speech therapy printed in Romania – Timisoara 1900-" offers from the very beginning sufficiently complete information on the content of this book. Indeed, a book was printed in the Hungarian language in Timisoara in 1900 – just 32 pages – which, translated, was called **„What is stuttering and how can it be helped?"**

It was the first book with a logopedic content printed on the territory of Romania, but as time went on this event was totally forgotten.

My book aims to restore the memory of those interested in the first editorial.

Because the speech book printed in 1900 is now very hard to find, its text is presented in full in this paper, both the original version, in Hungarian, and the Romanian translation (see Chapter 6).

As readers can see, the book comprises two distinct parts. In the first part we are responded to the question : *„What is stuttering?"*, and those interested wer e given a series of examples of stutter, which the author had known throughouthis work. Explanations received, along with these examples, helped those who read the text of the book to understand what makes stuttering different from other speech impediments.

The second part of the book deals with explaining the answers to another question : *„How can we help those who suffer from this speech impediment?"*. Intended for the large public, the original book addressed to people who had relatives or acquaintances who suffered from stammering, and competent solutions were offered on how to do it, for such persons to have a chance to be cured. They were told who they should turn for help, and were advised how to behave and how to talk to stutter people.

The author of this old book was **Roboz Jozsef.** In 1900 he was a teacher at The Deaf-Mute Institute in Timisoara.

Logically, the following questions could raise : Who was Roboz Jozsef, the author of this book? Was he a sort of dilettante, who surprised himself writing a book or was he a real specialist?

To satisfy this curiosity, I presented in the book Roboz Jozsef's life



https://biblioteca-digitala.ro

and work, both before 1900 (Chapters 1-5) and after that year (Chapters 7-8). Thus, readers can find out about the life of this Israelite origin teacher since the moment of his birth, in the village of Dunapataj – Hungary, until his premature and unjust death, in the Transylvanian town of Cluj. The work that he has made in Arad, Budapest, Vac and Timisoara is presented here, too. We also find out the positions he had and how he remarked himself in the fildof impaired people's education, for whom he has made great efforts, carrying with him the desire to reform and modernize the special education system.

Roboz Jozsef was the one who has developed a national speech / logopedic system, which he equipped with the appropriate legislation, with a training system for specialists, and opportunities for opening of local treatment courses throughout the country, for those with speech impairments.

Education for the deaf and mute people was another area in which Roboz Jozsef remarked himself. He founded one of the oldest schools for the deaf-mute in Arad; he led it for nine years. He was the inspector of the ministry for deaf education and the director of the largest institute of this kind in Hungary, that of Vac. He was also interested in training school teachersfor the deaf-mute, leading the institute in the field which had that task.

Between 1886-1900, Roboz Jozsef wrote and published fourteen books dedicated to impaired people education. Seven of these books were dedicated to education for the deaf-mutes, five focused on stuttering (speech) cure, one of them was dedicated to the blind's interests and benefits and one to the mentally disturbed people.

At the age of 44, when he died, Roboz Jozsef left behind an extensive written work, a legal system, which helped special education rule and develop effectively, and an institution-building that could have compared itself to any famous building from any prestigious European country.

Due to his presence and achievement, Roboz Jozsef blessed the localities Arad and Timisoara. After more than a century, we ought to be grateful to him.



https://biblioteca-digitala.ro

# NOTE EXPLICATIVE.

Pentru a urmări cu uşurinţă explicaţiile de mai jos, am folosit numerele de ordine ale lucrărilor bibliografice (vezi capitolul „Bibliografie"). În cazul în care s-a utilizat doar numărul lucrării, înseamnă că a fost consultată toată lucrarea. Dacă informaţia se află la o anumită pagină, numărul lucrării a fost însoţit de indicarea paginii şi totul a fost aşezat între paranteze drepte. Pentru anumite colecţii s-a menţionat şi numărul revistei sau anul în care a apărut.

## Capitolul 1.

**1.** Datele despre localitatea Dunapataj din Ungaria au fost obţinute din materialele bibliografice notate la poziţiile : 30, [31-pag.207], 39 şi 52. Fotografiile au fost preluate din site-urile menţionate la poziţiile bibliografice 53 şi 55.

**2.** Precizări despre naşterea lui Roboz la Dunapataj şi numele său iniţial de Rosenberg, se pot obţine din mai multe siter-uri. Dintre acestea le amintim pe cele notate la poziţiile bibliografice : 35, 41 şi 47. Informaţii similare în lucrările : [7-anul 1906/7-pag.4] şi [31-pag.748].

## Capitolul 2.

**3.** Datele despre Aradul de la sfârşitul secolului al XIX-lea au fost preluate din site-ul notat la poziţia 43.

**4.** Fotografia lui Roboz (Rosenberg) József a fost obţinută de la Institutul de Surdomuţi din Vác şi trimisă de directoarea adjunctă Kvojka Ferencné prin scrisoarea notată la poziţia bibliografică 12.

Deoarece imaginea primită a fost obţinută prin fotografierea unei picturi, a existat o lipsă de contrast între figura lui Roboz şi fondul tabloului, ceea ce avea ca efect o imagine confuză. Pentru a o îmbunătăţi s-a apelat la eliminarea fundalului, folosind metodele electronice oferite de calculator. În acest fel s-a obţinut imaginea lui Roboz pe un fond alb, care ne oferă un portret clar, în contrast cu fundalul.

**5.** Despre activitatea lui Roboz la Arad, cu copiii surzi şi înfiinţarea Şcolii de Surdomuţi din Arad, se pot consulta următoarele surse



https://biblioteca-digitala.ro

bibliografice : [7-pag.4-11] şi [11-pag.203-5]. Amănunte s-au mai obţinut şi din cărţile scrise de Roboz.

**6.** Vezi [7-pag.12-13].

**7.** Vezi [3.pag.55-56].

**8.** Date preluate din : [3-pag.55-56], [14-pag.47-47], [16-pag.47] şi [17-pag.71].

**9.** Vezi [14-239-243].

**10.** Referitor la activitatea logopedică dsfăşurată de Roboz la Arad, se pot consulta următoarele surse bibliografice : 9, [13-pag.31-32], [14-pag. 48-49], 33, 41, 48 şi 51.

**11.** Rezultatele recensământului deficienţelor de vorbire la elevii din Arad, în anul 1890, se găsesc în lucrarea [18-pag.37-38].

**12.** Vezi [3-pag.55].

**13.** Vezi [3-pag.55].

**Capitului 3.**

**14.** În limba maghiară denumirea oficială a acestor cursuri era : *„A dadogók és hebegök gyógytanfolyam”*. Cuvântul *„gyógytamfolyam”* se traduce în româneştre prin „curs pentru vindecare”. Cuvintele *„dadogók”* şi *„hebegök”* au în limba română acelaşi corespondent : „bâlbâiţi”. Însă în limba maghiară se face deosebirea între bâlbâiţii patologici, cronici (dadogók), care se bâlbâie continuu, în orice condiţii şi bâlbâiţii ocazionali (hebegök), care se bâlbâie doar atunci când se emoţionează, se grăbesc, sau atenţia le e distrată de altceva. Datorită acestei diferenţe dintre cele două limbi, am considerat că, în limba română este mai potrivit, ca denumirea acestui curs să fie : **Cursul pentru vindecarea vorbirii bâlbâiţilor**, sau **Cursul pentru vindecarea defectelor de vorbire.**

**15.** Vezi [10-nr.3/1 februarie 1894-pag.28].

**16.** Vezi [18-coperta].

**17.** Vezi [10-nr.12/15 iunie 1894-pag.149].

**18.** Vezi [10-nr.1/2 ianuarie 1895-pag.7].

**19.** Vezi [10-nr.24/15 decembrie 1895-pag.341-2].

**20.** Vezi [10-nr.9/1 mai 1896-pag.184-7].



https://biblioteca-digitala.ro

**21.** Vezi [24-an.1896/7-pag.77].

**22.** Vezi lucrarea bibliografică 33.

**23.** Vezi [10-nr.10/15 mai 1897-pag.210].

**24.** Vezi [10-nr.11/1 iulie 1897-pag.216-9].

**25.** Vezi [24-an.1896/7-pag.77].

**26.** Vezi lucrarea bibliografică 23.

**27.** Vezi [9-pag.1-2].

**28.** Vezi [10-nr.16/15 august 1898-pag.383-385].

**29.** Vezi [10-nr.18/15 septembrie 1897-pag.379].

**30.** Vezi [10-nr.7/1 aprilie 1898-pag.139].

**31.** Vezi [10-nr.2/15 ianuarie 1899-pag.57].

**Capitolul 4.**

**32.** Informaţiile despre localitatea Vác din Ungaria au fost preluate de pe site-ul de la poziţia bibliografică 42.

**3 3 .**Despre înfiinţarea, în anul 1802, la Vác a Institutului de Surdomuţi, se poate citi în : 5, 11, 13, 14 şi 49.

**34.** Numirea lui Roboz în funcţia de director al institutului din Vác, poate fi găsită în : [10-nr.21/1 noiembrie 1895-pag.308], 11 şi 49.

**35.** Vezi lucrarea 24.

**36.** Anunţarea anuală a unor astfel de cursuri poate fi văzută pe : [10-nr.22/16 noiembrie 1896-pag.402], [10-nr.16/15 august 1897-pag.351] şi [10-nr.17 septembrie 1898-pag.413].

**37.** Vezi [11-pag.191-192].

**38.** Vezi [11-pag.191-192].

**39.** Vezi [11-pag.191-192].

**40.**Vezi [11-pag.191-192] şi [24-anul 1896/7-pag.77].

**41.** Vezi [11-pag.191-192].

**42.** Vezi [10-nr.24/15 decembrie 1897-pag.500].



https://biblioteca-digitala.ro

**43.** Despre cărţile scrise şi editate în perioada în care Roboz a fost director la Vác, se pot consulta următoarele surse bibliografice : [3-pag.55-56], [14-pag.50-51], 19, 20, 21 şi [24-anul 1896/7-pag.77-78].

**44.** Vezi [10-nr.18/15 septembrie 1897-pag.380], [24-anul 1896/7-pag.77-78].

**45.** Vezi [24-anul 1896/7-pag.77-78].

**46.** Despre îmbolnăvirea lui Roboz se poate consulta : [1-anul 1899/1900-pag.32], [6-anul 1898/99-pag.3], [13-pag.32-33] şi [14-pag.52-53].

**47.** Vezi [10-nr.16/15 iulie 1899-pag.344].

**48.** Vezi [6-anul 1898/99-pag.3].

**Capitolul 5.**

**49.** Informaţii despre Banatul istoric şi despre Timişoara se pot obţine din lucrările bibliografice : 44, 46 şi 54.

**50.** Despre istoria învăţământului timişorean s-au consultat lucrările 25 şi colecţia 32.

**51.** Referitor la învăţământul pentru surdomuţi din Timişoara şi venirea profesorului Roboz József, se pot consulta lucrările : 13, 14, 26, 27, colecţiile 28 şi 29, cât şi [32-nr.7/1898-pag.220-21].

**52.** Vezi [10-nr.11/1 iulie 1900-pag.221], [10-nr.14/15 iulie 1900-pag.291], [10-nr.24/1 noiembrie 1901-pag.561], [10-nr.3/1 februarie 1906-pag.132] şi [10-nr.9/15 aprilie 1907-pag.129].

**53.** Vezi [2-anul 1901/2 şi 1902/3-pag.3-17], [29-anul 1902/3-pag.15].

**54.** Vezi [3-pag.55-56] şi 22.

**55.** Vezi [3-pag.55-56].

**Capitolul 7.**

**56. Karl Schäffer** a fost un învăţător bănăţean de etnie germană. S-a născut la 12 mai 1841 în localitatea Beşenova Nouă (azi Dudeştii Noi), situată la aproximativ 15 km. nord-vest de centrul oraşului Timişoara. În anul 1860 a absolvit Şcoala Normală de Învăţători din Budapesta. În anul şcolar 1859-60 a urmat, în paralel, şi cursurile de surdologie predate de directorul Institutului de Surzi din Viena, Alexander Venus, pe care le-a



https://biblioteca-digitala.ro

absolvit cu succes. În anul şcolar 1861-62 a predat, ca învăţător, la institutul vienez pentru surdomuţi. Fiind bolnav s-a întors acasă şi în toamna anului 1863 s-a angajat la Şcoala Elementară din Timişoara – cartierul Josefin. Tot în toamna anului 1863 începe educarea particulară a copiilor surdomuţi, utilizând, pentru prima oară pe actualul teritoriu al României, metoda orală. Începând din anul 1869 a făcut parte din instituţia „Scaunul Şcolii" din Timişoara. S-a ocupat cu perfecţionarea învăţătorilor prin ţinerea de cursuri. Între anii 1876-97 a fost directorul Şcolii Elementare din Timişoara-Josefin. Între 1872-75 a editat ziarul de limbă germană *Jugendblätter* (Foaia Tinerilor). În 1875 este ales preşedintele Asociaţiei Învăţătorilor din Banat şi a editat ziarul asociaţiei. În 1883 a devenit Consilier ministerial pentru învăţământul public. A fost preşesintele Asociaţiei pentru Copiii Preşcolari „Fröbel" din Timişoara şi în anul şcolar 1893-94 a organizat şi condus un curs de calificarea educatoarelor de grădiniţă. În 1885 a înfiinţat Şcoala de Surdomuţi din Timişoara, pe care a condus-o până la pensionarea sa în 1906. A scris şi publicat un număr de cinci cărţi. Din 1901 a devenit preşedintele Asociaţiei Naţionale a Profesorilor din Institutele de Surdomuţi. A luptat pentru transformarea Timişoarei într-un mare centru al învăţământului special, încercând să înfiinţeze un învăţământ pentru orbi, unul pentru debili mintali şi cursuri logopedice. Unele dintre ele au avut, însă, o viaţă scurtă. Doar Institutul de Surdomuţi, înfiinţat de el în anul 1885, dăinuie până în zilele noastre. Din 1895 a făcut parte din Consiliul Orăşenesc Timişoara. În anul 1900 a fost decorat cu „Crucea de Merit cu Coroană de Aur". A murit la Timişoara la 19 mai 1912. Vezi 4, 13 şi [14-pag.17-22].

**57.** Vezi lucrarea 4.

**58.** Vezi [13-pag.33] şi [29-anul 1898/9-pag.8].

**59.** Vezi [13-pag.33] şi [32-nr.6/1902-pag.158].

**60.** Vezi [13-pag.33] şi [32-nr.6/1902-pag.158].

**61.** Vezi [13-pag.33-34] şi [32-nr.6/1902-pag.158].

**62.** Vezi [13-pag.34-35] şi [32-nr.12/1903-pag.311].

**63. Stanczel János** originar din localitatea bănăţeană Srediştea Mare (magh. Nagy-Szredistyén; azi în Serbia - Veliko Srediște). În perioada 1890-92 a fost practicant la institutul din Vác şi în 1892 a obţinut diploma de profesor pentru şcolile de surdomuţi. La Institutul de Surdomuţi din Timişoara a venit prin concurs în toamna anului 1893 şi a funcţionat ca profesor până în anul 1929. A fost un mare specialist în domeniul



https://biblioteca-digitala.ro

învăţământului special. În februarie 1904, împreună cu Fucsek Sándor au fost primii logopezi ai oraşului Timişoara, iar în anul şcolar 1907-8 a preluat o clasă cu copii debili mintali. În acest fel a devenit primul profesor timişorean care s-a ocupat cu copiii debili mintali. Amănunte despre activitatea sa se pot găsi în lucrarea [14-pag.84-86].

**64. Troszt István** a fost directorul Şcolii Elementare din cartierul timişorean Fabric, până în anul 1907. Împreună cu Karl Schäffer, director al Şcolii Elementare din cartierul Iosefin şi al Institutului de Surdomuţi şi cu Gokler Antal, director al Şcolii Elementare din cartierul Cetate, au scris cartea *„Temesvár sz. kir. város községi elemi népiskoláinak története”* (Istoria şcolilor elementare, publice din oraşul liber regesc Timişoara) şi care a apărut la Timişoara în anul 1896.

**65. Fucsek Sándor** a fost învăţător la Şcoala Elementară din cartierul timişorean Fabric, dar în acelaşi timp era şi profesor de desen. În această calitate, în anul 1894 s-a angajat la Institutul de Surdomuţi din Timişoara în regim de „plata cu ora”, funcţie deţinută de el până la Primul Război Mondial. Pentru a-şi putea păstra acest al doilea post, a fost nevoit să se califice în pedagogia surzilor şi să obţină o diplomă în acest sens. În această perioadă a devenit pasionat de învăţământul pentru deficienţi. S-a calificat şi în domeniul tratării bâlbâiţilor, fapt ce l-a făcut ca, împreună cu Stanczel János, să devină în februarie 1904 primii logopezi din Timişoara. A condus cursul de vindecarea bâlbâiţilor de la şcoala din Fabric pe toată durata funcţionării lui (feb.1904-nov.1908). În anul 1908 se transferă la Şcoala Elementară din cartierul Elisabetin unde, între anii 1918-20 a funcţionat ca director.

**66.** Vezi [13-pag.35], [32-nr.1/1904-pag.33], [32-nr.8-9/1904-pag. 221] şi [32-nr.10/1904-pag.248].

**67.** Semnăturile au fost preluate din cataloagele Institutului de Surdomuţi din Timişoara.

**68.** Vezi [13-pag.36-37], [29-an.1904/5-pag.5] şi [32-nr.10/1904-pag.248].

**69.** Vezi [13-pag.36-37], [29-an.1905/6-pag.3], [32-nr.10/1904-pag. 248], [32-nr.1/1905-pag.40] şi [32-nr.6/1905-pag.235].

**70.** Vezi [13-pag.36] şi [29-an.1905/6-pag.19].

**71.** Vezi [13-pag.36-37], [29-an.1905/6-pag.3], [32-nr.1/1906-pag. 55] şi [32-nr.5/1906-pag.221].



https://biblioteca-digitala.ro

**72.** Vezi [13-pag.36] şi [29-an 1905/6-pag.3].

**73.** Vezi [13-pag.36] şi [32-nr.5/1906-pag.221].

**74.** Vezi [13-pag.36-37], [32-nr.8-9/1904-pag.221], [32-nr.8-9/1905 -pag.313] şi [32-nr.8-9/1906-293].

**75.**Vezi [13-pag.36-37] şi [32-nr.5/1906-pag.221].

**76.** Vezi [13-pag.37], [32-nr.1/1907-48] şi [34-an 1906/7-pag.5].

**77.** Vezi [13-pag.37], [32-nr.8-9/1907-pag.319], [32-nr.1/1908-pag. 63-64] şi [34-an 1907/8-pag.5].

**78.** Vezi [13-pag.37-38], [32-nr.10/1904-pag.248], [32-nr.1/1905-pag.40], [32-nr.6/1905-pag.235], [32-nr.1/1906-pag.55], [32-nr.5/1906-pag. 221], [32-nr.8-9/1906-pag.317], [32-nr.1/1907-pag.48], [32-nr.8-9/1907-pag. 319], [32-nr.1/1908-pag.63-64], [32-nr.12/1908-pag.380], [32-nr.1/1909-pag.60] şi [34-an 1908/9-pag.6].

**79.** Vezi [13-pag.38], [32-nr.12/1908-380] şi [34-an 1908/9-pag.6].

**Capitolul 8.**

**80.** Aproximarea anului naşterii lui Zádor Endre s-a făcut calculând în felul următor : a condus Institutul de Surdomuţi din Timişoara până la 1 aprilie 1931; putem presupune că în luna martie a anului 1931 a împlinit vârsta de 65 de ani; asta înseamnă că s-a născut în martie 1866. Deci era cu doi ani mai tânăr dacât Roboz.

**81.** Fotografia lui Roboz József este aceeaşi cu cea expusă la imaginea nr. 6 şi provenienţa ei a fost explicată la nota explicativă nr. 4 de la Capitolul 2.

Fotografia lui Zádor Endre a fost obţinută dintr-un fragment al Istoriei Institutului de Surdomuţi din Sopron – Ungaria şi care a fost primit de la această şcoală prin scrisoarea notată la poziţia bibliografică 8.

Semnăturile celor doi au fost preluate din cataloagele Institutului de Surdomuţi din Timişoara întocmite în anii 1898-1901.

**82.** Vezi [24-an.1896/7-pag.75].

**83.** Vezi [10-nr.17/1 septembrie 1897-pag.373], [14-pag.52(subsol) şi 83], [24-an.1896/7-pag.75] şi [28-an.1897/8-pag.12].

**84.** Vezi [10-nr.17/1 august 1899-pag.370], [14-pag.83] şi [29-an 1898/9-pag. 6-7].



https://biblioteca-digitala.ro

**85.** Vezi 8, [10-nr.16/1 august 1903-pag.397] şi [14-pag.83].

**86.** Vezi 8, [10-nr.19/15 septembrie 1906-pag.452], [14-pag.83 şi 127] şi [34-an 1906/7-pag.3].

**87.** Vezi [14-pag.53] şi [34-an.1906/7-pag.3].

**88.** Vezi [10-pag.53], [34-an.1906/7-pag.3] şi [34.an.1907/8-pag.3].

**89.** Informaţiile despre Cluj şi imaginea centrului din lucrarea 54.

**90.** Vezi 37.

**91.** S-a utilizat un fragment din poezia „Corbul" de Edgar Allan Poe, din „Poezii şi poeme", Editura Tineretului Bucureşti, 1963, în traducerea lui Mihu Dragomir.

**92.** Vezi [7-an.1907/8-pag.4-5] şi [34-an.1907/8-pag.6-7].

**Capitolul 9.**

**93.** Vezi [10-nr.7/1 aprilie 1900-pag.107-111].

**94.** Vezi [10-nr.10/1 mai 1902-pag.199].

**95.** Vezi [10-nr.9/15 aprilie 1903-pag.184-185].

**96.** Vezi 33.

**97. Sulyomi Schulmann Adolf** s-a născut la Oraviţa (magh. Oravicabánya) la 22 decembrie 1883. A absolvit Şcoala Normală de Învăţători din Timişoara, în anul 1902 şi Cursurile de Formare în Pedagogia Terapeutică din Budapesta, în anul 1906. În perioada 1915-1920 a fost directorul Institutului de Surdomuţi din Ungvár (azi Ujgorod – Ucraina), iar în perioada 1920-1925, directorul Institutului de Surdomuţi din Budapesta. A părăsit acest ultim post pentru a prelua funcţia de conducător al logopediei din Ungaria (între 1925-1942). A scris mai multe cărţi şi articole în domeniul pedagogiei terapeutice. A decedat la Budapesta la 26 octombrie 1942. Amănunte se pot căuta în lucrările 36 şi 50.

**98.** Vezi [6-an.1898/9-pag.5] şi [1-an.1899/1900-pag.32-33].

**99.** Vezi [10-nr.17/1 august 1899-pag.370] şi [1-an.1899/1900-pag. 32-33].

**100. Klis Lajos** s-a născut la Aiud (magh. Nagyenyed) la 5 aprilie 1864. În anul 1887 s-a angajat ca învăţător la Şcoala Elementară din



https://biblioteca-digitala.ro

Timişoara-Josefin. Paralel cu activitatea la şcoala elementară, în acelaşi an a început să predea la Şcoala de Surdomuţi care funcţiona, seara, în acelaşi local. În anul 1894 a obţinut calificarea de „profesor pentru şcolile de surdomuţi", în urma unui examen pe care îl trecea cu calificativul „excelent". Calităţile sale îl uimesc pe inspectorul ministerial Roboz József care, în anul 1897 l-a transferat la institutul de profil din Vác. Aici a predat atât elevilor surdomuţi, cât şi învăţătorilor care se calificau pentru învăţământul de pedagogie terapeutică. În anul 1904 a devenit noul director al Institutului de Surdomuţi din Budapesta, pe care l-a condus până în anul 1920. A scris opt cărţi destinate învăţământului surdomuţilor şi orbilor. În anul 1900 a definitivat, împreună cu Borbély Sándor, programa şcolară unică pentru toate institutele de surdomuţi din ţară. Din anul 1906 a fost ales Preşedintele Asociaţiei Naţionale a Profesorilor din Institutele de Surdomuţi. Tot în anul 1906 a fost decorat cu Crucea de Merit cu Coroană de Aur. A decedat la Budapesta la 4 ianuarie 1926. Amănunte se pot consulta în lucrarea [14-pag.78-81].

**Borbély Sándor** s-a născut în actuala localitate Moldoveneşti din judeţul Cluj, la 14 ianuarie 1866. În limba maghiară localitatea natală s-a numit Aranyosákos. Iniţial, în româneşte s-a numit Răchişul de Arieş, apoi Vălenii de Arieş, iar din anul 1966 s-a încorporat în localitatea mai mare Moldoveneşti. A absolvit Şcoala Normală din Budapesta şi iniţial a lucrat ca profesor la Turda. În anul 1890 s-a angajat ca profesor la Institutul de Surdomuţi din Vác, după care a condus Institutul de Surdomuţi din Budapesta, până în anul 1899. În anul 1899 a preluat funcţia de director al Institutului de Surdomuţi din Vác. În această funcţie a organizat sărbătorirea centenarului institutului din Vác, în 1902 şi a înfiinţat prima grădiniţă pentru surdomuţi din Ungaria, în 1905. A înfiinţat două reviste de specialitate : *Siketnémák közlönye* (Buletinul surdomuţilor) şi *Siketnémák Képes Lapjá* (Ziarul ilustrat al surdomuţilor). A scris mai multe cărţi şi articole în domeniul pedagogiei surzilor. A decedat la Vác la 9 decembrie 1932.

**101. Dr. Gheorghe Crăiniceanu** s-a născut la 25 decembrie 1853 în comuna Ciclova Montană din judeţul Caraş-Severin. Între 1874-1881 a beneficiat de o bursă oferită de Fundaţia Mocioni şi a urmat Facultatea de Medicină din Budapesta. Între 1881-1885, tot la Budapesta, s-a specializat în oftalmologie. În 1885 s-a stabilit definitiv în România unde a ocupat, pe rând, funcţiile de medic militar, conferenţiar la Facultatea de Medicină din Iaşi şi apoi la cea din Bucureşti. A publicat mai multe cărţi de specialitate : Statistica orbilor din Ungaria (Budapesta 1885), Statistica infirmilor şi a orbilor din ţară (Iaşi 1886), Igiena ţăranului român (Bucureşti 1895), Igiena ochilor (Bucureşti 1900 ; Germania şi Franţa 1912), Literatura medicală românească (Bucureşti 1907), În chestia orbilor (Bucureşti 1916). Între



https://biblioteca-digitala.ro

1911-1916 este directorul Azilului de Orbi „Vatra Luminoasă” din Bucureşti. Între 1916-1919 a participat ca medic militar, în cadrul armatei române, la Primul Război Mondial. În 1919 s-a stabilit la Cluj unde între anii 1919-1926 a ocupat funcţia de inspector al institutelor medico-pedagogice din Ardeal şi Banat. A luptat pentru dezvoltarea unui sistem de învăţământ medico-pedagogic (special) performant în România. Din iniţiativa sa, în 1921 s-a înfiinţat la Universitatea din Cluj, Cursul de pregătire al profesorilor medico-pedagogi, cu durata de doi ani. Pentru acest curs a scris două cărţi : Elemente de Ortofonie (Cluj 1924) şi Istoricul instrucţiunii, literaturii şi legislaţiunii copiilor anormali (Cluj 1925). Din iniţiativa sa s-a înfiinţat Şcoala Ajutătoare din Cluj. A decedat la Cluj în ziua de 19 noiembrie 1926.



https://biblioteca-digitala.ro

# BIBLIOGRAFIE

**1. BORBÉLY SÁNDOR :** ***„A siketnémák Váczi Kir. Orsz. Nevelö- és Tanitóképzö Intézetének ÉRTESITŐJE az 1899-1900-ik iskolai évröl”***. Mayer Sándor Könyvnyomdája. Váczon. 1900.

**2. BORBÉLY SÁNDOR :** ***„A siketnémák Váczi Ors. Kir. nevelö- és tanitóképzö intézetének ÉRTESITŐJE az 1901-2 és 1902-3 iskolai évröl”.*** Fritz Ármin Könyvnyomdája. Budapest. 1903.

**3. BORBÉLY SÁNDOR :** ***„A magyar siketnéma oktatás bibliográfija és adatgyűjteménye 1920 végéig”.*** I kötet. Vácz. 1921.

**4. CIUMĂGEANU D., ATANASIU GH., RONA GH., CZITRIM I. :** ***„Contribuţia lui Carol Schäffer la dezvoltarea învăţământului pentru copiii surzi din Timişoara”.*** În „Contribuţii la istoria învăţământului special din România” ; paginile 227-244. Editura Didactică şi Pedagogică. Bucureşti. 1968.

**5. CRĂINICEANU GHEORGHE Dr. :** ***„Istoricul instrucţiunei, literaturei şi legislaţiunei copiilor anormali”.*** Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale. Regiunea I a Ocrotirilor Sociale Cluj. Litografia Basa. Cluj. 1925.

**6. EGYÜD LAJOS :** ***„A siketnémák Váczi M. Kir. Orsz. nevelö és tanitóképzö intézetének ÉRTESITŐJE az 1898-99-ik iskolai évröl”.*** Mayer Sándor Könyvnyomdája. Váczon. 1899.

**7. ELIAS JAKAB :** ***„A siketnémák Aradi államilag segélyezett intézetének ÉRTESITŐJE”.*** Anii şcolari ***1906-7 şi 1807-8***. Zlinszky István és Társa Könyvnyomdája. Arad. 1907 és 1908.

**8. FAZEKAS FERENCNÉ, TAMA IMRÉNÉ :** directoarele şcolii „Tóth Antal Óvoda, Általános Iskola, Specialis Szakiskola és Kollégium Sopron” - Ungaria. ***Scrisoarea nr. 27/937/2001*** prin care trimitea un fragment din ***Istoria Institutului de Surdomuţi din Sopron.***

**9. HIRSCHBERG JENÖ :** ***„Hungary”.***

http://www.uni-leipzig.de/~hno/uep/Continents/europe/hungary/research.htm

**10. ”HIVATALOS KÖZLÖNY”.** ***A. M. Kir. Vallás- és***



https://biblioteca-digitala.ro

***Közoktotásűgyi Ministerium.*** 13 volume reprezentând anii 1893-1905. Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai). Cs. és kir. udvari könyvkereskedés kiadása. Budapest. 1906-1903 (8 volume)- Franklin- Társulat. Magyar irodalmi- intézet és könyvnyomda. Budapest.

**11. KLIS LAJOS : *„A siketnémák oktatásának és irodalmának története hazánkban és a külfődön”.*** Litografiată laVácz. 1903-1904.

**12. KVIJKA FERENCNÉ :** Directoare adjunctă la Institutul de Surdomuţi din Vác. ***Scrisoarea din data de 24 februarie 2005.***

**13. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Începuturile învăţământului special în Timişoara”.*** Editura Politehnica Timişoara. 2007.

**14. MOLDOVAN GHEORGHE : *„Istoria învăţământului bănăţean pentru surdomuţi”.*** Editura Eurostampa Timişoara. 2010.

**15. MOLDOVAN GHEORGHE : *„În anul 1900 la Timişoara se edita prima carte de logopedie din România”.*** Comunicare ţinută la cea de a V-a Sesiune de Comunicări „Banaterra”- Timişoara, 26 noiembrie 2011.

www.banaterra.eu/romana/sesiunea-de-comunicari-banaterra-editia-V-2011

**16. ROBOZ JÓZSEF : *„A csoport-kép mint a szemléltető-oktatás segédeszköze”.*** Nyomytott Gyulai Istvánnál Arad. 1888.

**17. ROBOZ JÓZSEF : *„Az álom. A siketnémák és vakok álmai”.*** Aigner Lajos Könyvkereskedése. Budapest. 1892.

**18. ROBOZ JÓZSEF : *„A dadogás gyógyitása”.*** Singer és Wolfner könyvkereskedése. Budapest. 1894.

**19. ROBOZ JÓZSEF : *„A közvetlen érintkezés nyelve a siketnémák oktatásának”.*** Mayer Sándor Könyvnyomdája. Vácz. 1897.

**20. ROBOZ JÓZSEF : *„Olvasó és nyelvgyakorló-könyv siketnémák számára”.*** Magyar Királyi Tud.-Egyetemi Könyvnyomda. Budapest. 1897.

**21. ROBOZ JÓZSEF : *„A gyengeteheségüek oktatása”.*** Lampel Róbert ( Wodianer F. és fiai) Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedés. Budapest. 1898.

**22. ROBOZ JÓZSEF : *„Mi a dadogás és hogyan lehet rajta segiteni?”.*** Csendes Jakab Könyvnyomdája. Temesvár. 1900.

**23. ROBOZ JÓZSEF : *„Módszeres beszéd- és olvasási gyakorlatok dadogók számára”.*** M. Kir. Tudományegyetemi Nyomda. Budapest. 1909.



https://biblioteca-digitala.ro

**24. ROBOZ JÓSZEF :** ***„A siketnémák Váczi M. Kir. Orsz. Nervelö- és Tanitó-képzö intézetének ÉRTESITŐJE az 1896-97-ik iskolai évröl”.*** Mayer Sándor Könyvnyomdája. Váczon. 1897.

**25. SCHÄFFER KÁROLY, TROSZT ISTVÁN, GOKLER ANTAL :** ***”Temasvár szab. Kir. város közsegi elemi népiskoláinak története”.*** Nyomatott Uhrmánn Henrik Könyvnyomdájában. Temesvár. 1896.

**26. SCHÄFFER KÁROLY :** ***„A siketnémák Temesvár-városi iskolája története”.*** Nyomatott Magyar testvéreknel. Temesvár. 1890.

**27. SCHÄFFER KÁROLY :** ***„A siketnémák Temesvár-városi intézetének története”.*** Nyomatott Uhrmánn Henrik Konyvnyomdájában. Temesvár. 1896.

**28. SCHÄFFER KÁROLY :** ***„A siketnémák Temesvár-városi intézetének ÉRTESITŐJE”.*** Anii şcolari 1893-4, 1894-5 şi 1897-8. Editurile Veres Sámuel şi Uhrmann Henrik. Timişoara.

**29. SCHÄFFER KÁROLY :** ***„A siketnémak államilag segélyezett Temesvár-városi intézetének ÉRTESITŐJE”.*** Anii şcolari 1898-9, 1899-1900, 1900-1, 1902-3, 1903-4, 1904-5 şi 1905-6. Editurile Uhrmann Henrik şi Csendes Jakab. Timişoara.

**30. SCHILL TAMÁS :** Etnograf muzeograf şi conducător al Muzeului Pataji din Ungaria. ***Scrisoarea electronică (e-mail) din 14 septembrie 2011.***

**31. UJVÁRI PÉTER :** ***„Magyar Zsidó Lexikon”***. Budapest. 1929.

**32. ”VÁROSI KÖZLÖNY”.** Hivatalos folyóirai. Kiadja a városi tanács. Csendes Jakab Könyvnyomdája Temesvár. Volume anuale din perioada 1898-1917.

**3 3 WAGNERNÉ HÁRMORI JUDIT :** ***„A Fövarosi Beszédjavitó Intézet szerepe a logopédia történetében”.*** 18 június 2005.

www.freeweb.hu/mfflt/kosyeg/wagnerne.ppt

**34. ZÁDOR ENDRE :** ***„A siketnémák temesvári államilag segelyezett intézetének ÉRTESITŐJE”***. Anii şcolari 1906-7, 1907-8 şi 1908-9. Editurile Csendes Jakab şi Hunyadi. Timişoara.

**35.** http://demoszthenesz.hu/roboz-jozsef-gyogypedagogus/

**36.** http://demoszthenesz.hu/sulyomi-schulmann-adolf-gyogypedagogrs/



https://biblioteca-digitala.ro

**37.** http://en.wikipedia.org/wiki/Ignaz_Semmelveiss

**38.** http://hu.wikipedia.org/wiki/Borbély_Sándor_gyógypedágógus

**39.** http://hu.wikipedia.org/wiki/Dunapataj

**40.** http://hu.wikipedia.org/wiki/Országos_Rabbiképzö_Intézet

**41.** http://hu.wikipedia.org/wiki/Roboz_József

**42.** http://hu.wikipedia.org/wiki/Vác

**43.** http://ro.wikipedia/wiki/Arad

**44.** http://ro.wikipedia.org/wiki/Timişoara

**45.** http://ro.wikipedia.org/wiki/Cluj-Napoca

**46.** www.banaterra.eu

**47.** www.beszed.hu/roboz_jozsef

**48.** www.beszed.hu/roboz_jozsef_es_munkassa

**49.** www.chazar.hu

**50.** www.kereso.hu/yrk/Ryrgenwm/13932-30k

**51.** www.kislexikon.hu/roboz_jozsef.html

**52.** www.patajimuzeum.hu

**53.** www.profila.hu

**54.** www.timisoara.eu

**55.** www.vasutallomasok.hu



https://biblioteca-digitala.ro

# CUPRINS

Prefaţă..... 7
Cuvânt înainte..... 9
**Cap.1.** Pe malurile Dunării..... 10
**Cap.2.** Pe malurile Mureşului..... 15
**2.1.** Educarea copiilor surdomuţi..... 16
**2.2.** Editarea unor cărţi cu conţinut surdologic..... 19
**2.3.** Activitatea logopedică..... 21
**Cap.3.** Inspector ministerial şi conducător al cursurilor pentru vindecarea bâlbâiţilor..... 26
**3.1.** Conducătorul cursurilor pentru vindecarea vorbirii bâlbâiţior..... 27
**3.2.** Inspector ministerial..... 34
**Cap.4.** Directorul Institutului Naţional pentru surdomuţi din Vác şi a Cursurilor de Formare a Specialiştilor în Pedagogia Terapeutică din Vác..... 38
**4.1.** Activitatea de director..... 40
**4.2.** Scrierea unor cărţi de specialitate..... 42
**4.3.** Dezastrul..... 43
**Cap.5.** În inima Banatului..... 44
**Cap.6. Textul integral al primei cărţi de logopedie tipărită în România**..... 51
**Cap.7.** Activităţile logopedice din Timişoara..... 94
**Cap.8.** De la extaz, la agonie..... 103



https://biblioteca-digitala.ro

**8.1.** Roboz József şi Zádor Endre..... 103
**8.2.** August-Septembrie 1906..... 106
**8.3.** ”Lung e drumul Clujului!”..... 107
**Cap.9.** ”Trecut-au anii”..... 111
Összefoglaló..... 115
Zusammenfassung..... 117
Summary..... 120
Note explicative..... 122
Bibliografie..... 132



https://biblioteca-digitala.ro

Au mai apărut :

1. **Gheorghe Moldovan : „*Începuturile învăţământului special în Timişoara”.*** Editura Politehnica. Timişoara. 2007. ISBN 978-973-625-472-7.
2. **Gheorghe Moldovan : „*Istoria învăţământului bănăţean pentru surdomuţi”.*** Editura Eurostampa. Timişoara. 2010. ISBN 978-606-569-067-7.



https://biblioteca-digitala.ro

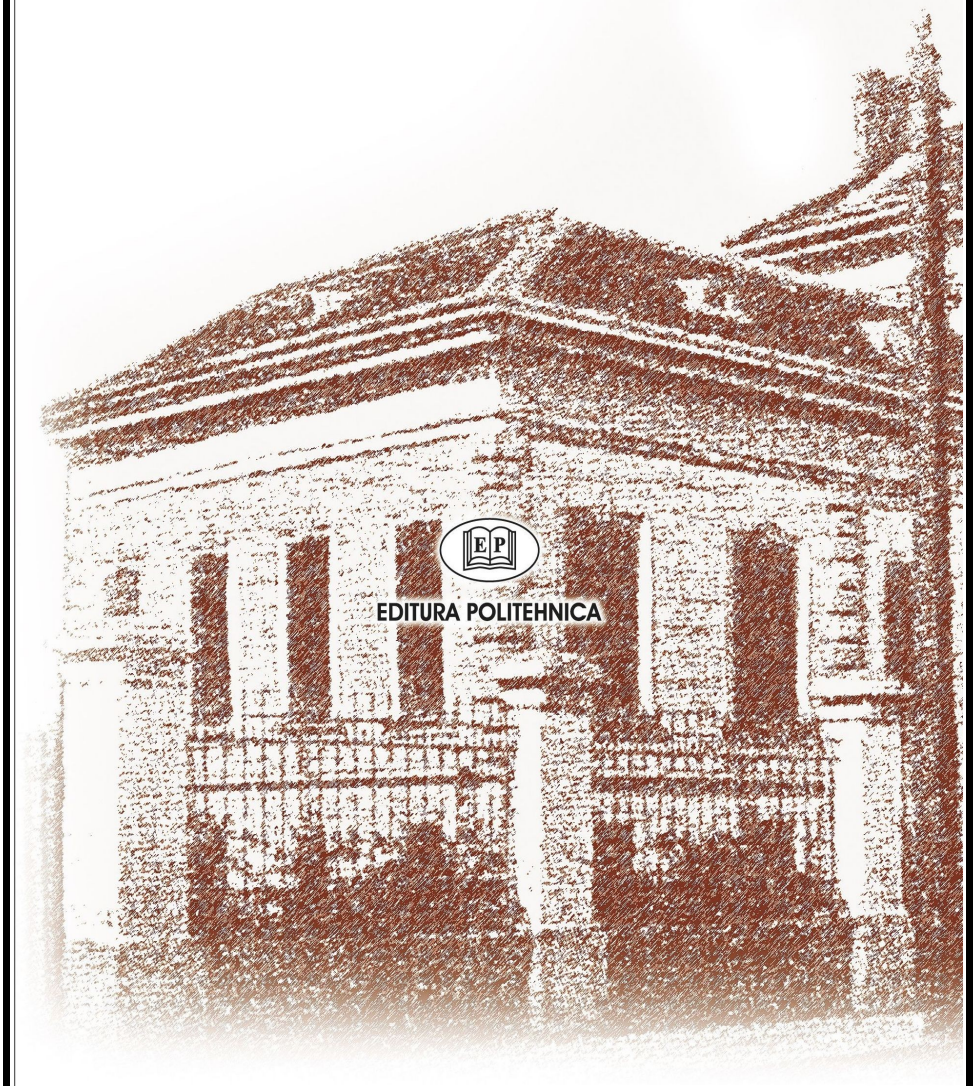

EDITURA POLITEHNICA

ISBN

https://biblioteca-digitala.ro